

Inhoudsopgave

Jaarverslag Wageningen Universiteit en Researchcentrum

In Balans	4
1 Jaarverslag Wageningen Universiteit 2003	6
1.1 Kengetallen Wageningen Universiteit 2003	8
1.2 Instelling algemeen	8
1.2.1 Missie en strategisch beleid Wageningen Universiteit	8
1.2.2 Maatschappelijke vraagstukken	9
1.2.3 De universiteit in 2003	10
1.2.4 Interne organisatie	11
1.3 Onderwijs en studenten	12
1.3.1 Kenmerken van het onderwijs	12
1.3.2 Informatie- en communicatietechnologie in het onderwijs	13
1.3.3 Interne en externe kwaliteitszorg	14
1.3.4 Studierendementen	14
1.3.5 Studentenwerving	15
1.3.6 Opvang van studenten	16
1.3.7 Studievoortgang en studiebegeleiding	16
1.3.8 Studentenbegeleiding	17
1.3.9 Studentenvoorzieningen	17
1.3.10 Alumni	18
1.4 Onderzoek	19
1.4.1 Profiel	19
1.4.2 Onderzoekscholen	19
1.4.3 Assistenten in opleiding	20
1.4.4 Interne onderzoekstimulering	20
1.4.5 Tweede geldstroom	20
1.4.6 Derde geldstroom	20
1.4.7 Kwaliteitszorg	21

1.4.8	Algemene Instellingsgebonden Ethische Commissie	21
1.4.9	Dierexperimentencommissie	21
1.4.10	Duurzame ontwikkeling en systeeminnovatie (DOS)	21
1.4.11	Kwantitatieve gegevens	22
1.5	Internationalisering	22
1.5.1	Internationaal beleid: de portfolio	22
1.5.2	Internationalisering in het onderwijs	24
1.5.3	Internationalisering in het onderzoek	26
1.6	Personeelsbeleid	27
1.6.1	Activiteiten in 2003	28
1.6.2	Activiteiten in 2004	28
1.7	Faciliteiten	29
1.7.1	Huisvesting	29
1.7.2	Facilitaire Diensten	30
1.8.	Financieel jaarverslag WU	30
1.8.1	Financieel jaarverslag 2003	30
1.8.2	Jaarrekening	33
1.8.3	Bijlage Jaarrekening	52
2	Financieel Jaarverslag DLO	54
2.1	College van Bestuur en Raad van Toezicht	54
2.2	Profiel	55
2.3	Organisatiestructuur Wageningen Universiteit en Researchcentrum	57
2.4	Kengetallen	59
2.5	Verslag van de Raad van Toezicht	60
2.6	Verslag van het College van Bestuur	61
2.7	Financieel verslag	65
2.8	Jaarrekening	67
2.8.1	Geconsolideerde balans	67
2.8.2	Geconsolideerde winst- en verliesrekening	68
2.8.3	Geconsolideerd kasstroomoverzicht	69
2.8.4	Waarderingsgrondslagen	70
2.8.5	Toelichting op de geconsolideerde balans	74
2.8.6	Toelichting op de geconsolideerde winst- en verliesrekening	80
2.8.7	Enkelvoudige balans	84
2.8.8	Enkelvoudige winst- en verliesrekening	85
2.8.9	Toelichting op de enkelvoudige jaarrekening	86
2.9	Overige gegevens	91
2.9.1	Bestemming resultaat	91
2.9.2	Gebeurtenissen na balansdatum	91
2.9.3	Accountantsverklaring	91
2.9.4	Algemene informatie	92
3	Sociaal jaarverslag	95
3.1	Missie	95
3.2	Resultaat- & Ontwikkelingsgesprekken	96
3.3	Ziekteverzuim	96
3.4	Optare	97
3.5	Leiderschapsontwikkeling	97

3.6	Human Resource Development (HRD)	98
3.7	CAO NU en CAO DLO in balans	98
3.8	Emancipatie	100
4	Arbo en milieu jaarverslag	102
4.1	Inleiding en Verantwoording	102
4.2	Organisatie	103
4.2.1	Risico-inventarisatie en -evaluatie	103
4.2.2	Certificering sectie Arbo	103
4.2.3	Overig	103
4.3	Arbo	104
4.3.1	Algemeen	104
4.3.2	Werkplekrisico's	107
4.4	Milieu	109
4.4.1	Beleid	109
4.4.2	Algemeen	110
4.4.3	Milieubeleidsvelden	111
4.4.4	Vergunningen	116
4.4.5	Klachten/incidenten	117
4.5	Straling	118
4.6	Bedrijfsmaatschappelijk Werk	118
4.6.1	Inleiding	118
4.6.2	Curatieve dienstverlening	119
4.6.3	Preventie	123
4.6.4	Signalen en aanbevelingen	124
4.6.5	Plannen voor het Bedrijfsmaatschappelijk Werk voor de komende jaren	126
	Bijlage I - Onderwijs	127
	Bijlage II - Onderzoek	135
	Bijlage III – a Sociaal jaarverslag	137
	Bijlage III – b Sociaal jaarverslag	142
	Bijlage IV Arbo en milieu	147
	Colofon geïntegreerd jaarverslag Wageningen UR 2003	152

In balans

De strategie van Wageningen UR is in 2003 vernieuwd en voor vier jaar vastgelegd. In het onderzoek concentreren we ons op vier kernvelden: voeding en gezondheid, duurzame agrosystemen, een leefbare groene ruimte en maatschappelijke veranderingsprocessen. In het onderwijs zetten we ons extra in voor een gezonde balans tussen buitenlandse en Nederlandse studenten. Voor het eerst sinds jaren hebben we in 2003 weer een hoger aantal Nederlandse eerstejaars kunnen inschrijven. De versterking van onze positie op de Nederlandse studentenmarkt lijkt ingezet. In zowel ons onderzoek als ons onderwijs ligt de nadruk op kwaliteit en hebben we de ambitie ons nationaal en internationaal verder te ontwikkelen tot een topinstelling op het gebied van de life sciences.

Nog eens hebben we vastgesteld dat een effectieve en efficiënte kennisinstelling meer nodig heeft dan een duidelijke organisatiestructuur en een helder werkproces. Een kennisinstelling bestaat uit mensen die zelf verantwoordelijkheid willen nemen. Die gaan we ook meer geven. In 2003 is de aanzet daartoe gegeven. We introduceren een eenvoudiger werkwijze en geven medewerkers meer verantwoordelijkheid, zoals is gedaan bij de kennissprongen, onderzoeksprojecten op terreinen waarin Wageningen UR dé kennispartner wil worden. Hier kregen projectleiders het budget en de vrijheid zelf een onderzoeksgroep te formeren. Dit jaar gaan we verder met het geven van meer individuele ruimte en verantwoordelijkheid in onderzoek, onderwijs en kennisdoorstroming.

Verder zijn er plannen in voorbereiding, gebaseerd op een kritische doorlichting van onze markten, een verkenning van kansrijke nieuwe markten en een intensivering van de kennisexploitatie. Daarbij is ook de interne organisatie doorgelicht, toegespitst op de kwaliteit van de onderzoekscapaciteit.

Dit verslagjaar is de medezeggenschapsstructuur aangepast aan de organisatiestructuur van Wageningen UR en is gestart met een Centrale Ondernemingsraad (COR) voor geheel Wageningen UR. De universiteit kent daarnaast de Gezamenlijke Vergadering (GV) en Studentenraad. Verder zijn er afspraken gemaakt om de overlegcyclus van de COR en GV efficiënter in te richten en beter op elkaar af te stemmen. Dit heeft in 2004 geleid tot de eerste gemeenschappelijke overlegvergaderingen met COR en GV.

2003 Heeft voor ons veel hoogtepunten gekend. We noemen er enkele. Een enorm succes hebben we geboekt met het Europese kaderprogramma KP6. Aan meer dan 40 toegekende Europese projecten nemen we deel en van vier van deze grote projecten dragen we de coördinatie. Deze opmerkelijke

prestatie is in februari 2004 bevestigd door het bezoek van EU-commissaris Philippe Busquin. Nationaal gezien hebben we zeer goed gescoord in het binnenhalen van onderzoeksprojecten in het kader van het zogenaamde Bsik-programma, middelen uit aardgasbaten ter versterking en stimulering van de Nederlandse economie. Een ander hoogtepunt was de opening van het Academisch Jaar in september met een inleiding van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Willem Alexander over water en watermanagement. Een ander maar ook heel positief gegeven was dat na enkele jaren hoog ziekteverzuim mede als gevolg van reorganisaties in het kader van de vorming van Wageningen UR het ziekteverzuim zelfs onder het landelijke gemiddelde voor kennisinstellingen is gekomen. Een teken dat het goed gaat met onze organisatie en onze mensen.

De besluitvorming over de toetreding van hogeschool Van Hall Larenstein tot Wageningen UR vormt een ander hoogtepunt en heeft in januari van dit jaar geresulteerd in het ondertekenen van de officiële overeenkomst. Tot slot: in 2003 is hard gewerkt aan ons grootscheeps nieuwbouwproject, waardoor we gaan beschikken over de meest moderne onderwijsfaciliteiten en onze over Wageningen verspreide organisatiedelen bij elkaar kunnen gaan huisvesten in moderne en duurzame gebouwen op het centrum De Born.

Voorzitter Raad van Bestuur,
Dr. A. A. Dijkhuizen

1. Jaarverslag Wageningen Universiteit 2003

Verslag van de Raad van Toezicht Wageningen Universiteit 2003

De Raad van Toezicht heeft volgens vastgesteld rooster in het verslagjaar zesmaal een reguliere vergadering gehouden. De voorzitter en de andere leden van de Raad van Toezicht hebben regelmatig informeel overleg gevoerd met het College van Bestuur. Een delegatie van de Raad van Toezicht heeft een overlegvergadering van de Raad van Bestuur met de medezeggenschap bijgewoond en de Raad van Toezicht is enkele malen bijeen geweest zonder aanwezigheid van de Raad van Bestuur. Daarnaast heeft een gezamenlijk gesprek tussen de minister van LNV, de Raad van Toezicht en de Raad van Bestuur plaatsgevonden.

Het jaarverslag, inclusief jaarrekening 2002 en de begroting 2004 van Wageningen Universiteit zijn in het verslagjaar door de Raad van Toezicht goedgekeurd. Het bedrijfsvoeringproces binnen Wageningen Universiteit is 'in control', maar verdient voortdurende verbetering. Wel vraagt het flexibel inspelen op tegenvallende ontwikkelingen om een managementinspanning. De Raad van Toezicht heeft aan de hand van de per kwartaal verstrekte managementberichten de financiële ontwikkelingen nauwkeurig gevolgd en besproken met de Raad van Bestuur.

Voor wat betreft samenwerking en allianties met derden is tijdens het verslagjaar goedkeuring gegeven aan de gemeenschappelijke regeling tussen Wageningen Universiteit en de Universiteit van Amsterdam betreffende de opleiding Limnologie & Oceanografie.

De Raad van Toezicht heeft ook goedkeuring verleend aan de toetreding van Van Hall Larenstein tot Wageningen UR per 1 januari 2004. De strategische waarde van de samenwerking komt tot uitdrukking in het realiseren van een onderwijskundige eenheid in het agrarisch onderwijs als ook in de inhoudelijke en maatschappelijke relevantie van de verbinding. Vanaf 1 januari 2004 kan de inhoudelijke samenwerking op het gebied van onderwijs en studentenwerving onmiddellijk worden opgestart, een en ander ondersteund door de eveneens in te stellen Onderwijsraad. De daadwerkelijke integratie met de systemen van Wageningen UR zal vanaf 2005 kunnen plaatsvinden.

Verder is tijdens het verslagjaar met de Raad van Bestuur gesproken over diverse HRM onderwerpen, zoals Management Development, reductie ziekteverzuim en beloningsbeleid.

De Raad van Toezicht is blij met de positieve resultaten van studentenwerving en blijft wijzen op het aanhoudende belang te investeren in marketingdeskundigheid en betrokkenheid van de organisatie bij dit onderwerp.

De Raad van Toezicht heeft tijdens het verslagjaar het Instellingsplan van WU 2003-2006 goedgekeurd. Daarbij is steun uitgesproken voor toepassing van de Balanced Score Card methodiek om de vertaling van strategie naar actie te realiseren en te meten.

De Raad van Toezicht heeft tijdens het verslagjaar de financiële haalbaarheid van de uitvoering van het Strategisch Nieuwbouwplan besproken met de Raad van Bestuur, één en ander mede met het oog op de ontwikkelingen in de onderzoeksmarkt en de resultaatontwikkelingen. Er zijn in het verslagjaar geen deelbeslissingen betreffende de verdere uitvoering van de nieuwbouwplannen ter goedkeuring aan de Raad van Toezicht voorgelegd.

Raad van Toezicht heeft in het verslagjaar het bestuurs- en beheersreglement van Wageningen Universiteit vastgesteld. Verder is goedkeuring verleend aan diverse onroerend goed transacties. Met de minister van LNV zijn gewijzigde afspraken gemaakt betreffende de benoemingsprocedure leden Raad van Toezicht.

De Raad van Toezicht constateert dat het contact met LNV sterk verbeterd is.

Namens de Raad van Toezicht

Prof. dr. J.A. van Kemenade
Voorzitter

1.1 Kengetallen Wageningen Universiteit 2003

	2003	2002	2001	2000	1999
Studenten (totaal per 01-12)	4947	4703	4660	4464	4408
Instroom eerstejaars ¹	1163	1033	725	668	755
Totaal reguliere studenten	4485	4046	3776	3700	3740
Extraneï	5	5	17	24	38
MSc ²	29	332	537	422	329
Overige ingeschrevenen	428	320	330	318	301
Aantal afgestudeerden	652³	622	510	513	563
Promoties	178	214	206	185	183
Waarvan buitenlandse promovendi⁴	91	76	78	53	46
Gemiddeld personeelsbestand (totaal in fte's)	2381	2329	2257	2258	2283
Vermogen (in € mln)					
Vermogen in materiële vaste activa	145,5	141,1	135,4	131,6	125,9
Eigen vermogen	128,0	126,3	123,5	120,8	117,2
Totaal Vermogen	201,3	201,3	194,4	180,7	171,4
Solvabiliteitsratio	63,6%	62,7%	63,5%	66,9%	68,4%
Liquiditeit (in € mln)					
Liquide middelen	20,9	31,5	19,1	22,9	17,7
Netto-werkkapitaal	-8,5	-1,5	1,5	6,1	3,4
Current ratio	0,9	1,0	1,0	1,1	1,1

1 Met ingang van 2002 inclusief instroom buitenlandse MSc studenten in nieuwe MSc opleidingen

2 Het betreft hier de 'oude' MSc-opleidingen die tot september 2002 zijn aangeboden

3 De BAMA structuur is per 2002 ingevoerd. Tot en met 2002 betreft het afgestudeerden van ongedeelde 4- of 5-jarige opleidingen. In 2003 zijn naast de 610 afgestudeerden van de ongedeelde 4- of 5-jarige opleidingen (610) ook afgestudeerden van de 2-jarige MSc-opleidingen (10) en de 3-jarige BSc-opleidingen (32) meegenomen.

4 Vanaf 2001 gebaseerd op het geboorteland van de promovendi. Bij voorgaande jaren: aantal promovendi met een buitenlandse doctoraal opleiding (ter vergelijking: in 2002 hadden 56 promovendi een buitenlandse doctoraal opleiding)

1.2 Instelling algemeen

1.2.1 Missie en strategisch beleid Wageningen Universiteit

Wageningen Universiteit maakt onderdeel uit van Wageningen Universiteit & Researchcentrum (Wageningen UR) en heeft als missie een internationaal toonaangevende kennisinstelling te zijn, die met grensverleggend onderzoek en vernieuwend onderwijs op het gebied van

- voeding en gezondheid,
- duurzame agrosystemen,
- een leefbare groene ruimte en
- maatschappelijke veranderingsprocessen

essentiële bijdragen levert aan de kwaliteit van leven.

Naast fundamenteel en nieuwsgierigheidgedreven onderzoek en wetenschappelijk onderwijs ontwikkelt Wageningen UR toepassingsgerichte oplossingen voor klanten uit het nationale en internationale bedrijfsleven en de overheidssector. De universiteit leidt daarbij mensen op die beschikken over een groot probleemoplossend vermogen en internationaal georiënteerd zijn.

In 2003 is als uitwerking van de strategie in het Strategisch Plan Wageningen UR 2003-2006 het Instellingsplan van Wageningen Universiteit vastgesteld. Dit Instellingsplan (IP) geldt voor de periode 2003-2006 en is voor het eerst samen met het Ondernemingsplan (OP) van stichting DLO in één plan voor geheel Wageningen UR opgenomen. Met dit nieuwe samengestelde IP/OP geeft Wageningen UR vorm en inhoud aan de unieke samenwerkingsstructuur van universiteit en markt- cq praktijkgerichte onderzoekinstellingen in haar vijf kennisvelden (*Sciences Groups*): Agrotechnology & Food, Animal, Environmental, Plant and Social Sciences.

1.2.2 Maatschappelijke vraagstukken

Wageningen Universiteit -als onderdeel van Wageningen UR- wil midden in de samenleving staan. Wij willen toegerust zijn om adequaat in te spelen op veranderingen in onze omgeving, om op basis van een vooraanstaande wetenschappelijke positie binnen ons werkterrein oplossingen te formuleren voor strategische vraagstukken.

De vraagstukken waar wij ons op richten, vinden vaak hun oorsprong in wereldwijde trends zoals de globalisering van de samenleving, internationalisering van markten, het meer en meer pluriforme karakter van de Europese landbouw en de grotere invloed van maatschappelijke organisaties met daaraan gekoppeld het toenemend belang van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Vanuit een algemene omgevingsanalyse hebben wij vier brede maatschappelijke vraagstukken gedefinieerd waarop wij ons in het bijzonder willen richten.

Voeding en gezondheid

Voedselveiligheid en de relatie tussen voeding en gezondheid zijn belangrijke maatschappelijke thema's. Dit is wereldwijd zo, maar ontwikkelde en zich ontwikkelende gebieden stellen andere eisen. In ontwikkelde landen is het belang van de consument toegenomen: de burger is mondiger geworden en eist veilig, gezond, smakelijk en voldoende gevarieerd voedsel van betrouwbare herkomst. Gebieden in ontwikkeling vragen vooral voldoende, lokaal geproduceerd voedsel dat voor een gezonde lichamelijke ontwikkeling moet zorgen.

Duurzame voedselvoorziening en voedselzekerheid

De samenleving stelt steeds meer eisen aan de wijze waarop voedsel geproduceerd wordt: productiesystemen moeten maatschappelijk verantwoord en duurzaam zijn. In de Westerse wereld wordt van ondernemers in voedselproductienetwerken verwacht dat zij maatschappelijk verantwoord ondernemen en zo een 'licence to produce and to sell' van burgers en consumenten weten te verwerven tegen een concurrerende kostprijs. Gebieden in ontwikkeling hebben behoefte aan passende productiewijzen om het vraagstuk van de voedselschaarste op te lossen en naar een situatie van voedselzekerheid te evolueren.

Leefbare groene ruimte

De maatschappij maakt steeds intensiever gebruik van de ruimte en natuurlijke hulpbronnen en bedreigt onze leefomgeving. Wereldwijd neemt de biodiversiteit af, dienen zich klimaatveranderingen aan en stelt het beheer van water steeds hogere eisen. Europa wordt voor de uitdaging geplaatst om het gebruik van de ruimte en van natuurlijke hulpbronnen te combineren met het veilig stellen van een multifunctionele en leefbare groene ruimte.

Maatschappelijke veranderingsprocessen

Tendensen als globalisering en liberalisering van markten leiden tot maatschappelijke veranderingsprocessen in onze wereld, met gevolgen voor landen, regio's, sectoren en bedrijven. Hierdoor en door ontwikkelingen in kennis en technologie wordt in de maatschappij in de loop van de tijd anders gedacht en geoordeeld over dezelfde zaken. Men gaat de dingen anders zien. Normen en waarden zijn onderhevig aan dynamiek en veroorzaken veranderingen in posities en rollen van overheden, bedrijven en individuen.

Het besef dat technologische ontwikkelingen alleen niet voldoende zijn voor het oplossen van de gevoelde problemen doet de vraag rijzen naar begrip van en handvatten voor de beïnvloeding van deze maatschappelijke veranderingsprocessen.

1.2.3 De universiteit in 2003

In 2003 zijn plannen uitgewerkt voor de opzet van drie maatschappijwetenschappelijke bacheloropleidingen om het sociaal-wetenschappelijke karakter van het onderwijs verder te benadrukken en om het wetenschappelijk onderwijs op het vlak van 'life sciences and natural resources' voor een grotere groep scholieren aantrekkelijk en toegankelijk te maken. Marktonderzoek heeft laten zien dat er een behoorlijke belangstelling voor bestaat. Voor de opleidingen is een accreditatieaanvraag ingediend bij de NVAO. De nieuwe opleidingen zullen -mits goedgekeurd- per september 2004 van start gaan.

Wageningen Universiteit heeft zich in 2003 verder ontwikkeld tot een internationale universiteit, zoals blijkt uit de opnieuw toegenomen instroom van internationale studenten in zowel de BSc- als de MSc-opleidingen. De volledige invoering van het European Credit Transfer System per september 2004 is voorbereid, evenals de ECTS-certificering van Wageningen Universiteit.

Met het vaststellen van het Instellingsplan 2003-2006 van de universiteit is ook het leerstoelenplan opnieuw vastgesteld. Daarbij heeft de kwaliteit van zowel onderwijs als onderzoek een rol gespeeld tegen de achtergrond van de missie van de universiteit en de vier brede maatschappelijke vraagstukken waar Wageningen UR zich op richt. Bij de Kenniseenheden heeft de tendens zich doorgezet om vernieuwing ook via niet-reguliere leerstoelen tot stand te brengen. Besloten is om voor benoemingen van niet-reguliere hoogleraren dezelfde criteria te hanteren als voor reguliere benoemingen en om de taakomvang in balans te houden met de omvang van de aanstelling.

Wageningen Universiteit hecht groot belang aan goede, moderne faciliteiten en voorzieningen voor studenten. In 2003 heeft de verbetering van de faciliteiten vooral betrekking gehad op de audiovisuele hulpmiddelen, met name beamers. Tevens is de kwantificering van de onderwijsruimtes in het nieuw te bouwen Forumgebouw afgerond.

In 2003 is de onderwijsdatabase ontwikkeld, waarin alle relevante gegevens uit de onderwijsprogrammering en de onderwijsuitvoering zijn vastgelegd voor de (financiële) planning en het beheer van het universitaire onderwijs. De database maakt het mogelijk om de kosten van het onderwijs vast te stellen en deze kosten vervolgens als opbrengsten aan de onderwijsverzorgende departementen en leerstoelgroepen toe te rekenen via de verzorgingspercentages per werkvorm.

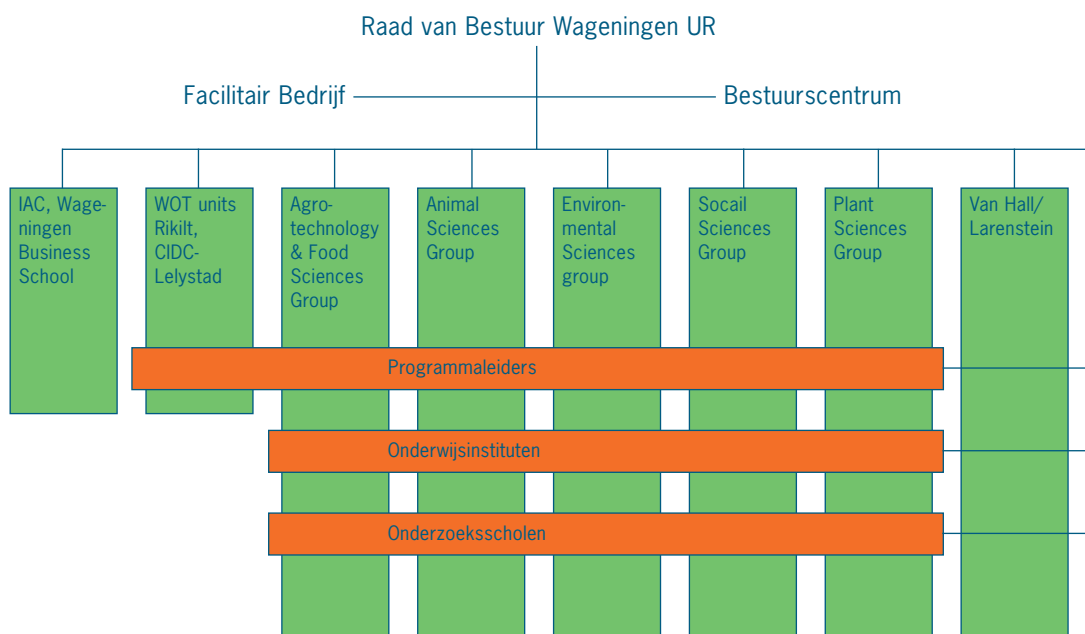
Bij het opstellen van de opleidingsprogramma's moeten de onderwijsinstututen er voor zorgen dat zij binnen de financiële kaders blijven die door het College van Bestuur per onderwijsinstituut zijn vastgesteld. De onderwijsinstututen maken hiervoor gebruik van het simulatie-instrument dat onderdeel is van de onderwijsdatabase.

De voorbereiding van de verdergaande samenwerking met Van Hall Larenstein is in 2003 afgerond: met ingang van 1 januari 2004 is van Van Hall Larenstein toetreden als HBO-onderdeel van Wageningen UR. Begin 2004 wordt een Onderwijsraad ingesteld en verder gewerkt aan concrete projecten op het gebied van een gezamenlijk stelsel van bachelor- en masteropleidingen met goede doorstroommogelijkheden; de ontwikkeling van ICT in het onderwijs; kennisdoorstroom tussen onderzoek en onderwijs; onderwijsmarketing en samenwerking op het internationale vlak.

De toetreding biedt het personeel van Wageningen UR (inclusief Van Hall Larenstein) ruimere mobiliteits- en loopbaanmogelijkheden en voor personeel van Van Hall Larenstein komt deelname aan het interne management development programma binnen bereik. Verder wordt een begin gemaakt met het onderzoek naar mogelijkheden voor besparingen en/of kwaliteitsverhoging op het gebied van huisvesting en infrastructuur.

1.2.4 Interne organisatie

Wageningen Universiteit vormt met de stichting DLO het samenwerkingsverband Wageningen UR. Deze samenwerking is vormgegeven in vijf Kenniseenheden (Sciences Groups). De eenheden zijn het organisatorische, inhoudelijk en bestuurlijke instrument om door bundeling van krachten te komen tot een grotere slagvaardigheid en kwaliteit van het onderzoek en onderwijs. In elke *Sciences Group* is een departement van Wageningen Universiteit organisatorisch geïntegreerd met één of meerdere DLO-instituten. De juridische entiteiten worden daarbij niet vermengd. Zie ook onderstaand organogram.

Interdisciplinariteit en vraagsturing worden onder meer verzekerd door de matrix van de Kenniseenheden met de Onderwijsinstituten, Onderzoeksscholen en programmaleiders, die Wageningen UR-breed functioneren. Er is nadrukkelijk gekozen voor handhaving van de matrixstructuur binnen Wageningen UR, gezien haar bewezen positieve effecten op de kwaliteit en productiviteit van onderwijs en onderzoek.

Naast de *Sciences Groups* kent Wageningen UR nog het onderdeel op gebied van professionalisering en levenslang leren: het Internationaal Agrarisch Centrum (IAC) en de Wageningen Business School. Naast een uitgebreid en flexibel cursusprogramma op gebied van duurzame ontwikkeling, verleent het IAC adviesdiensten en helpt in het buitenland bij het opzetten van eigen opleidingscentra en adviesdiensten. Het Noord-Zuid Centrum stimuleert relevant ontwikkelingsonderzoek door vragen van zuidelijke partners te koppelen aan onze eigen kennis. Wageningen Business School biedt professionals, naast korte cursussen en trajecten, verschillende programma's, zoals MBA 'Food & Agribusiness', 'Strategy in the Pharmaceutical industry' en diverse in-company programma's.

1.3 Onderwijs en studenten

1.3.1 Kenmerken van het onderwijs

Universiteit

Wageningen Universiteit verzorgt wetenschappelijke bachelor-, master- en PhD-opleidingen op het gebied van life sciences en natural resources. De universiteit profileert zich door een concept dat uitgaat van actief probleem-georiënteerd onderwijs en door een sterk internationaal gerichte benadering. Van docenten wordt verlangd dat zij zowel in het onderzoek als in het onderwijs van de instelling participeren. Er wordt intensief samengewerkt met maatschappelijke actoren en met zusteruniversiteiten in binnen- en buitenland.

Het opleidingsaanbod 2003/2004 bestaat uit 16 Nederlandstalige bacheloropleidingen en 28 Engelstalige masteropleidingen (zie bijlage Onderwijs tabel 1). Deze opleidingen zijn voortgekomen uit de ongedeelde vijfjarige ingenieursopleidingen. Studenten die met een ongedeelde opleiding zijn gestart, maken deze af of zijn overgestapt naar een bachelor- of masteropleiding.

Samen met Universiteit Utrecht, TU Delft en ITC (International Institute for Geo-information Science and Earth Observation) is de MSc-opleiding Geographical Information, Management and Applications (GIMA) gestart. De opleiding is zowel deeltijds (duur 4 jaar) als voltijds (duur 2 jaar, vanaf 2004) en gaat uit van het concept van 'blended learning', afstandsonderwijs met gebruik van e-mail en internet, en 'classroom teaching' iedere eerste en laatste week van iedere module (periode van 13 weken). De Gemeenschappelijke Regeling wordt begin 2004 vastgesteld.

Met de Universiteit van Amsterdam is een gezamenlijk masterprogramma Limnologie en Oceanografie gestart, als onderdeel van de masteropleiding Biologie (UvA) en de masteropleiding Earth System Science (WU).

In het jaar 2003 is voor alle bachelor- en masteropleidingen het project 'formuleren van competenties' uitgevoerd. In het kader van dit project zijn voor alle opleidingen competenties geformuleerd. Daarbij is het werkveld geraadpleegd. Aan de hand van de competenties worden de curricula van de opleidingen in 2004 geanalyseerd en indien noodzakelijk, aangepast. Het project Competenties wordt gefinancierd met de eerste tranche bama-gelden van LNV en met gelden die verkregen zijn via de LNV-Kaderbrief 2002: 'Inhoudelijke vernieuwing groen onderwijs'.

In het kader van de tweede tranche BaMa-middelen van het ministerie van OCW is Wageningen Universiteit in 2003 twee projecten gestart. Het project 'Een voorbereidend mastertraject in HBO-instellingen' heeft tot doel tot effectieve en efficiënte doorstroomtrajecten HBO-WO te komen. Daarbij wordt gedacht aan het ontwikkelen van een aantal opleidings specifieke modulen: onderzoeksvaardigheden,

onderzoeksgerichte academische stages en afstudeerwerkstukken gelijkwaardig aan bachelorafsluitingen van WO-bacheloropleidingen. Het tweede project heeft tot doel een gedifferentieerde masteropleiding te ontwikkelen op het snijvlak van Food Science en Nutrition. Omdat de verwachting is dat de potentiële afgestudeerden in hoofdzaak in managementfuncties gaan werken, wordt een uitgebreide component business administration in de opleiding opgenomen. Beide projecten zullen naar verwachting in 2004 worden afgerond.

Wageningen UR

Onder de paraplu van Wageningen UR wordt voor doelgroepen anders dan studenten in de BSc- en MSc-opleidingen, onderwijs verzorgd door Studium Generale, Wageningen Business School (waaronder PHLO), Frontis en het IAC. Vanuit de DLO-instituten wordt geparticipeerd in het universitaire onderwijs (afstudeervak- en aio-begeleiding, bijdrage aan cursorisch onderwijs) maar ook aan dat van PHLO en het IAC.

Het IAC biedt zowel open als op maat gemaakte internationale cursussen in Nederland en in het buitenland. Het trainingsprogramma is bestemd voor een internationale doelgroep van mid career professionals en beleidsmakers en beoogt bij te dragen aan de capaciteitsopbouw van organisaties en instituties in ontwikkelingslanden en Midden- en Oost Europa.

In 2003 hebben 375 internationale cursisten deelgenomen aan een cursus uit het reguliere cursus-aanbod. Verder zijn er onder andere drie refresher cursussen op locatie gegeven voor alumni uit de regio. In het najaar van 2003 heeft het IAC haar 15.000ste cursist feestelijk ontvangen.

Het IAC richt zich in toenemende mate op interactieve leerprocessen gericht op institutionele en organisatie capaciteitsopbouw. Dit gebeurt onder andere door "training of trainers", regionalisering van trainingen en "tailor-made" trainingen binnen een bredere context van organisatieverandering. De vraag naar en het aanbod van korte cursussen gericht op processturing, managementaspecten en multidisciplinaire thema's is ook in 2003 toegenomen.

1.3.2 Informatie- en communicatietechnologie in het onderwijs

In 2003 stond de invoering van het EDUweb - EDUclass programma centraal (<http://www.wur.nl/cio>). De hoofdlijnen van het programma zijn de toegang van studenten en docenten op persoonsniveau tot voor hen belangrijke informatie (het EDUweb) en de ingang op cursusniveau tot de elektronische leeromgeving die standaard is voor de hele universiteit (de EDUclass). Sinds oktober 2003 draait deze omgeving goed en worden docenten getraind om de EDUclass in te zetten. De geïntegreerde benadering heeft een product opgeleverd dat als concept voor de digitale ondersteuning van de overige onderdelen van Wageningen UR (en daarbuiten) benut kan worden. In 2004 staan de stapsgewijze verdere invoering en aanpassing op basis van gebruikerservaringen op de agenda. Ook in het kader van de verdere samenwerking met Van Hall Larenstein is EDUweb als uitgangspunt gekozen.

Bij het begin van het academisch jaar ging WURtv de lucht in (<http://wurtv.wur.nl>). De promoties, de opening van het academisch jaar en andere aula-evenementen worden voortaan rechtstreeks uitgezonden. Ook later zijn ze nog te bekijken en voor belangstellenden op dvd verkrijgbaar. Wageningen Universiteit is de eerste universiteit die deze service wereldwijd aanbiedt.

In 2003 is het SURF-project met de Katholieke Universiteit Nijmegen en de Vrije Universiteit 'Gipsy' succesvol afgerond. Het project dat gericht was op mobiel studeren en het mobiel verrichten van onderzoek heeft in een aantal vervolprojecten geresulteerd. In de SURF-tender 2003 werd o.a. het tweejarige project Videocommunicatie goedgekeurd waaraan ook Wageningen UR deelneemt. Doel is de onderbouwing van videoconferencing met digitale didactiek. De Wageningse inbreng richt zich met name op expertconsultatie op afstand en op het werken in kleine groepen. Het internationale onderwijs speelt een snel groeiende rol. In september 2003 werd via videoconferencing zes weken college gegeven aan studenten in Oezbekistan. In de herfst werd een advanced mastercourse volledig met

digitale hulpmiddelen volbracht door studenten in Wageningen en Hohenheim. Voor 2004 staat op de rol om met gebruik van digitale onderwijsmiddelen tot een masteropleiding op afstand te komen. In 2003 is opnieuw naar voren gekomen dat ICT in het onderwijs fors ingrijpt in het onderwijsproces. Deels vanwege de functie die ICT heeft als ondersteuning (bijvoorbeeld door het gebruik van databases en communicatiemiddelen) maar ook omdat ICT in het onderwijs vraagt om aanpassingen in en aan de onderwijsorganisatie.

1.3.3 Interne en externe kwaliteitszorg

In het kader van de interne kwaliteitszorg zijn ook in 2003 vakkevaluaties uitgevoerd. Eens in de twee jaar worden alle cursorische vakken van Wageningen Universiteit met een standaard-vragenlijst geëvalueerd. De resultaten van de vakkevaluaties en de slagingspercentages worden gerapporteerd aan het onderwijsinstituut waaronder de betrokken opleiding valt, aan de betrokken opleidingscommissie en aan de verantwoordelijke leerstoelgroep. De onderwijsinstellingen zijn verantwoordelijk voor de follow-up van de vakkevaluatie. Dat wil zeggen dat zij actie ondernemen in de richting van de betrokken docenten en hun leerstoelgroepen -indien wenselijk in overleg met de betrokken opleidingscommissie- zodra er attenderingswaarden worden overschreden. Aan de onderwijsinstellingen en opleidingscommissies wordt een serie rendements- en studievoortgangsgegevens gerapporteerd. *Aan alle studenten die een afstudeervak hebben afgerond, wordt gevraagd een standaardvragenlijst in te vullen om het betreffende vak en de begeleiding daarbij te evalueren. Periodiek worden deze vragenlijsten verwerkt en vindt rapportage aan betrokken onderwijsinstellingen en leerstoelhouders plaats.* In 2003 is het interne kwaliteitszorgsysteem verder uitgewerkt met procedures en instrumenten, en is een concept van de tweede versie van het handboek onderwijskwaliteit Wageningen Universiteit verschenen. Dit concept is eind 2003 ter bespreking voorgelegd aan de onderwijsinstellingen en opleidingscommissies en zal in de eerste helft van 2004 in definitieve vorm verschijnen.

In 2003 zijn de opleidingsprogramma's van Wageningen Universiteit Bedrijfs- en Consumentenwetenschappen en Biologie geëvalueerd. Het rapport van de onderwijsvisiteatie Biologie is in 2003 gepubliceerd. Het rapport van de onderwijsvisiteatie Bedrijfswetenschappen wordt halverwege 2004 gepubliceerd. In het kader van de onderwijsvisiteatie Life Sciences and Natural Resources zijn zelfstudies geschreven en ingeleverd bij de VSNU voor de opleidingen: Plantenwetenschappen, Dierwetenschappen, Landschap, Planning en Ontwerp, Internationaal land- en waterbeheer, Bos- en natuurbeheer, Agrotechnologie, Voeding en gezondheid, Levensmiddelentechnologie en Biotechnologie. In het voorjaar van 2004 zal de internationaal samengestelde commissie de bovengenoemde opleidingen visiteren.

De website onderwijskwaliteit is in 2003 verder uitgebouwd met als doel de informatieuitwisseling tussen alle betrokkenen en belangstellenden te bevorderen.

1.3.4 Studierendementen

Met de invoering van de bama-structuur in september 2002 heeft Wageningen Universiteit besloten het propedeutisch examen af te schaffen. De consequentie daarvan is dat Wageningen Universiteit ook geen propedeuserendementen meer heeft om in het jaarverslag te rapporteren. In de rendementstabellen zijn de doctoraalrendementen opgenomen van de studentenpopulaties die gestart zijn in de jaren 1996 en 1997 (zie tabel 8 van bijlage Onderwijs). Tussen de twee totale studentenpopulaties is weinig verschil in rendement; wel zijn er grote verschillen tussen de opleidingen en tussen de jaren en opleidingen. Tevens is een tabel opgenomen met rendementen van de studentenpopulatie die in 2001 is gestart in de toenmalige S-opleidingen (de 'oude masteropleidingen', zie tabel 9 van bijlage Onder-

wijs). Die groep bestond voornamelijk uit buitenlandse studenten en HBO-doorstromers en is dus niet representatief voor de samenstelling van de huidige populatie in de volledig geïntegreerde masteropleidingen (de M-opleidingen). In 2004 komen de eerste rendementscijfers van de M-opleidingen beschikbaar.

1.3.5 Studentenwerving

De studentenwerving heeft zich in 2003 gericht op het consolideren en verhogen van de naamsbekendheid en van de aantrekkelijkheid van opleidingen van Wageningen Universiteit. Binnen de brede wervingscampagne “Je wordt wakker in Wageningen” is daarnaast gericht gecommuniceerd met scholieren met een maatschappelijk profiel. Het werken met imagebuilders (thema's) is in 2003 verder ingevoerd. Het doel van het werken met imagebuilders is een aantal typisch 'Wageningse' thema's, zoals water, voeding en technologie, concreet onder de aandacht van scholieren te brengen. De imagebuilders hebben bijgedragen aan een heldere positionering van Wageningen Universiteit bij scholieren, hetgeen geleid heeft tot meer generieke belangstelling voor de BSc-opleidingen. In 2003 stonden Biotechnologie, Bodem, Water, Atmosfeer, Biologie, Bedrijfs- en consumentenwetenschappen en Voeding & Gezondheid model voor de opleidingen van de “*University for Life Sciences*”. Deze door Wageningen Universiteit geclaimde domeinnaam vindt steeds meer ingang bij zowel scholieren, decanen en ouders als ook intern.

Door activiteiten als voorlichtingsdagen en meeloopdagen en via diverse media (advertenties, brochures en internet) zijn VWO-scholieren, schooldecanen en ouders geïnformeerd over studiemogelijkheden aan Wageningen Universiteit en over het studentenleven in Wageningen. VWO-campus richt zich op de inhoudelijke koppeling tussen vakken die scholieren in het VWO volgen en de thema's en werkvelden van Wageningen Universiteit en Researchcentrum. Op die manier wordt Wageningen UR op een natuurlijke manier in beeld gebracht bij de scholieren en de vakdocenten. Belangrijke activiteiten waren de scholierenconferentie *Xperience life*, gericht op de profielwerkstukken in 6-VWO, de vraagbaak voor scholieren, bijscholingsactiviteiten voor docenten en ondersteunend onderwijspersoneel. Nieuw in 2003 waren de schoolseminars, waarbij scholieren onder begeleiding van studenten een dag aan een probleem werken.

De aanmeldingen voor de BSc-opleidingen uit het VWO zijn met 3% gestegen. Daarmee lijkt de neerwaartse trend omgebogen die in 1997 inzette. De belangstelling voor voorlichtingsactiviteiten van WU is ook in 2003 aanzienlijk toegenomen. Zo trok bijvoorbeeld de voorlichtingsdag in november 2003 20% meer bezoekers dan de voorlichtingsdag in het jaar daarvoor. De vooraanmeldingen voor september 2004 indiceren dat het aantal inschrijvingen verder zal toenemen.

Medio 2002 heeft het College van Bestuur de taakgroep Studentenwerving ingesteld. Deze taakgroep, onder voorzitterschap van de rector, draagt zorg voor effectieve centrale regie en beleidsontwikkeling op het terrein van de studentenwerving, gericht op de gezamenlijke inspanning van zowel kenniseenheden als onderwijsinstellingen. De beleidslijnen die de taakgroep in 2003 heeft uitgezet ter versterking van de werving zijn een continuering van de campagne “Je Wordt Wakker...”, een versterking van de synergie tussen werving en activiteiten van VWO-campus en de samenwerking en afstemming van de voorlichting met Van Hall Larenstein vanaf januari 2004. In de taakgroep is tevens oriënterend gesproken over de intensivering van de werving van masterstudenten uit het Nederlandse WO en HBO. Naast het versterken van de Wageningse positie op de BSc-markt ligt hier voor 2004 voor Wageningen Universiteit een belangrijke uitdaging, gericht op het werven van BSc-afgestudeerden van elders maar ook gericht op het behouden van de eigen BSc-afgestudeerden.

1.3.6 Opvang van studenten

De Wageningse populatie eerstejaars bestaat uit BSc- en MSc-studenten; de laatstgenoemde groep is internationaal van samenstelling.

De eerste opvang van studenten gebeurt door het Studenten Service Centrum (SSC). De SSC regelt voor alle studenten een aantal administratieve en financiële zaken die samenhangen met het volgen van een studie in Wageningen. Dagelijks kunnen de studenten bij het front office terecht met vragen over alle mogelijke onderwerpen. Daarnaast coördineert de SSC de noodzakelijke assistentie in noodgevallen. Door de jaren heen zijn goede relaties opgebouwd met verschillende instanties waar studenten mee te maken krijgen. In 2003 is het contact met instanties waar vooral buitenlandse studenten mee te maken krijgen, verder geïntensiveerd (politie, Immigratie en Naturalisatiedienst, gezondheidszorg, de gemeente en de stichting die de huisvesting voor o.a. studenten regelt).

De internationale samenstelling van de groep studenten vraagt om aanpassingen, ook op het terrein van de introductie van eerstejaarsstudenten. Vanaf de eerste kennismaking met Wageningen wordt het studenten duidelijk gemaakt dat ze gaan studeren en leven in een internationaal Wageningen. In augustus 2003 heeft voor het eerst een introductie van alle eerstejaars Bsc- en Msc- studenten (dus Nederlandse en niet-Nederlandse studenten) gezamenlijk plaatsgevonden en deze was daar expliciet op gericht. In het introductieprogramma is ruime aandacht besteed aan interculturele communicatie, aan het met elkaar laten kennismaken van studenten uit verschillende culturen en ook aan de praktische facetten daarvan in onderwijsgroepen en in de woonsituaties. De opgedane ervaringen waren dermate positief, mede door de inbreng van niet-Nederlandse student-mentoren, dat besloten is om ook de introductie in 2004 volgens eenzelfde opzet te organiseren. De voorbereiding ervan is in het najaar van 2003 van start gegaan.

In 2003 zijn door het Studenten Service Centrum, maar ook door de studenten- en studieverenigingen van Wageningen Universiteit, diverse vervolgactiviteiten georganiseerd om de opvang en integratie van buitenlandse studenten te bevorderen. In 2003 heeft de studentengezelligheidsvereniging KSV een internationale ondervereniging opgericht, KSV-International, en de universiteit heeft de organisatie voor en door buitenlandse studenten ISOW voorzien van een nieuw onderkomen in één van de universiteitsgebouwen. Het College van Bestuur heeft in 2003 besloten om in 2004 extra budget vrij te maken om activiteiten te financieren, expliciet gericht op onderlinge kennismaking en uitwisseling binnen de internationaal samengestelde Wageningse studentenpopulatie.

De mensae van de Wageningse studentenverenigingen hebben in onderling overleg in 2003 de maaltijdvoorziening beter op de komst van buitenlandse studenten en medewerkers afgestemd.

Naar alle waarschijnlijkheid zullen in 2004 -anders dan in 2003- de Chinese BSc-studenten van de China Agricultural University (CAU) tijdig voor aanvang van het academisch jaar in Wageningen aanwezig zijn. Voor deze groep wordt een introductieprogramma ontwikkeld. In de verdere begeleiding voorziet het tutorsysteem dat in 2003 voor deze studenten bij de betrokken opleidingen opgezet is.

1.3.7 Studievoortgang en studiebegeleiding

De basis voor een goede studievoortgang en studiebegeleiding van studenten aan Wageningen Universiteit ligt op opleidingsniveau waar activiteiten op het gebied van de opleidingsvoorlichting, opleidingscoördinatie en studiebegeleiding worden verricht. Op centraal niveau zijn initiatieven genomen om het functioneren van de opleidingsvoorlichters, -coördinatoren en studiebegeleiders te professionaliseren en te faciliteren (o.a. via Onderwijsnet).

Studiebegeleiding neemt in de bama-onderwijsstructuur een belangrijke, herkenbare plaats in. In het probleemgerichte, kleinschalige onderwijs in zowel bachelor- als masteropleiding is de rol van de docent, naast die van expert, in toenemende mate die van (proces-)begeleider. In de Wageningse opzet zijn het docenten die naast hun onderwijs- (en onderzoek-)taak formeel de rol van studiebegeleider vervullen. De invulling loopt weliswaar van docent tot docent uiteen, in de meeste gevallen trekt de taak een zware wissel op de betrokken docenten. In 2004 zullen noodzakelijke stappen gezet worden om te komen tot een grotere eenduidigheid en faculteitsbrede transparantie in de studiebegeleiding en de eigen verantwoordelijkheid van de student daarin. Daarbij is een heldere (verwijs-)relatie tussen docent-begeleiders en de studentendecanen van groot belang.

In 2003 is voor het eerst gewerkt met het MSc-studiecontract. Op basis van de ervaringen is het modelcontract voor het studiejaar 2003/2004 bijgesteld.

1.3.8 Studentenbegeleiding

Studenten aan Wageningen Universiteit worden met betrekking tot (de inhoud van) hun opleiding begeleid door de studiebegeleiders van de opleidingen. De Dienst Studentenbegeleiding (DSB) bestaat uit studentendecanen, een studentenpsycholoog en -arts. De DSB begeleidt en adviseert studenten op het gebied van persoonlijke en studieomstandigheden, onderwijs en onderwijsorganisatie, rechtspositie en financiën. De begeleiding betreft in toenemende mate buitenlandse studenten.

In 2003 is evenals in voorgaande jaren aandacht besteed aan:

- *Begeleiding van studenten met een handicap.* Een van de studentendecanen heeft zich daar in het bijzonder mee beziggehouden, op de achtergrond ondersteund door de Werkgroep Voorzieningen Gehandicapten van Wageningen Universiteit. Er is een nieuwe brochure gemaakt voor studenten met een handicap. Naar aanleiding daarvan hebben zich vijftig eerstejaars studenten met een handicap gemeld. Deze zijn individueel benaderd om hen te informeren over de beschikbare voorzieningen.
- *Dyslexie.* In 2003 ging het om dertig studenten. Zij zijn getest en -indien nodig- begeleid door de studentenpsycholoog. Via de studentendecanen kunnen studenten extra tijd krijgen voor het afleggen van examens en eventueel een beroep doen op een jaar extra studiefinanciering door de IBG.
- *RSI.* Evenals in voorgaande jaren is er in 2003 veel gedaan op het gebied van preventie via voorlichting aan met name eerstejaarsstudenten (brochures, voorlichtingsbijeenkomst en onderwijsmodules) en aan begeleiding, ook door de studentenarts. Zonodig kunnen studenten typehulp krijgen en eventueel een laptop huren met spraaksoftware. Ook worden Thai Chi en yoga cursussen aangeboden. Er is regelmatig contact met de Arbo- en Milieu Dienst over de preventie van RSI.
- *Ombudspersoon voor studenten.* De studentendecanen hebben zes klachten in behandeling genomen die allemaal door bemiddeling konden worden opgelost. In één geval is er een rapport opgemaakt.
- *Studieloopbaanbegeleiding.* In 2003 zijn zeven trainingen studieloopbaanbegeleiding aangeboden.

1.3.9 Studentenvoorzieningen

Wageningen Universiteit beschikt over een uitgebreid pakket aan studentenvoorzieningen en -verenigingen.

De *studentenverenigingen* bestrijken het scala van studentengezelligheidsverenigingen, sportverenigingen, toneel-, koor en orkest tot studentenpolitiek en -vakbond en alles wat daar tussen zit. Het zijn de studenten zelf die deze groepen draaiende houden. Wageningen Universiteit hecht groot belang aan een goed functionerend aanbod van voorzieningen en ondersteunt de groepen financieel en materieel. Voor hun *huisvesting* kunnen studenten terecht op de particuliere kamermarkt en bij de Stichting Sociale Huisvesting Wageningen (SSHW). De meerderheid van de studenten huurt een kamer bij de SSHW. In totaal verhuurt de SSHW ongeveer 4500 kamers in 15 complexen verspreid over Wageningen. Het

gaat om zelfstandige kamers en om kamers op afdelingen waar studenten bepaalde voorzieningen met elkaar delen. De kamers in de meeste studentencomplexen beschikken over een (supersnelle) internetverbinding.

In 2003 had WU de beschikking over 1200 gelabelde kamers voor buitenlandse studenten.

Ook in 2003 konden studenten van Wageningen Universiteit -dankzij een financiële bijdrage van Wageningen Universiteit voor zogenaamde kindplaatsen- tegen een aangepast tarief gebruik maken van *kinderopvang* door de Koepel Kinderopvang Wageningen.

Wageningen Universiteit beschikt over een *multifunctioneel sportcentrum* met uitgebreide indoor en outdoor faciliteiten. Aan studenten van de universiteit, maar ook van Hogeschool Dierenoord en de middelbare vakschool worden vanuit het programma 'sport & bewegen' ongeveer 30 takken van sport aangeboden.

De Sportstichting van Wageningen Universiteit (THYMOS) overkoepelt 17 studenten sportverenigingen en behartigt de belangen van de sportende student. Daarnaast heeft THYMOS als taak toernooien en evenementen te organiseren.

Ten aanzien van voor studenten relevante *regelingen* is in 2003 opnieuw een nieuw studentenstatuut verschenen en is een begin gemaakt met de herziening van het reglement van de Commissie Aanvragen Subsidie. De beurzen voor studenten die bestuursactiviteiten verrichten zijn in 2003 volgens een nieuwe systematiek verdeeld (onderdeel FOS-regeling, beschikbaar budget k€ 500). Deze nieuwe verdelingswijze wordt in 2004 geëvalueerd.

1.3.10 Alumni

Wageningen UR heeft sinds 2002 in samenwerking met de alumnivereniging KLV en het Wageningen Universiteits Fonds haar alumnibeleid en -netwerk nieuw leven ingeblazen. Er is gebouwd aan een netwerk om kennis en ervaringen te delen en van elkaar te leren. Zo zijn alumni ingeschakeld bij studievoorlichting, arbeidsmarktvoorlichting, expertiseontwikkeling, evaluatie van onderwijsprogramma's, strategieontwikkeling e.d. Door middel van reünies, bijeenkomsten in binnen- en buitenland, magazines en communicatie via de websites e.d. is de band met en tussen alumni verstevigd.

Verder hebben in 2003 onder meer nog de volgende activiteiten plaatsgevonden:

- In een expert meeting competentiegericht onderwijs is met afgestudeerden uit de HRM-discipline van gedachten gewisseld over de competenties van Wageningse afgestudeerden in relatie tot de eisen die aan hen gesteld worden. Aan de orde kwamen onder andere de gevolgen van het BSc/MSc model.
- Voor de BSc opleidingen is een serie van 14 voorlichtingsbrochures over de arbeidsmarkt gemaakt. De gegevens zijn gebaseerd op een grootschalig arbeidsmarktonderzoek (WO monitor en loopbaan-enquête) en interviews met afgestudeerden. Verder is er een database ontwikkeld met informatie over afgestudeerden (functie en waar werkzaam). De database is getest en voor een deel gevuld.
- In november 2003 is er een platform van 22 vooraanstaande Wageningse alumni opgericht, de Wageningen Ambassadors. De leden leveren een bijdrage aan Wageningen UR door inzet van hun eigen netwerk, ervaring en financiële middelen. Twee projecten zullen in 2004 worden uitgevoerd: studentenwerving nieuwe stijl en Wageningen Academy.

1.4 Onderzoek

1.4.1 Profiel

Wageningen Universiteit bracht in 2003 haar instellingsplan uit, in nauwe verwevenheid met het ondernemingsplan van de Stichting DLO. De zwaartepunten voor het onderzoek vallen samen met de thema's

- *voeding en gezondheid*
- *duurzame agrosystemen*
- *een leefbare groene ruimte en*
- *maatschappelijke veranderingsprocessen.*

Kwaliteit, focus, internationalisering en vernieuwing zijn de trefwoorden voor een periode waarin meer dan ooit kansen worden geboden aan inventieve onderzoekers en er steeds minder plaats zal zijn voor middelmatigheid.

Het NWO -programma *Vernieuwingsimpuls*, opgezet om getalenteerde postdocs ruimere kansen op een positie in het onderzoek te bieden, heeft met volle steun van de universiteit weer geleid tot honorering van vier voorstellen die de concurrentie van tientallen medegegadigden konden doorstaan.

1.4.2 Onderzoekscholen

De onderzoekscholen zijn in de negentiger jaren gevormd; naar hun aard zijn zij de belangrijkste spelers in de organisatie en uitvoering van het onderzoek- en wetenschapsbeleid. De participatie van Wageningen Universiteit in onderzoekscholen was in 2003 als volgt:

Onderzoekscholen met penvoerderschap bij Wageningen Universiteit:

Experimentele Plantwetenschappen (EPS)	vervolgerkenning in 2003
Mansholt Graduate School (MGS)	voorbereiding op vervolgerkenning in 2004
C.T. de Wit Onderzoekschool PE&RC	vervolgerkenning in 2000
Voeding, Levensmiddelen- en Agrobiotechnologie (VLAG)	voorbereiding op vervolgerkenning in 2004
Wageningen Instituut voor Dierwetenschappen (WIAS)	vervolgerkenning in 2000

Instituut binnen onderzoekschool met penvoerderschap elders:

Wageningen Instituut voor Milieu- en Klimaatonderzoek (participeert in SENSE)	vervolgerkenning in 2002
---	--------------------------

Overige participaties in onderzoekscholen met penvoerderschap elders:

Centre for Resource Studies for Human Development (CERES)
Onderzoekschool Procestechologie (OSPT)
N.W. Posthumus Instituut
Onderzoekschool Polymeren (PTN)
Biodiversiteit
Wetenschap, Technologie en Moderne Cultuur (WTMC)
Graduate School Biotechnological Sciences Delft Leiden (BSDL)
Buys-Ballot Onderzoekschool
DISC

1.4.3 Assistenten in opleiding

Wageningen Universiteit prijst zich gelukkig met haar onderzoekscholen, die zelf initiatieven nemen als zij op onvolkomenheden in de opleiding stuiten en alle mogelijkheden aangrijpen om het niveau van hun pupillen - van over heel de wereld – op het hoogst mogelijke plan te brengen.

In 2003 is het protocol van wetenschappelijke en administratieve procedures van groot belang gebleken om de promovendi goed te kunnen begeleiden. Met name gold dit onderzoekscholen met een meer dan gemiddeld aantal PhD-students; deze hebben veel gemak van de informatie, over Wageningen Universiteit en hun mogelijkheden om daar aan het werk te gaan, die zij in hun thuisland via Internet kunnen opdoen.

In sommige omstandigheden kan het aio-schap niet floreren; dat zal dan bijvoorbeeld blijken uit een (te) lange promotieduur. Een rapport met aanbevelingen over de aanpak van zulke situaties is in 2003 verschenen en heeft geleid tot enkele maatregelen; voor een peiling van de effecten is het nog te vroeg. De universiteit bevordert de ontwikkeling en kwaliteitsbewaking van het Tweede Fase Onderwijs dat aan AIO's en PhD-students wordt aangeboden. Wederom groeide de deelname aan dit onderwijs: van 526 in 2002 tot 580 promovendi in 2003.

1.4.4 Interne onderzoekstimulering

De onderzoekscholen hebben jaarlijks de beschikking over een bedrag van circa 2 miljoen euro voor de aanstelling van aio's en postdocs op sterk toekomstgerichte thema's. In de komende jaren zal een deel van deze middelen zijn weg vinden naar de projecten en programma's van VIDI- en VICI-laureaten. Daarnaast worden ook de *middelen voor jonge onderzoekers* gedeeltelijk ingezet ter bevordering van de kansen van talentvolle postdocs op honorering van hun onderzoeksaanvragen.

De universiteit hecht aan de kwaliteitstoets waaraan de NWO (Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek) al het onderzoek onderwerpt dat zij voor subsidiëring voorgelegd krijgt. Daarom steunt zij dit onderzoek met bijdragen uit de centrale middelen; zie ook de volgende paragraaf. Dezelfde intentie ligt ten grondslag aan de bijdrage voor de aanschaf van geavanceerde apparatuur met een subsidie uit het NWO-apparatuurprogramma.

1.4.5 Tweede geldstroom

De omvang van het *tweede geldstroom onderzoek*, het onderzoek waarvan de lasten voor een groot deel door NWO worden gedragen, was in 2003 groter dan verwacht. Het betrof dit jaar 126 aio's/oio's, 49 postdocs en 4 toegevoegd onderzoekers. Hierbij inbegrepen zijn de medewerkers aan de onderzoeksprojecten die via het NWO-programma *Vernieuwingsimpuls (VI)* zijn verworven. De toekenning van een VIDI-beurs en drie VENI-beurzen bracht het totale aantal laureaten op drie in de VI oude stijl, één VICI, twee VIDI en zes VENI. Voor de universiteit betekent dit succes dat haar verplichtingen bij dit onderzoek – de universiteit brengt 32.4% op – in 2004 ca 400.000 euro zullen bedragen. Zoals hierboven reeds aangegeven, hechten ook de onderzoekscholen zoveel waarde aan dit onderzoek, dat zij een deel van hun strategische middelen daaraan willen toevoegen.

1.4.6 Derde geldstroom

Ook in 2003 was er veel belangstelling bij “derden” (EU, ministeries, onderzoeksfondsen) om onderzoeksvragen bij Wageningen Universiteit onder te brengen. Dit ging gepaard met een geldstroom ad circa 48 miljoen euro, merkbaar meer dan in 2002. De universiteit verricht voor derden uitsluitend onderzoek dat in lijn ligt met haar missie.

1.4.7 Kwaliteitszorg

In 2003 hebben de universiteiten, verenigd in de VSNU (vereniging van universiteiten), de Koninklijke Akademie en NWO nieuwe afspraken gemaakt over de landelijke visitaties van het onderzoek. Onder het oude regime werden in 2003 VSNU-visitaties verricht bij de leerstoelgroep Wiskunde (met zeer goed resultaat) en bij de leerstoelgroepen Bedrijfskunde en Toegepaste Informatiekunde (met resultaten die duidelijk voor verbetering vatbaar zijn). Verder verkreeg de onderzoeksschool *Experimental Plant Sciences* haar tweede vervolgerkenning van de Koninklijke Akademie.

De dagelijkse kwaliteitszorg is feitelijk in handen van de onderzoekscholen, die het overgrote deel van de nieuwe projecten – vrijwel allemaal in uitvoering bij aio's en PhD-students – aan een kwaliteitstoets onderwerpen alvorens beslist wordt over inbedding in de onderzoeksschool.

1.4.8 Algemene Instellingsgebonden Ethische Commissie

In 1996 is de Ethische Commissie opgericht aan de toenmalige Landbouwwuniversiteit. Bij het samengaan van de Universiteit en DLO is de Algemene Instellingsgebonden Ethische Commissie (AIEC) voor geheel Wageningen ingesteld. In de commissie zijn alle Kenniseenheden vertegenwoordigd, een student en drie buitenleden.

De taken van de AIEC zijn gericht op het ontwikkelen van de ethische bewustwording binnen Wageningen UR middels:

- het stimuleren van ethische bewustwording;
- het signaleren van ethische aspecten binnen Wageningen UR;
- een aanspreekpunt respectievelijk een klankbord zijn, voor zowel medewerkers binnen Wageningen UR als voor mensen buiten de instelling;
- het gevraagd en ongevraagd adviseren;
- het in protocollen omschrijven en vastleggen van afspraken over ethische kwesties.

1.4.9 Dierexperimentencommissie

Volgens de Wet op de dierproeven mag een dierproef pas uitgevoerd worden als een Dierexperimentencommissie (DEC) een positief advies heeft gegeven. Aan de hand van het onderzoeksplan dat de onderzoeker indient beoordeelt een DEC de dierproef. Deze ethische toetsing van het onderzoeksplan betreft in het bijzonder het afwegen van het ongerief van proefdieren in relatie tot het wetenschappelijk en maatschappelijk belang van de proef. Binnen Wageningen UR zijn twee dierexperimentencommissie ingesteld, één voor Wageningen Universiteit (Wageningen) en één voor DLO (Lelystad). Evenals voorgaande jaren hebben de commissies samen in 2003 circa 500 proeven beoordeeld.

1.4.10 Duurzame ontwikkeling en systeeminnovatie (DOS)

De werkgroep Duurzame ontwikkeling en systeeminnovatie (DOS) is een Wageningen UR brede groep die via studies, onderzoek, onderwijs en maatschappelijke discussies een bijdrage levert aan de missie van Wageningen UR. In het verslagjaar werd aan participatieve studies een bijdrage geleverd, werd een beginselverklaring uitgewerkt en geïmplementeerd en werd ten behoeve van de Diës een studie over maatschappelijk verantwoord ondernemen uitgebracht: "The Unifying Power of Sustainable Development". Daarnaast werden studies over de herijking van het Europese beleid voor de landelijke gebieden opgestart, die tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de EU een centrale rol zullen spelen.

1.4.11 Kwantitatieve gegevens

Het aantal promoties daalde tot 178, waarvan 75 voorbereid door vrouwen. De daling werd veroorzaakt door een terugval in het eerste halfjaar, een ontwikkeling die logisch verklaard kon worden uit de geringere instroom van promovendi in 1998 en de *race tegen het USZO* die had geleid tot de record-aantallen van 2001 en 2002. Al in het tweede halfjaar was het aantal promoties weer op het niveau van voorgaande jaren. De vooropleiding (doctoraal, MSc) had bij 65 promoties buiten Nederland plaatsgevonden; de *jonge doctor* had in 91 gevallen niet de Nederlandse nationaliteit: zowel in relatieve als absolute zin een record.

In de bijlage wordt de ontwikkeling van het aio-rendement getoond; deze vertoont een stijgende lijn, dwz dat de promovendi minder tijd nodig hebben om hun onderzoek met een promotie af te ronden. Een verheugende ontwikkeling, die zich in de komende jaren kan doorzetten, indien zowel de promovendi als de begeleiders hierop gespitst blijven.

Zoals eerder al werd opgemerkt is het aantal promovendi met een Opleidings- en Begeleidingsplan (OBP; in het Engels: Training- and Supervision Plan, TSP) wederom gestegen. Ook van deze ontwikkeling mag een gunstig effect op het aio-rendement worden verwacht. De omvang van het promovendi-bestand ligt thans op ca 1200, waarvan de helft aio's en de helft PhD-students. De stand van zaken wat betreft de verdeling van het aantal promovendi waarvoor Tweede-Fase-Onderwijs-middelen worden toegekend is weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 1. Aantallen promovendi per onderzoekschool in 2001-2003¹.

		EPS	VLAG ²	WIAS	MGS	PE&RC	WIMEK	CERES ³
2001	Promovendi	84	127	59	31	94	59	32
2002	Promovendi	78	140	58	62	99	58	31
2003	Promovendi	88	154	71	98	129	72	61

¹ De informatie over de promovendi is ontleend aan gegevens over de deelname in hetzelfde jaar aan het Tweede Fase Onderwijs door promovendi met een goedgekeurd Opleidings- en BegeleidingsPlan. Bij vergelijkingen moet uiteraard rekening worden gehouden met het feit dat wijzigingen in de "instroom" op zijn vroegst pas vier jaar later tot uitdrukking kunnen komen in de "uitstroom" (promoties).

² Met inbegrip van promovendi die onder de onderzoekscholen Onderzoekschool Procestechologie en Graduate School Biotechnological Sciences Delft Leiden ressorteren.

³ Omvang van de bijdrage van Wageningen Universiteit in Centre for Resource Studies for Human Development.

1.5 Internationalisering

1.5.1 Internationaal beleid: de portfolio

Wageningen UR is een internationale kennisinstelling. Zij streeft naar een versterking van haar positie. In het strategisch Plan 2003-2006 is de internationale ambitie van Wageningen UR nader omschreven: een internationale oriëntatie, een internationale samenstelling van studenten en medewerkers en wereldwijd leidend op een aantal wetenschappelijke gebieden.

De internationale oriëntatie komt tot uiting in de keuze van wereldwijd belangrijke vraagstukken zoals voedselveiligheid en -zekerheid, klimaatveranderingen, duurzame productiesystemen en rurale ontwikkeling.

De internationale samenstelling van studenten en medewerkers is erop gericht om een evenwichtige kwantitatieve balans te scheppen tussen buitenlandse en Nederlandse studenten en medewerkers. Een voortdurend streven naar hogere kwaliteit is hierbij leidend.

De aandacht voor vraagstukken die wereldwijd van betekenis zijn gaat hand in hand met een focus op de ontwikkeling van kennisbases. Dit vindt plaats via fundamenteel onderzoek in de graduate schools en strategisch onderzoek via de onderzoeksinstituten.

Geografisch gezien is Europa thuishaven. Dit betekent dat Wageningen UR in het afgelopen verslagjaar sterk heeft ingezet op de verwerving resp. instandhouding van haar positie in de onderzoeksprogramma's van de EU. Dit komt ook tot uiting in de instroom van buitenlandse studenten die o.a. via EU-programma's zoals Socrates voor kortere of langere tijd in Wageningen studeren. Verder komt dit tot uiting in de versterkte aandacht voor uitbreiding van de relaties naar de Centraal Europese landen zoals Polen en Hongarije. Hier is via onderzoeksnetwerken en uitwisseling van studenten en medewerkers gewerkt aan samenwerkingsverbanden met partnerinstellingen in deze landen.

Institutionele samenwerking loopt via diverse Europese gremia waar over onderzoek resp. onderwijs op ons domein wordt gesproken en invloed richting o.a. Brussel wordt uitgeoefend.

Hierbij besteedt Wageningen UR speciale aandacht aan de verdere ontwikkeling van de Euroleague, een samenwerkingsverband van een aantal universiteiten in Europa.

Wageningen UR is actief verbonden aan de CGIAR, het wereldwijde netwerk van onderzoeksinstituten. In het kader van de Challenge programmes kreeg Wageningen UR een sterke positie in twee programma's: Bio-fortified crops for improved nutrition en Unlocking genetic diversity in crops for the resource poor.

Buiten Europa zijn de relaties met de Noord-Amerikaanse universiteiten gestructureerd via projecten en wetenschappelijke uitwisselingen. In het afgelopen verslagjaar is de relatie met de Amerikaanse vertegenwoordiging in Den Haag aangehaald en zijn vervolgactiviteiten voorzien voor 2004.

In Latijns Amerika is in het verslagjaar de samenwerking met Brazilië aangehaald. Uit Brazilië komt een aanzienlijke groep PhD-studenten die in Wageningen hun opleiding krijgen en hun onderzoek doen. Met de grootste onderzoeksorganisatie in Brazilië, Embrapa, is een samenwerkingsovereenkomst gesloten. Deze overeenkomst naast die met de Universiteiten van Sao Paulo en Lavras en die met andere onderzoeksorganisaties biedt extra kansen voor samenwerking op projectbasis, training van onderzoekers en uitwisseling van studenten en medewerkers. Naast Brazilië zijn er in het afgelopen verslagjaar projecten uitgevoerd in andere landen in de regio. Wat betreft Suriname is bijgedragen aan de ontwikkeling van de landbouw aldaar.

In Afrika heeft Wageningen UR bijgedragen aan de ontwikkeling van grote onderzoeksprogramma's in het kader van het 6^e Kaderprogramma van de EU. De aandacht voor sub-saharan Africa kwam tot uiting in workshops en de versterking van de relatie met Zuid Afrika. Een samenwerkingsovereenkomst met de Universiteit van Pretoria werd getekend en tijdens een workshop inhoudelijk verder uitgewerkt. In West Afrika is Wageningen UR actief in Ghana, Burkina Fasso en Mali. Opmerkelijk is dat projecten in Uganda als ook in Ghana geschoeid zijn op de leest van publiekprivate samenwerkingsverbanden.

In Azië is China van grote betekenis voor Wageningen UR. Niet alleen door het relatief grote aantal MSc- en PhD-studenten dat in Wageningen studeert, maar ook door de betrokkenheid van Wageningen in China. Dit betreft bijvoorbeeld de betrokkenheid op het gebied van moleculair onderzoek in de plant sciences via de partner CAAS en de projecten die de instituten zoals LEI en Alterra daar uitvoeren.

De samenwerkingsrelatie met Japan, is na de ondertekening van de MOU met het Ministerie van Landbouw resp. de onderzoeksorganisatie aldaar in de opbouwfase beland. Uitwisseling van onderzoekers vindt plaats en het gezamenlijk organiseren van wetenschappelijke workshops zijn in voorbereiding genomen.

Zuid Korea toont interesse in samenwerking met Wageningen UR. Een van de kerngebieden is de tuinbouw.

In het Midden-Oosten heeft de wetenschappelijke samenwerking met Israël een extra impuls gekregen door het uitzetten van seed money voor projectontwikkeling. Dit heeft tot een aanzienlijke respons geleid. In 2004 vindt definitieve allocatie plaats. Samenwerking met andere landen in de regio is in ontwikkeling, zoals in Saudie Arabia, United Arab Emirates, Egypt en Dubai.

Voor de versterking van de internationale positie van Wageningen UR is in het afgelopen verslagjaar een belangrijke stap gezet. Naast de faciliteiten en inzet van de stafafdeling Onderwijs, het EU loket bij de stafafdeling Onderzoek en de inspanningen van de decentrale Kenniseenheden en het IAC is het Noord-Zuid Centrum een belangrijk knooppunt geworden voor het entameren van nieuwe initiatieven en het coördineren van de internationale programma's zoals INREF en DLO_IC. Bovendien is een netwerk opgezet van regionale accountmanagers voor Azië, Latijns-Amerika en Afrika, met vertakkingen naar counterparts in de Kenniseenheden en IAC.

1.5.2 Internationalisering in het onderwijs

Wageningen Universiteit profileert zich nadrukkelijk door de internationalisering van het onderwijs en het opleidingsaanbod. De universiteit draagt zo bij aan het aantrekkelijker maken van het Europese hoger onderwijs voor aankomend toptalent.

De MSc- en PhD-opleidingen zijn volledig Engelstalig en trekken veel internationale studenten.

De internationalisering wordt verder gestimuleerd door:

- het verstevigen van de structurele onderwijs-samenwerking met buitenlandse kwaliteitsuniversiteiten, onder andere op het gebied van gemeenschappelijke curricula, kwaliteitszorg, student- & stafmobilititeit en materiaalontwikkeling;
- het toesnijden van de onderwijsorganisatie en de curricula op de internationale instroom, waaronder een volledige invoering van het European Credit Transfer System (ECTS en het Diploma Supplement (DS));
- het identificeren en benaderen van mogelijke partners voor internationale, strategische samenwerking.

In 2001 heeft Wageningen Universiteit met twee toonaangevende Chinese universiteiten structurele overeenkomsten gesloten voor samenwerking op onderwijsgebied onder andere gericht op een structurele instroom van studenten. In het najaar van 2003 zijn ondanks de wereldwijde problemen met de longziekte SARS 51 studenten vanuit de China Agricultural University in Wageningen gestart met het tweede deel van hun BSc-opleiding. Deze start is niet geheel zonder problemen verlopen. Zowel aan Wageningse als aan Chinese zijde wordt hard gewerkt aan verbetering van het programma door middel van een intensievere samenwerking in de eerste twee jaren van het programma in China en verbetering van de sociale opvang bij aankomst in Wageningen. De *Euro League for Life Sciences*⁵, een initiatief

⁵ De Euro League bestaat uit: Wageningen Universiteit, Universität für Bodenkultur Wien (Oostenrijk), Universität Hohenheim (Duitsland), The Royal Veterinary and Agricultural University (Denemarken) en de Swedish University of Agricultural Sciences (Zweden).

van Wageningen Universiteit, is een Europees consortium van universiteiten die zich allen bewegen in het veld van de life sciences and natural resources. De gezamenlijke activiteiten zijn gericht op kwaliteitszorg, het ontwikkelen van onderwijsmateriaal, internationale programma's en modules, en studentenstafmobiliteit. Vanuit de Euro League wordt ook gewerkt aan de relatie met toonaangevende universiteiten in de Verenigde Staten en Canada. Medio 2003 heeft Wageningen Universiteit het secretariaat van de Euro League overgedragen aan de Universiteit van Hohenheim. Binnen de Euro League zijn verschillende samenwerkingsverbanden actief waaronder op het terrein van Geografische Informatiesystemen en Informatie & Communicatietechnologie, waarbij studenten gezamenlijk onderwijs volgen, ieder bij hun eigen instelling.

In 2003 zijn verschillende double degree programma's ontwikkeld. Met Franse Grandes Ecoles van het FESIA consortium is een institutioneel double degree programma vastgesteld, gericht op Franse en op Nederlandse studenten. Innovatief element hierin is de gezamenlijke thesis supervisie, die moet leiden tot hogere kwaliteit, een versterking van de internationale oriëntatie en betere kansen op de Europese arbeidsmarkt. Daarnaast zijn diverse double degree programma's op opleidingsniveau ontwikkeld, onder andere door de MSc-opleiding Management, Economics and Consumer Studies en haar counterpart bij de universiteit Bonn in Duitsland. Het aantal double degrees zal in 2004 uitgebreid worden, gestimuleerd door programma's van de EU zoals Erasmus Mundus.

In 2003 is gewerkt aan versterking van het beleid van Wageningen Universiteit aangaande het Socrates Erasmus-programma. Er is gekeken op welke wijze het Socrates Erasmus programma daadwerkelijk kan bijdragen aan verbetering van de kwaliteit en van de internationale oriëntatie van het onderwijs. Met name de onbalans in aantallen inkomende en uitgaande studenten (9:1) is een punt van zorg. In 2004 zal dit beleid worden geïmplementeerd, leidend tot een versterking van de decentrale uitvoering van het Socrates Erasmus programma en een verhoging van deelname van Wageningen Universiteitstudenten aan dit programma.

De introductie van het bachelor-masterstelsel aan Wageningen Universiteit gaat gepaard met de afstemming van de intake, de organisatorische randvoorwaarden en de curricula op buitenlandse studenten. In 2003 is -met het oog op vraaggestuurd onderwijs- verder gewerkt aan het universiteitsbreed opzetten van een tutorsysteem dat zich nadrukkelijk op zowel de Nederlandse als de buitenlandse student richt. De masteropleidingen hebben in 2003/2004 voor het eerst kunnen werken met een tweede instroommoment in de loop van het studiejaar. Naar verwachting zullen zes masteropleidingen ook in het studiejaar 2004/2005 studenten deze mogelijkheid bieden.

In een aantal targetlanden zijn international studentfairs bezocht om de naamsbekendheid van Wageningen Universiteit te vergroten en om te onderzoeken welke buitenlandse universiteiten interessant zijn voor doorstroom van studenten naar Wageningen. Wageningse alumni die inmiddels in 24 landen optreden als vertegenwoordiger van Wageningen, hebben in 2003 een belangrijke rol gespeeld in de communicatie naar potentiële studenten. De vertegenwoordiger richt zich op zelfbetalende gekwalificeerde studenten. In 2003 is een *"Code of Conduct for representatives of Wageningen University"* gepubliceerd op het internet zodat potentiële studenten er ondermeer zeker van kunnen zijn dat ze met een formele vertegenwoordiger van Wageningen Universiteit van doen hebben.

Binnen het internationaal onderwijsbeleid bestaat speciale aandacht voor studenten uit ontwikkelingslanden en voor institutionele versterking van instellingen in deze landen. Ook in 2003 was er een grote vraag van studenten uit ontwikkelingslanden naar onderwijs in Wageningen, met name voor de masteropleidingen. Door middel van het actief verwerven van studiebeurzen en internationaal relatiebeheer is Wageningen Universiteit erin geslaagd tijdens het verslagjaar een substantiële groei in het aantal

studentbeurzen te realiseren. Tijdens het verslagjaar is actief deelgenomen aan landelijk overleg over onderwijs en ontwikkelingssamenwerking via Platform International Education (PIE) en zijn de nieuwe internationale onderwijsprogramma's van het Ministerie van Buitenlandse Zaken van start gegaan (NFP en NPT), gericht op ontwikkelingssamenwerking, waarop door Wageningen Universiteit actief is ingespeeld. Door de nauwe samenwerking van het Noord-Zuid Centrum met het IAC en het ILRI ontstaat een sterk kenniscentrum op het gebied van onderwijs ten behoeve van ontwikkelingslanden en het nog beter bewerken van de internationale onderwijsmarkt.

De grote instroom van buitenlandse studenten brengt de noodzaak met zich mee, na te denken hoe de universiteit omgaat met de verschillende groepen studenten. Daarbij gaat het om culturele verscheidenheid maar bijvoorbeeld ook om verschillen in educatieve achtergrond. Uitgangspunt is dat Wageningen Universiteit een universiteit is met een optimaal leer- en leefklimaat voor alle studenten. In 2003 is met het oog op de integratie van studenten voor het eerst een gezamenlijke introductie voor Nederlandse en buitenlandse studenten georganiseerd. Dit zal ook in 2004 gebeuren in het kader van versterkte aandacht voor "*internationalisation at home*".

1.5.3 Internationalisering in het onderzoek

Wageningen Universiteit staat bewust open voor internationale contacten. Al vele jaren bestaat grote interesse om gerenommeerde buitenlandse onderzoekers uit te nodigen en daarom is er ook een budget om hun overkomst mogelijk te maken. Aan een select aantal PhD-studenten van over de hele wereld kent de universiteit jaarlijks promotie-beurzen toe en alle buitenlands promovendi die zich daartoe kwalificeren kunnen de opleidings- en begeleidingsprogramma's van de onderzoekscholen volgen. Vanouds is een aanmerkelijk percentage van de onderzoeksprojecten op agronomisch, cultuurtechnisch en gedragswetenschappelijk gebied direct gericht geweest op het bijdragen aan oplossingen voor problematiek waarmee landen in de Derde Wereld kampen. Dit verklaart ook waarom studierichtingen en programma's voor onderzoek op deze gebieden nog steeds volop in de belangstelling staan. Tevens echter zien we, ook bij de onderzoekers van buitenlandse origine, een groei in de interesse voor onderzoek waarbij hetzij een modelmatige benadering van grootschalige processen centraal staat dan wel de meest geavanceerde technieken en methoden nodig zijn om het leven op de kleinste mogelijke schaal te bestuderen.

De Wageningse kijk op de wereld was ook altijd de stimulans voor de buitenlandse reizen van Wageningse studenten en promovendi, lang voordat deze reislust op andere universiteiten gemeengoed werd. In de jaren dat NWO een programma kende voor beurzen die het bezoeken van buitenlandse onderzoeksgroepen mogelijk maakten, werd een aanzienlijk deel daarvan uitgekeerd aan Wageningse promovendi. Thans maken zij gebruik van hun eigen reisbudget (het *rugzakje* dat de universiteit ter beschikking stelt aan iedere ingeschreven promovendus), al dan niet in combinatie met andere fondsen, bijv. van de Europese Unie.

PhD-students, promoties

Naar schatting bereiden thans circa 1200 onderzoekers zich voor op een promotie bij Wageningen Universiteit, waarvan 600 assistenten in opleiding en evenveel PhD-studenten. Van dit totaal waren per 1 januari 2004 ongeveer 700 personen in dienst of anderszins direct in hun projecten werkzaam. Dit wijst er op dat het aantal promoties weer zal gaan oplopen, vooral door de toevloed van buitenlandse onderzoekers, en dat een jaarlijkse oogst van 240 à 250 promoties op afzienbare termijn mogelijk is. Daarbij zal het aandeel van de buitenlandse promovendi nog toenemen tot de grenzen van het *begeleidend vermogen* van de leerstoelgroepen bereikt zijn en geen verdere groei meer toestaan.

Onderzoekopdrachten van internationale organisaties

Samenwerking over de landsgrenzen heen is voor Wageningen Universiteit bekend terrein. Zo kon de universiteit, altijd al een grote speler waar het opdrachten van de Europese Unie betrof, veel succes boeken bij de verwerving van budgetten uit het 6^e Kaderprogramma. De versterking van de centrale ondersteuning van aanvragers bleek de verwachte uitwerking te hebben.

Wageningers in internationale functies

Gezien de lange traditie van Wageningen Universiteit op het gebied van internationale betrekkingen met tal van landen en instellingen, zal het geen verwondering wekken dat tal van stafleden en alumni posities bekleden waarin zij werk maken van de betrokkenheid van de universiteit bij vraagstukken van internationale betekenis. Het verslagjaar kende een uitzonderlijk voorbeeld van de waarde die mondiaal aan de Wageningse aanpak wordt gehecht, namelijk de benoeming van universiteitshoogleraar Prof. dr ir R. Rabbinge tot lid van de werkgroep die ten behoeve van de Verenigde Naties een plan zal opstellen voor de opheffing van de voedseltekorten in grote delen van Afrika.

1.6 Personeelsbeleid

Was 2002 het laatste jaar uit het meerjarig beleidsplan HRM 2000-2002, zo is 2003 het eerste jaar uit het strategisch plan Wageningen Universiteit 2003-2006 (het IP WU). In dit plan is een aantal onderwerpen benoemd waarover afspraken zijn gemaakt waar te staan op enig moment binnen deze periode. Alvorens hier op in te gaan onderstaand eerst enige ontwikkelingen in het personeelsbestand (zie hiervoor ook de betreffende tabellen in bijlage Sociaal jaarverslag).

vrouwen

Het ingezette beleid binnen de organisatie is om meer vrouwen in dienst te nemen. De stijgende lijn van de afgelopen jaren heeft zich in 2003 verder doorgezet. Het aandeel vrouwen is inmiddels ruim 40% van de organisatie. Naast het aandeel vrouwen binnen de organisatie wordt er ook naar gestreefd het aandeel vrouwen in de hogere functies toe te laten nemen. Ten opzichte van vorig jaar zien we dat bij de inschalingen 10 of hoger het aandeel vrouwen met ruim 2% is toegenomen.

leeftijd

Evenals in 2002 neemt de leeftijdscategorie > 35 jaar / < 55 jaar opnieuw af. Dit jaar wordt deze afname binnen deze groep volledig gecompenseerd door een toename van de medewerkers in de leeftijdscategorie < 35 jaar. Ditzelfde beeld is zichtbaar bij de diensttijden, de groep met een diensttijd < 5 jaar neemt toe ten koste van de andere groepen. Uit beide cijfers blijkt dat er een toch wel behoorlijke verjonging en vernieuwing gaande is binnen de populatie van Wageningen Universiteit. Een doelstelling binnen Wageningen Universiteit is een verhouding aanstelling onbepaald/bepaald van 80/20. De in het overzicht benoemde verhouding is 68,6/31,2. In deze cijfers zijn echter ook de AIO's inbegrepen. Na correctie hiervoor is het verhoudingscijfer 81,8/18,2.

HRM-prioriteiten

De in het vorige plan benoemde HRM-prioriteiten Management Development, emancipatiebeleid, Human Resource Management en strategische personeelsplanning zijn nog onverkort aan de orde. Het project professionalisering ondersteunende functies bevindt zich inmiddels in de eindfase. De afronding van dit project, en dan specifiek betrekking hebbend op de ontwikkelingen op het gebied van salarisadministratie, vindt in 2004 plaats. Rond de salarisadministratie is er in 2003 een project gestart ter vervanging van de dienstverlening salarisverwerking- en betaling. Zoals bekend stopt IVOP per 1-1-2006 met het in de lucht houden van de thans gebruikte dienstverlening. In het voorjaar 2004 zullen er formele keuzen gemaakt worden voor een nieuwe dienstverlener.

1.6.1 Activiteiten in 2003

Ziekteverzuim

Het in voorjaar 2002 ingezette ziekteverzuimbeleid heeft er toe geleid dat het verzuimpercentage binnen Wageningen Universiteit per ultimo 2003 uit is gekomen op 3,6%. Over 2001 en 2002 was dit percentage resp. 6,6% en 5,1%. Deze dalende lijn is een duidelijk signaal dat de ingezette koers succes heeft. De RvB heeft als verzuimpercentage een norm gesteld van 4%. Het is de verantwoordelijkheid van het management dat het verzuimpercentage ook de komende jaren onder deze norm blijft.

Meerkeuzemodel Arbeidsvoorwaarden

Het jaar 2003 was het 2^e jaar dat er binnen WU gebruik gemaakt kon worden van het meerkeuzemodel arbeidsvoorwaarden. Met deze arbeidsvoorwaarden hebben medewerkers van WU de mogelijkheid om tot op zekere hoogte flexibel hun eigen arbeidsvoorwaarde (en dan met name hun verlofdagen) te kunnen bepalen. T.o.v. 2002 hebben iets meer medewerkers van de mogelijkheid gebruik gemaakt, t.w. 36,4% (was in 2002 33,4%). In totaal zijn er ruim 55.000 uren als bron ingezet, als doelen scoorden PC-privé (ruim 50%) en extra salaris (25%) erg hoog. De inschatting is dat in 2004 beduidend minder gebruik gemaakt zal worden van deze arbeidsvoorwaarde.

Functie-ordening

In 2003 zijn de werkzaamheden voor de inbedding van de nieuwe wijze van functie-ordening, de zogenaamde Hay-systematiek, nagenoeg afgerond. Daar waar eind 2002 nog werd voorzien dat deze nieuwe werkwijze nog in 2003 zou worden ingevoerd, is de inschatting nu dat invoering binnen WU zal plaatsvinden rond de zomervakantieperiode 2004. Inmiddels is binnen Wageningen UR ook besloten de Hay-systematiek in te voeren voor het DLO-deel van de organisatie.

HRM-processen

Zoals in het verslag van 2002 benoemd, zou dit onderwerp in 2003 aan de orde zijn. Inmiddels zijn we zover dat de HRM-processen (opnieuw) middels een onderverdeling in een negental hoofdprocessen zijn beschreven. Verschillende werkwijzen tussen WU en DLO zijn waar mogelijk aan elkaar gelijk gemaakt.

1.6.2 Activiteiten in 2004

In het strategisch plan zijn de activiteiten voor 2004 benoemd. Zeer prominent komt daar de rol van de leidinggevende binnen de organisatie naar voren. Immers de leidinggevende speelt een cruciale rol om de goede balans te vinden tussen het realiseren van de organisatiedoelen en het realiseren van de individuele persoonlijke ambities van de medewerkers. Instrumenten daarbij zijn o.a. het Resultaat- en Ontwikkelingsgesprek (R&O-gesprek) en competentie management.

R&O-gesprek

Dit gesprek, ter vervanging van het functioneringsgesprek, vindt plaats tussen de leidinggevende en de medewerker. Over en weer worden verwachtingen uitgesproken en afspraken voor de toekomst gemaakt. Cruciaal daarbij zijn de voor de functie benodigde competenties en de beschikbare competenties. Richting de leidinggevende vindt in dit traject een coachevaluatie plaats.

Carrièrerichtingen

Eén van de doelstellingen van het strategisch plan is om de vier carrièrerichtingen (Onderwijs, Onderzoek, Commercie en Management) in competenties uit te werken. De planning is dat deze in het 1e halfjaar 2004 beschikbaar zijn. In het verlengde daarvan zal er een speciaal opleidingsprogramma beschikbaar komen voor programmaleiders (Onderzoek).

Leiding geven

Leiding geven is een cruciale competentie binnen de organisatie. In het MD-traject zijn de leiderschapsdoelstellingen geformuleerd en in het R&O-gesprek wordt de leidinggevende gemonitord. Daarnaast is het onderwerp leidinggeven een essentieel onderdeel bij het op te zetten Medewerkeronderzoek.

Voor het College van Bestuur staat de mens centraal om de organisatiedoelstellingen te kunnen bereiken. Dit wordt o.a. zichtbaar gemaakt in gericht beleid om het ziekteverzuim terug te dringen, als ook door inzage te verkrijgen in de werkdruk van de organisatie om hier vervolgens concreet acties op te kunnen nemen. Maar dat wordt ook zichtbaar gemaakt door de medewerker te vragen naar zijn tevredenheid en betrokkenheid met de organisatie. Deze bevraging gebeurt m.b.v. een Medewerkeronderzoek. Dit onderzoek, waarvan het de bedoeling is dat dit jaarlijks zal worden herhaald, zal in het 2^e kwartaal 2004 worden uitgezet bij de totale populatie van Wageningen Universiteit. In het 3^e kwartaal 2004 moeten de uitkomsten leiden tot concrete acties. Betrokkenheid hierbij van de leidinggevendenden is een randvoorwaarde. Bij de opzet van het onderzoek is ook de medezeggenschap van de organisatie betrokken.

1.7 Faciliteiten

1.7.1 Huisvesting

In 2003 is hard gewerkt aan de implementatie van het Strategisch Huisvestingsplan 2002 – 2005. Het huisvestingsplan, dat tevens in 2003 is herijkt, voorziet in een concentratie van de nieuwbouw op Centrum de Born voor de Plant, Animal, Environmental, en Agrotechnology & Food Sciences Groups. Voorts wordt een centraal Forumgebouw op de Born gerealiseerd voor alle onderwijsruimten in de bachelorsfase, de kernbibliotheek en de restauratieve voorzieningen. Tevens worden in het Forumgebouw de onderdelen van de hogeschool Larenstein ondergebracht die vanuit Deventer en Velp (gedeeltelijk) naar Wageningen komen.

In 2003 is gestart met het eerste gebouw op Centrum de Born voor de Agrotechnology & Food Sciences Group. Het Technotron dat casco reeds gereed was, is begin 2004 opgeleverd.

Door de Raad van Bestuur wordt jaarlijks voor reguliere investeringen (nieuwbouw en renovatie) een kaderstellend bedrag beschikbaar gesteld. Hieraan worden nieuwe projecten gekoppeld. In het onderstaande overzicht zijn de bedragen voor de jaren 2003 t/m 2008 voor WU en DLO vermeld. Het betreffen hier reguliere jaarbedragen voor nieuwbouw en renovatie:

jaar	WU	DLO
2003 (vastgesteld)	€ 4.000.000,-	€ 7.128.000,-
2004 (indicatief)	€ 4.300.000,-	€ 6.700.000,-
2005 (indicatief)	€ 4.000.000,-	€ 7.000.000,-
2006 (indicatief)	€ 10.200.000,-	€ 10.300.000,-
2007 (indicatief)	€ 4.700.000,-	€ 10.300.000,-
2008 (indicatief)	€ 6.600.000,-	€ 10.300.000,-

Wageningen UR kijkt voortdurend naar het gebruik van de beschikbare ruimte. Het beleid is erop gericht om ruimte, die niet meer noodzakelijk is, af te stoten.

In nauw overleg met de gemeente Wageningen wordt gewerkt aan het bestemmingsplan Kortenoord. In dit bestemmingsplan wordt wonen gecombineerd met werken in de kennisintensieve sector.

Naast de genoemde bedragen bestaat er een additioneel investeringsprogramma voor fysieke huisvestingsactiviteiten met als titel "Strategisch Nieuwbouwplan Wageningen UR" met een totale investeringsbehoefte van ca. € 180 miljoen. Dit plan heeft een looptijd van 2004 tot en met 2008.

1.7.2 Facilitaire Diensten

Het Facilitair Bedrijf (FB) van Wageningen UR biedt Wageningen Universiteit professionele ondersteuning voor onderzoek en onderwijs op het gebied van onder andere telefonie, netwerk- en systeembeheer, wetenschappelijke informatievoorziening (Bibliotheek), optimale huisvesting en talencursussen. De belangrijkste klanten van het FB zijn het Bestuurscentrum, de Kenniseenheden van Wageningen UR en de studenten. Door middel van gezamenlijke inkoop, in samenwerking met de inkopers van de instituten en departementen van Wageningen UR, worden belangrijke inkoopvoordelen gerealiseerd. Door ook op overige gebieden de samenwerking met de Kenniseenheden verder te intensiveren wordt de facilitaire functie bij Wageningen UR steeds efficiënter en professioneler uitgevoerd. Dit moet resulteren in een gezamenlijk plan van aanpak voor de inrichting van de facilitaire functie bij Wageningen UR in september 2004. Daarbij hanteert het Facilitair Bedrijf de kernwaarden klantgerichtheid, innovatie en kwaliteit die versterkt worden door heldere communicatie en ondernemerschap.

1.8 Financieel jaarverslag WU

1.8.1 Financieel jaarverslag 2003

1.8.1.1 Instellingsplan 2003-2006

2003 was het eerste jaar van het Instellingsplan 2003-2006. De financiële paragraaf van het Instellingsplan geeft aan dat Wageningen UR wordt gedreven door twee motoren, kennis en kapitaal die in evenwicht moeten zijn. De bedrijfsvoering speelt een belangrijke rol bij de monitoring en control van deze balans en opereert daarbij vanuit de context dat er waarde wordt gecreëerd. Immers elke keuze die Wageningen UR maakt heeft tot doel dat er waarde aan de organisatie wordt toegevoegd. Waardecreatie heeft twee kanten. Waardevolle groei, op zowel onderwijs- als onderzoeksgebied wordt gestimuleerd door een juiste financieringsstructuur en tariefstructuur. Aan de andere kant geeft kostenbeheersing ruimte om nieuwe innovaties mogelijk te maken.

De financieringsstructuur van Wageningen Universiteit als takenorganisatie is vooral gericht op het verdelen van de 1^e geldstroommiddelen. Daarnaast is er aandacht voor de 2^e en 3^e geldstroom, die voor additionele financiering zorgen. Bij het verdelen van de 1^e geldstroommiddelen zijn de volgende uitgangspunten vastgesteld:

- Het beleid voor strategische vernieuwing op het gebied van onderwijs (€ 3,0 mln) en onderzoek (€ 2,3 mln) worden gecontinueerd;
- De huisvestingsbudgetten voor 1^e en 2^e geldstroom worden volledig toegekend. Hiermee zijn de budgetten op het bedrijfseconomisch juiste niveau gekomen en is dekking van de toekomstige lasten van het Strategisch Nieuwbouwplan veilig gesteld;
- De middelen voor onderwijs worden volledig vergoed. Indien de kosten van het onderwijs de beschikbare kaders dreigen te overschrijden, dan wordt het volume aangepast en niet de prijs.
- Onderzoek heeft veel meer mogelijkheden om additionele middelen uit 2^e en 3^e geldstroom te verwerven. De middelenverdeling uit de 1^e geldstroom voor onderzoek en beheer vindt daarom pas plaats nadat de kaders voor vernieuwing en onderwijs zijn bepaald.

In het verslagjaar is de financieringsstructuur geoperationaliseerd, onder ander door het bouwen van een onderwijsdatabase met simulatiefuncties, waarmee de kosten van het onderwijs kunnen worden geoptimaliseerd. Het budget 2004 is opgesteld conform de nieuwe systematiek.

Kostenbeheering is mogelijk door het behalen van efficiencyvoordelen op het gebied van de administratieve taken, een door het FB gecoördineerde efficiëncyslag op inkoop en door verlaging van het werkkapitaal.

1.8.1.2 Financiële doelstellingen 2003

Wageningen Universiteit heeft in haar budget 2003 de doelstellingen van het Instellingsplan geconcretiseerd. De volgende financiële doelstellingen zijn geformuleerd.

- Een sluitende exploitatie
- Veilig stellen van boekwinsten op de verkoop van onroerend goed in het kader van het Strategisch Nieuwbouwplan
- Omzetstijging van 2^e en 3^e geldstroom met 7% en stijging van de overige baten met 9%.
- Een liquiditeitssaldo van € 14,2 mln. Dit saldo ontstaat onder andere door investeringen van € 17,9 mln en een verbetering van het werkkapitaal met € 1,3 mln.

Zoals in paragraaf 1.4 en 1.5 nader wordt toegelicht zijn deze doelstellingen, met uitzondering van de verbetering van het werkkapitaal, gerealiseerd.

1.8.1.3 Belangrijke ontwikkelingen

Strategisch Nieuwbouwplan

Het Strategisch Nieuwbouwplan zal in de periode van het Instellingsplan een groot beslag leggen op mensen en middelen van Wageningen UR. De doelstelling van het Strategisch Nieuwbouwplan zijn het ondersteunen van de vorming van de Kenniseenheden, bevorderen van de kwaliteit van het onderwijs en verhogen van de efficiency van de bedrijfsvoering. De onderdelen van de Kenniseenheden worden zoveel mogelijk op een kerncomplex gehuisvest, zodat samenwerking en integratie worden gestimuleerd. In het Forumgebouw worden hoogwaardige voorzieningen op het gebied van onderwijs, bibliotheek en restauratieve voorzieningen gerealiseerd. Het Strategisch Nieuwbouwplan bevat een goedgekeurd investeringskader van € 144 mln (prijspeil 2001), waarvan € 112 mln voor WU. De investeringen van WU worden gefinancierd uit verkoop van onroerend goed (€ 65,8 mln), eigen middelen (€ 10 mln) en een langlopende lening (36,3 mln). Tijdens de bouwfase is een overbruggingskrediet nodig van € 29,5 mln. In 2003 zijn de renterisico's voor het grootste deel van de benodigde leningen afgedekt. In paragraaf 3.6 is aangegeven welke instrumenten hiervoor zijn gebruikt.

De structurele jaarlasten stijgen als gevolg van de investeringen met € 6 mln. De dekking van deze hogere lasten wordt gevonden door onder meer inkoopvoordelen en betere doorberekening van overhead aan 3^e geldstroomprojecten. Deze voordelen moeten in de periode 2003-2005 worden gerealiseerd. In 2003 is een bedrag van € 2 mln gepland.

Exact

Per 1-1-2003 hebben alle eenheden na een zeer kort implementatietraject Exact als financieel informatiesysteem in gebruik genomen. In 2003 is het systeem vervolgens geoptimaliseerd. Dit traject heeft een fors beslag gelegd op de beschikbare capaciteit van de decentrale administraties. Inmiddels worden alle financiële processen door het systeem ondersteund.

Balanced Scorecard

In 2003 is Wageningen UR begonnen met de invoering van de Balanced Scorecard-methodiek. Doel hiervan is om een evenwichtig pakket van doelstellingen te formuleren en de sturing van de organisatie door het benoemen van een aantal kritische succesfactoren meer te focussen op de te realiseren doelstellingen. In 2003 zijn de te realiseren doelstellingen van Wageningen UR en van de Kenniseenheden voor 2004 benoemd. Daarnaast zijn prestatie-indicatoren vastgesteld waarmee de realisatie van de doelstellingen wordt gemeten.

1.8.1.4 Ontwikkeling exploitatieresultaat

Wageningen Universiteit heeft het boekjaar 2003 afgesloten met een positief exploitatiesaldo van € 1,5 mln. Hierin zijn de volgende incidentele baten en lasten verwerkt:

- Verkoop van melkquota € 1,7 mln
- Verkopen onroerend goed € 0,3 mln
- Toevoeging aan voorzieningen € 0,8 mln

De juiste interpretatie van dit resultaat vereist een nadere toelichting. Conform de richtlijnen verantwoordt Wageningen Universiteit de op kasbasis ontvangen rijksbijdrage onder de baten. De kosten van uit de rijksbijdrage gefinancierde projecten worden echter voor € 0,8 mln in volgende jaren gemaakt, waardoor het resultaat feitelijk te positief wordt gepresenteerd. Dit deel van het resultaat zal daarom worden toegevoegd aan een bestemmingsreserve.

In het resultaat van WU is de boekwinst ad € 0,3 mln in verband met verkoop van vaste activa in het kader van het Strategisch Nieuwbouwplan als buitengewone baat zichtbaar gemaakt. Dit resultaat is in lijn met het ingroei-traject voor de dekking van de bedrijfseconomische huisvestingslasten als gevolg van het Strategisch Nieuwbouwplan.

De baten hebben zich in 2003 positief ontwikkeld. De rijksbijdrage is gestegen van € 128,0 naar € 132,6 en zal in de komende jaren verder stijgen als gevolg van de goede prestaties van Wageningen Universiteit op de indicatoren van het bekostigingsmodel (promoties en studenteninstroom). De baten van werk in opdracht van derden zijn gestegen van € 46,7 mln naar € 47,5 mln. Indien rekening wordt gehouden met de effecten van de gewijzigde registratie van penvoerderprojecten, dan is de omzet gestegen met € 8 mln, ruim 17 %.

De personele lasten zijn gestegen van € 129,8 mln tot € 137,3 mln als gevolg van een grotere bezetting (2,3%) en hogere gemiddelde lasten per fte (3,3 %) als gevolg van salarisstijgingen en hogere sociale lasten.

Het resultaat kan als volgt worden gedecomposeerd:

Exploitatiesaldo	€ 1,5 mln
Toevoeging aan bestemmingsreserve voor projectkosten latere jaren	€ 0,8 mln
	€ 0,7 mln
Buitengewone baat als gevolg van verkoop onroerend goed	€ 0,3 mln
Reguliere resultaat uit bedrijfsvoering	€ 0,4 mln

1.8.1.5 Ontwikkeling balans

De liquiditeit van Wageningen Universiteit is in 2003 afgenomen van € 31,5 mln tot € 20,9 mln. De hogere investeringen dan afschrijving (€ 4,5 mln), onttrekking aan voorzieningen (€ 3,9 mln) en de verslechtering van het werkkapitaal (€ 3,6 mln) hebben deze daling veroorzaakt.

In 2003 is op concernniveau voor € 3,5 mln geïnvesteerd in WURNET (2002 € 4,5 mln). Wageningen Universiteit en DLO financieren dit project gezamenlijk. Op decentraal niveau vinden daarnaast omvangrijke investeringen plaats in PC's.

De solvabiliteit van Wageningen Universiteit bedraagt 64% (2002 63%). De vermogenspositie biedt nog steeds voldoende garantie voor de continuïteit van de organisatie. Het verder uitbouwen van reserves met positieve exploitatieresultaten is niet nodig en Wageningen Universiteit streeft er daarom naar resultaten in het jaar zelf in te zetten ten behoeve van de innovatie van het primaire proces. Resultaten uit verkoop van vaste activa in het kader van het strategisch huisvestingplan worden wel aan de reserves toegevoegd, omdat deze nodig zijn voor de financiering van het plan.

1.8.2 Jaarrekening

1.8.2.1 Balans

	ACTIVA	2003	2002		PASSIVA	2003	2002
	Vaste activa				Eigen vermogen	128,0	126,3
	Materiële vaste activa	145,0	140,7				
	Financiële vaste activa	0,5	0,4		Egalisatierekening		
					Investeringsubsidies	1,3	1,7
	Totaal vaste activa	145,5	141,1		Voorzieningen	7,7	11,6
	Vlottende activa						
	Onderhanden werk en voorraden	0,8	3,1				
	Vorderingen	34,1	25,7				
	Liquide middelen ¹	20,9	31,5				
	Vlottende activa	55,8	60,3		Kortlopende schulden	64,3	61,8
	TOTAAL ACTIVA	201,3	201,4		TOTAAL PASSIVA	201,3	201,4

¹ Per 31-12-2003 is € 3,7 mln via een DLO-rekening uitgezet op deposito (2002: € 7,5 mln). Deze gelden zijn verantwoord onder de liquide middelen.

1.8.2.2 Exploitatierkening

	Uitkomsten 2003	Budget 2003	Uitkomsten 2002
Baten:			
Rijksbijdragen LNV	132,6	129,2	128,0
College-, cursus- en examengelden	9,7	6,5	6,5
Baten werk i.o.v. derden	47,5	45,5	46,7
Overige baten	26,2	18,6	19,8
Totaal baten	216,0	199,8	201,0
Lasten:			
Personele lasten	137,3	130,7	129,8
Algemene lasten	51,6	70,5	45,3
Specifieke lasten ¹⁾	26,5	-	32,1
Totaal lasten	215,4	201,2	207,2
Saldo baten en lasten	0,6	1,4-	6,2-
Financiële baten en lasten	0,6	0,4	0,7
Resultaat uit gewone bedrijfsvoering	1,2	1,0-	5,5-
Buitengewone baten ²⁾	0,3	1,0	10,2
Buitengewone lasten ²⁾		-	2,2
Resultaat uit buitengewone Bedrijfsvoering	0,3	1,0	8,0
Exploitatiesaldo	1,5	0,0	2,5
Bestemming t.b.v. lopende projecten	0,8-	-	0,5-
Beschikbaar voor Algemene Reserve	0,7	0,0	2,0

1 Specifieke lasten zijn lab-benodigdheden, uitbestede werkzaamheden, bijdragen en subsidies, beurzen en overige specifieke lasten.

2 De buitengewone baten en lasten betreffen boekwinsten resp. boekverliezen op onroerende en roerende goederen. Vanaf 2003 zijn de slechts de boekwinsten met betrekking tot verkopen in het kader van het Strategisch Nieuwbouwplan onder de buitengewone baten verantwoord.

1.8.2.3 Kasstroomoverzicht

	2003 realisatie	2003 budget	2002 realisatie
Kasstroom uit operationele activiteiten:			
Exploitatiesaldo	1,5	0,0	2,5
Afschrijvingen	10,1	9,3	8,2
Mutaties werkkapitaal:			
Onderhanden werk / voorraden	2,3	0,0	4,1
Vorderingen	-8,4	1,4	7,0
Kortlopende schulden	2,5	-0,1	4,3
Mutaties voorzieningen	-3,9	-4,3	-0,8
	4,1	6,3	25,3
Kasstroom uit investeringsactiviteiten:			
Investerings materiële vaste activa	-15,5	-17,9	-14,5
Investerings financiële vaste activa	-0,2		-0,1
Desinvesteringen materiële vaste activa	1,1		0,7
	-14,6	-17,9	-13,9
Kasstroom uit financieringsactiviteiten:			
Mutaties langlopende schulden			
Mutaties Eigen vermogen	0,3		0,3
Mutaties egalisatiefonds	-0,4	0,1	0,7
	-0,1	0,1	1,0
Mutatie liquide middelen	-10,6	-11,5	12,4
Beginstand liquide middelen	31,5	31,5	19,1
Mutaties	-10,6	-11,5	12,4
Eindstand	20,9	20,0	31,5

1.8.2.4 Bestemming resultaat

	Uitkomsten 2003
Exploitatieresultaat	1,5
Af:	
Dotatie aan bestemde reserve in verband met lopende projecten	-0,8
Beschikbaar voor algemene reserve	0,7

1.8.2.5 Grondslagen toelichting jaarrekening

1.8.2.5.1 Waarderingsgrondslagen

Algemeen

Alle in de jaarrekening opgenomen posten zijn, voor zover niet anders vermeld, gewaardeerd tegen nominale waarde.

Activa en passiva luidende in vreemde valuta zijn omgerekend tegen de koers per balansdatum.

Koersverschillen zijn in de exploitatierekening verantwoord.

1.8.2.5.2 Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Activa

Materiele vaste activa

Gebouwen en terreinen

Gebouwen en terreinen worden tegen aanschafwaarde (verkrijgings- of vervaardigingsprijs), verminderd met de cumulatieve lineaire afschrijvingen gebaseerd op economische levensduur, gewaardeerd.

Op terreinen en gebouwen in uitvoering wordt niet afgeschreven.

De gehanteerde afschrijvingspercentages luiden:

1e geldstroom:

Gebouwen gereed, woningen en bijgebouwen	2%	per jaar
Kassen, barakken, diverse opstallen/ bouwwerken	6 ² / ₃ %	per jaar
Op bouwterreinen aangebrachte infrastructuur	2%	per jaar
Investeringen in het glasvezelnetwerk	10%	per jaar

3e geldstroom:

Alle investeringen, m.u.v. terreinen	100%	in jaar van aanschaf
--------------------------------------	------	----------------------

Inventaris en apparatuur

Inventaris en apparatuur wordt tegen aanschafwaarde (verkrijgings- of vervaardigingsprijs), verminderd met de cumulatieve lineaire afschrijvingen gebaseerd op economische levensduur, gewaardeerd.

Geactiveerd worden personal computers met een aanschafwaarde van meer dan € 4.538 per stuk en overige inventaris en apparatuur met een aanschafwaarde van meer dan € 2.269 per stuk.

De gehanteerde afschrijvingspercentages luiden:

1e geldstroom:

Apparatuur en meubilair	20%
Computerapparatuur	33%
Overige inventaris	10%

3e geldstroom

Inventaris en apparatuur	100% in jaar van aanschaf
--------------------------	---------------------------

Vlottende activa

Vorraden

De voorraden zijn gewaardeerd tegen inkoop- of vervaardigingsprijs.

Onderhanden werk

Het onderhanden werk (saldo nog te factureren kosten per ultimo van het jaar) is gewaardeerd tegen de kosten van direct materiaalgebruik en arbeid met een opslag voor indirecte kosten onder aftrek van de hiervoor reeds gedeclareerde termijnen en, voor zover nodig, onder aftrek van een voorziening wegens risico's 3e geldstroom. Resultaten worden genomen na beëindiging van het project.

Vorderingen

De vorderingen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, voor zover nodig, onder aftrek van een voorziening wegens oninbaarheid.

Passiva

Egalisatierekening investeringssubsidies

De egalisatierekening investeringssubsidies wordt gewaardeerd tegen nominale waarde onder aftrek van de vrijgevallen bedragen. De rekening bestaat uit van derden ontvangen subsidies ten behoeve van investeringen in apparatuur. De subsidie valt, naar rato van de afschrijvingen op het betreffende apparaat, vrij en de vrijgevallen bedragen worden in de exploitatierekening op de afschrijvingslasten in mindering gebracht.

1.8.2.5.3 Grondslagen voor resultaatbepaling

Algemeen

De kosten worden bepaald met inachtneming van de hiervoor reeds vermelde grondslagen van waardering en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben. Winsten worden verantwoord in het jaar waarin de goederen zijn geleverd c.q. de diensten zijn verricht. Verliezen worden in aanmerking genomen in het jaar waarin deze voorzienbaar zijn.

1.8.2.5.4 Verwerking van het Facilitair Bedrijf

Wageningen Universiteit neemt samen met DLO deel in het Facilitair Bedrijf van Wageningen UR. Voor de verdeling van het resultaat gelden de volgende regels:

- Resultaten van vastgoedbeheer en exploitatie van gebouwen (energie, schoonmaakt) worden voor 100% toegerekend aan de eigenaar van het object
- Niet terugvorderbare BTW wordt voor 100% toegerekend aan Wageningen Universiteit
- De overige resultaten worden in de verhouding 80/20 gedeeld door Wageningen Universiteit en DLO. Deze verhouding is conform de inbreng van personeel vanuit de beide deelnemende partijen. Het aandeel van Wageningen Universiteit in de baten en lasten van het FB zijn volgens bovengenoemde verdeelsleutels in de jaarrekening opgenomen.

De balans van het FB is integraal opgenomen in deze jaarrekening. Het aandeel van DLO in het eigen vermogen en het resultaat van het FB is verantwoord onder de kortlopende schulden. De vordering op DLO in verband met nog te betalen kosten is opgenomen onder de overige vorderingen.

1.8.2.5.5 Consolidatie

In deze jaarrekening zijn de cijfers van stichting ISRIC te Wageningen en Wageningen Universiteit Holding BV te Wageningen opgenomen. De enkelvoudige jaarrekening van Wageningen Universiteit vertoont geen materiële afwijkingen t.o.v. de geconsolideerde jaarrekening. De omzet, het resultaat en het vermogen van deze onderdelen zijn vermeld in de toelichting.

1.8.2.5.6 Rekeningschema

In 2003 is een nieuw rekeningschema voor Wageningen UR in gebruik genomen. De realisatie 2002 is aangepast aan dit nieuwe rekeningschema. Voor enkele rekeningen zijn geen goede vergelijkbare cijfers over 2002 aanwezig (overige algemene lasten, overige specifieke lasten en lab-materialen)

1.8.2.6 Toelichting op de balans

Materiële vaste activa

	31-12-03	31-12-02
Terreinen en gebouwen	128,3	127,5
Inventaris en apparatuur	16,7	13,2
Totaal materiële vaste activa	145,0	140,7

Terreinen en gebouwen

	Terreinen	Gebouwen gereed	Gebouwen in aanbouw	Totaal
Boekwaarde per 1 januari 2003	13,2	109,4	4,9	127,5
Investerings 2003		3,2	3,3	6,5
Desinvesteringen 2003		1,1		1,1
Afschrijvingen 2003	0,1	4,5		4,6
Stand per 31 december 2003	13,1	107,0	8,2	128,3
Aanschafwaarde per 1 januari 2003	18,3	199,0	4,9	222,2
Investerings 2003		3,2	3,3	6,5
Aanschafwaarde desinvesteringen	0,1	3,2		3,3
Aanschafwaarde per 31 december 2003	18,2	199,0	8,2	225,4
Cumulatieve afschrijving	5,1	92,0		97,1
Boekwaarde per 31 december 2003	13,1	107,0	8,2	128,3

Het onroerend goed van Wageningen Universiteit is verzekerd voor € 298 mln (peildatum 1-7-2003). De WOZ-waarde bedraagt M€ 107 (peildatum 1-1-1999).

Inventaris en apparatuur

	Aanschafwaarde	Afschrijving	Boekwaarde
Stand per 1 januari 2003	71,1	57,9	13,2
Aanschaffingen 2003	9,0		9,0
Buiten gebruikstelling 2003	-1,8	-1,8	
Afschrijvingen 2003		5,5	5,5
Stand per 31 december 2003	78,3	61,6	16,7

In 2003 is op concernniveau € 3,5 mln geïnvesteerd in WURNET, het netwerk van Wageningen UR, dat het Banyan Vines netwerk van WU en Agronet vervangt. Dit project heeft een centrale investering van € 8,3 mln geleverd en is in 2003 afgerond.

Boeken

De waarde van de boeken wordt niet geactiveerd. In 2003 is voor € 0,3 aan boeken aangeschaft (2002 € 0,3 mln).

Financiële vaste activa		
	31-12-03	31-12-02
<i>Deelnemingen</i>		
Biopartner Center Wageningen	0,2	0,2
Green Dino	0,0	0,1
Overige	0,0	0,1
<i>Effecten</i>		
Rente-instrumenten	0,3	0,0
Totaal financiële vaste activa	0,5	0,4

Wageningen Universiteit heeft een 68% belang in Biopartner Center Wageningen BV (€ 0,2 mln). Op grond van een aandeelhoudersovereenkomst kan Wageningen Universiteit niet zelfstandig het beleid van Biopartner bepalen.

In 2002 is Wageningen Universiteit Holding BV opgericht. Deze volledige dochter van Wageningen Universiteit neemt deel in Green Dino BV.

Wageningen Universiteit heeft renterisico's met betrekking tot te verwerven leningen in het kader van het Strategisch Nieuwbouwprogramma voor het grootste deel afgedekt. De aankoopkosten van deze instrumenten zijn geactiveerd. Deze worden afgeschreven gedurende de looptijd van de instrumenten.

Onderhanden werk en voorraad

Onderhanden werk omvat het saldo van toegerekende projectkosten minus gedeclareerde termijnen. De post wordt gecorrigeerd met een voorziening voor voorzienbare verliezen.

	31-12-03	31-12-02
<i>Onderhandenwerk</i>		
Totaal projecten	143,9	108,0
Gedeclareerde termijnen	142,6	104,1
Saldo kosten en opbrengsten ¹	1,3	3,9
Voorziening	-0,6	-1,0
Onderhanden werk	0,7	2,9
<i>Voorraden verbruiksgoederen</i>		
	0,1	0,2
Totaal onderhanden werk en voorraad	0,8	3,1

¹ De mutatie in het saldo van toegerekende kosten en gedeclareerde termijnen is verantwoord onder de mutatie Onderhanden werk, de mutatie in de voorziening is verantwoord onder de overige algemene lasten.

Vorderingen		
	31-12-03	31-12-02
Debiteuren	23,8	18,6
Vorderingen LNV	0,2	0,2
Vorderingen op studenten	0,9	0,7
Voorschotten	2,1	1,7
Overige vorderingen	5,0	4,5
Overlopende activa	<u>2,1</u>	<u>1,3</u>
Totaal vorderingen	34,1	25,7

De vordering op LNV betreft een kasbeperking.

Liquide middelen		
	31-12-03	31-12-02
Rekening courant banken/giro	17,2	3,2
Deposito's	<u>3,7</u>	<u>28,3</u>
Totaal liquide middelen	20,9	31,5

In 2003 is Wageningen Universiteit verder gegaan met professionalisering van de treasuryfunctie. De decentrale eenheden zijn met ingang van 2003 verantwoordelijk voor de realisatie van de afgesproken liquiditeitsontwikkeling. Maandelijks wordt de voortgang bewaakt. Het CvB heeft in 2002 het treasurystatuut vastgesteld. Dit statuut bevat regelingen waardoor o.a. hoofdsomrisico's worden uitgesloten. Overtollige middelen worden uitgezet bij financiële instellingen met minimaal single A rating. Het treasurybeleid wordt vastgesteld in het rentecomité, waarin de portefeuillehouder Financiën van het CvB, stafdirecteur Financiën, de treasurer en een controller van een decentrale eenheid zitting hebben. In 2003 zijn middelen op deposito's van 3 maanden of korter weggezet.

Eigen vermogen		Bestemming		
	Saldo per 31-12-02	Mutatie 2003¹	resultaat 2003	Saldo per 31-12-03
<i>Algemene reserve</i>				
Algemene reserve	120,5	0,2	0,7	121,4
Algemene bedrijfsreserve	120,5	0,2	0,7	121,4
<i>Bestemde reserve</i>				
Innovatiefonds	3,9			3,9
Nog uit te voeren projecten	1,9		0,8	2,7
Totaal bestemde reserve	5,8		0,8	6,6
Totaal eigen vermogen	126,3	0,2	1,5	128,0

1 De mutatie 2003 betreft het eigen vermogen van PHLO. Deze stichting is in 2003 opgeheven. De activa en passiva zijn overgegaan naar Wageningen Universiteit

Binnen het eigen vermogen zijn een aantal bestemde reserves gevormd. Deze zijn benodigd voor de financiering van activiteiten waarvoor de baten reeds in voorgaande jaren conform de richtlijnen in het resultaat zijn opgenomen, maar waarvoor de kosten in komende jaren zullen worden gemaakt.

Egalisatierekening investeringsubsidies

Onder de Egalisatierekening Investeringsubsidies worden van derden ontvangen subsidies ten behoeve van apparatuurinvesteringen gepassiveerd. De subsidie valt naar rato van afschrijvingen van het betreffende apparaat vrij en wordt in mindering gebracht op de afschrijving.

	Saldo 31-12-2002	Toevoeging 2003	Onttrekking 2003	Saldo 31-12-2003
Investeringsubsidies	1,7		0,4	1,3

Voorzienenen					
	Saldo per 31-12-02	Dotatie 2003	Onttrekking 2003	Saldo per 31-12-03	Waarvan < 1 jaar¹
Reorganisatiekosten	8,0	3,6	7,3	4,3	4,3
Voorziening onderhoud	1,9		0,1	1,8	1,8
Integratiefonds WUR	0,3		0,2	0,1	0,1
Studentenvoorzienenen	0,4	0,6	0,5	0,5	0,5
Overige voorzienenen	1,0	0,3	0,3	1,0	0,5
Voorzienenen	11,6	4,5	8,4	7,7	7,2

1 De overige posten hebben een looptijd van 1 tot 5 jaar.

Reorganisaties

In verband met bezuinigen door de overheid, herstructurering van het Facilitair Bedrijf en sluiting van de Minderhoudhoeve is in de afgelopen jaren een aantal reorganisaties uitgevoerd. Ter dekking van de kosten van deze reorganisaties is in 2003 € 3,6 mln aan de reorganisatievoorziening gedoteerd (2002 € 7,0 mln). In de periode 2004-2006 zal jaarlijks € 2,5 mln worden gedoteerd.

Voorziening onderhoud

De gemeente Wageningen is begonnen met een inspectie van alle gebouwen van Wageningen Universiteit. Eventuele gebreken die de gemeente constateert dienen op korte termijn verholpen te worden. De voorziening van € 1,8 mln is hiervoor nodig. In 2003 heeft geen dotatie aan de voorziening plaats gevonden.

Integratievoorziening

Ten behoeve van de integratie van Wageningen Universiteit en DLO in Wageningen UR is een aantal projecten uitgevoerd. Hiervoor is een voorziening getroffen. Na de benoeming van de directies van de Kenniseenheden en de vorming van de staven worden geen hoge kosten meer voorzien. Het resterende bedrag in de voorziening is nodig voor de laatste fase van een van de projecten.

Studentenvoorzienenen

Ten behoeve van studenten zijn drie voorzieningen aanwezig:

- het afstudeerfonds, voor studenten die vanwege bestuurswerkzaamheden studievertraging oplopen,
- het fonds compensatie 5e studiejaar voor studenten aan enkele studierichtingen waarvoor geen recht bestaat op een 5e jaar studiefinanciering,
- het sociaal noodfonds, voor studenten die in moeilijkheden zijn gekomen

Overige voorzieningen

Een aantal medewerkers beschikt over meer dan 1200 verlofdagen. De meeruren mogen worden gespaard tot einde dienstverband. Voor het aantal uren boven de 1200 is een voorziening gevormd.

Daarnaast zijn voorzieningen getroffen ten behoeve van aanpassingen van werkplekken in verband met ARBO-normen, ten behoeve van te maken kosten in verband met verlengingen van projecten als gevolg van een asbestsanering in 2000 en ten behoeve van mobiliteitsbevorderende maatregelen.

Kortlopende schulden

	31-12-03	31-12-02
Werkvoorschotten projecten i.o.v. derden	15,2	17,3
Crediteuren	23,7	24,3
Premies sociale verzekeringen en loonbelasting	4,4	4,0
Pensioenpremies	0,0	0,0
Vakantietoelage en Tegemoetkoming ziektekosten	5,4	5,1
Projecten LNV	3,8	3,6
Collegegelden	3,4	3,3
Overige overlopende passiva	8,4	4,2
Totaal kortlopende schulden	64,3	61,8

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Wageningen Universiteit heeft in het kader van de overgang van de leerstoelgroep Gezondheidsleer naar de Universiteit van Utrecht garanties verstrekt ter zake van claims met betrekking tot uitgevoerd onderzoek.

Wageningen Universiteit heeft Biopartner Center Wageningen BV te Wageningen een vrijstelling verleend voor de betaling van de erfpachtcanon ad € 56.722 per jaar voor de periode van 18 oktober 2001 tot 18 oktober 2006.

Binnen Wageningen Universiteit is sprake van een zeer groot aantal niet opgenomen verlofdagen. In 1999 is een afbouwregeling vastgesteld, waardoor medewerkers na 2005 niet meer dan 120 uur kunnen meenemen naar een volgend jaar. Voor medewerkers die meer dan 1200 uur hadden openstaan zijn aanvullende afspraken gemaakt, waarvoor een voorziening is getroffen. Betrouwbare informatie over het totaal van de niet opgenomen verlofdagen is niet voorhanden.

Wageningen Universiteit heeft geen voorzieningen voor lopende wachtgeldverplichtingen opgenomen. De wachtgeldverplichtingen van 3e geldstroompersoneel bedragen gekapitaliseerd € 0,75 mln. De wachtgeldverplichtingen m.b.t. 1e geldstroompersoneel worden gedekt uit de rijksbijdragen van de jaren waarin de uitgaven worden gedaan.

Wageningen Universiteit heeft een bankgarantie aan Senter gegeven voor een bedrag van € 226.890.

Rente-instrumenten

Om rentesico's zoveel mogelijk te beperken, maakt Wageningen Universiteit gebruik van financiële instrumenten volgens de richtlijnen van het treasury statuut. Het treasury statuut is door het College van Bestuur vastgesteld. Wageningen Universiteit investeert de komende jaren fors in nieuwbouw, in totaal ruim € 125 miljoen. Hier voor zal ongeveer € 75 miljoen externe financiering worden aangetrokken. Door het gebruik van financiële instrumenten is het renterisico voor circa 80% van de aan te trekken financiering afgedekt. Per balansdatum zijn forward starting interest rate swaps en een forward starting cap/floor gebruikt.

Onderstaand overzicht geeft het verloop van de investeringen weer evenals de aan te trekken financiering. Het afgedekt volume geeft aan voor welk financieringsdeel het renterisico is afgedekt.

	t/m					
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
investeringen	1,7	19,8	40,4	38,9	18,5	6,4
lening ultimo jaar	0,0	8,5	48,0	67,5	75,0	75,0
afgedekt volume	0,0	0,0	40,0	63,0	60,0	59,0

De volgende rente-instrumenten zijn afgesloten

instrument	volume in mln	datum ingang	datum einde
Renteswap	10,0	03-01-05	02-01-17
Renteswap	7,0	03-01-05	04-01-16
Renteswap	6,0	03-01-05	02-01-15
Renteswap	5,0	03-01-05	02-01-14
Renteswap	6,0	01-07-05	02-01-13
Renteswap	6,0	01-07-05	02-01-12
Renteswap	6,0	01-07-05	03-01-11
Renteswap	2,0	01-07-05	02-01-09
CAP	max 15,0	01-07-05	01-07-10
Floor	max 15,0	01-07-05	01-07-10

Verbonden partijen

Wageningen Universiteit heeft in 2002 beslissende zeggenschap verkregen over Stichting ISRIC te Wageningen. De jaarrekening van de stichting is geconsolideerd in deze jaarrekening. Het resultaat van ISRIC bedraagt € 80.000 (2002 € 7.000). Het eigen vermogen is € 0,332 mln. De omzet bedraagt € 1,3 mln (2002 € 1,2 mln).

Wageningen Universiteit heeft in 2002 Wageningen Universiteit Holding BV opgericht. Deze holding is geconsolideerd in de jaarrekening. Het resultaat van deze BV is € 0,1 mln negatief (2002 € 0,0 mln). Het eigen vermogen is € 0,1 mln negatief (2003 € 0,0 mln).

Wageningen Universiteit heeft in oktober 2001 een belang genomen van 68% (€ 0,5 mln) in Biopartner Center Wageningen B.V. te Wageningen. Deze BV heeft tot doel om een bedrijfsgebouw te bouwen ten behoeve van startende ondernemers in de life sciences. Op de aandelen is € 0,2 mln in contanten gestort en is € 0,3 mln ingebracht in natura. De storting in contanten is opgenomen onder de financiële vaste activa. Het eigen vermogen van de BV is € 0,7 mln.

Wageningen Universiteit Holding BV heeft een participatie van 11% in Green Dino BV. Het resultaat van Green Dino bedraagt € 0,04 mln negatief (2002: € 0,0 mln). Het eigen vermogen van Green Dino bedraagt € 0,15 mln (2002: € 0,18 mln).

Wageningen Universiteit neemt op grond van haar taakstelling deel aan een aantal stichtingen. De Universiteit levert bij deze stichtingen een of meer bestuursleden of is op andere wijze betrokken bij de stichting. Consolidatie van de stichtingen die voldoen aan de criteria m.b.t. aanmerkelijk belang zou geen materiële invloed op het resultaat van Wageningen Universiteit hebben gehad.

Wageningen Universiteit heeft in 2003 de stichting Preduza opgericht. Deze heeft in 2003 nog geen activiteiten verricht.

1.8.2.7 Toelichting op de exploitatierekening

Baten

Rijksbijdragen

	Baten 2003	Baten 2002
Rijksbijdrage LNV	131,0	123,3
Overige vergoedingen	1,6	4,7
Rijksbijdragen	132,6	128,0

De rijksbijdrage bedroeg € 131,0 mln. De overige vergoedingen bestaan uit middelen voor additionele projecten van LNV en worden geregistreerd op basis van het baten/lasten-stelsel. Dat wil zeggen dat slechts de baten worden toegerekend voor zover ze betrekking hebben op het lopende boekjaar.

	Restant vorige jaren	Ontvangen subsidie 2003	Nog te besteden	Baten in 2003
Plan Dienstverlening	1,2	0,7	1,4	0,5
ICT	0,6	0,3	0,8	0,1
Propedeuse Leeuwarden	-	0,1	0,1	-
KNAW	-	0,2	-	0,2
Aanpassing bekostiging	0,5	-	-	0,5
IPA 2004/2005	0,2	-	0,2	-
BAMA	1,0	-	0,7	0,3
Kennisplatform	-	0,5	0,5	-
Overige projecten	0,1	-	0,1	-
Totaal	3,6	1,8	3,8	1,6

College- en cursusgelden

	Baten 2003	Baten 2002
Wettelijk collegegeld	5,0	4,8
Instellingscollegegeld	3,1	1,5
Overige cursusgelden	1,6	0,2
Totaal college- en cursusgelden	9,7	6,5

De stijging van de instellingscollegegelden komt door toename van de collegegelden voor MSc-studenten (€ 1,3 mln) en instelling van een universityfee voor PhD-studenten (€ 0,3 mln).

De overige cursusgelden hebben vooral betrekking op postdoctorale opleidingen die voorheen door de Stichting PHLO werden verzorgd.

Baten werk i.o.v. derden

	Baten 2003	Baten 2002
Opbrengst werk i.o.v. derden	50,1	50,8
Mutatie onderhanden werk	<u>2,6-</u>	<u>4,1-</u>
Totaal baten werk i.o.v. derden	47,5	46,7

Met ingang van 2003 worden gelden waarvoor WU slechts penvoerder is niet meer in de baten en lasten verwerkt. Het effect hiervan op de omzet is circa € 7 mln. Per saldo zijn de baten van het werk i.o.v. derden dus met circa € 8 mln toegenomen.

Overige baten

	Baten 2003	Baten 2002
Verkopen en gebruik faciliteiten	2,2	1,7
Verhuurinkomsten	0,8	0,8
Verkopen onroerend goed ¹	1,7	
Overige baten	<u>21,5</u>	<u>17,3</u>
Totaal overige baten	26,2	19,8

¹ In 2002 zijn de boekwinsten op verkoop onroerend goed ad € 8,0 mln onder de buitengewone baten opgenomen. De boekwinsten met betrekking tot het Strategische Nieuwbouwplan zijn in 2003 onder de buitengewone baten verantwoord.

Personele lasten

	Lasten 2003	Lasten 2002
Directe personele lasten		
Salarissen	96,8	93,9
Sociale lasten	<u>19,9</u>	<u>16,8</u>
Totaal directe personele lasten	116,7	111,8
Overige personele lasten:		
Uitzendkrachten en ingehuurd personeel	7,5	6,3
Opleidingskosten	1,4	1,0
Kinderopvang	0,9	0,6
Wervingskosten	0,3	0,5
Bedrijfsgeneeskundige zorg	0,3	0,3
Wachtgelden	1,6	3,0
Reorganisatiekosten	6,8	5,4
Overige personeelslasten	<u>1,8</u>	<u>0,9</u>
Totaal overige personele lasten	20,6	18,0
Totale personele lasten	137,3	129,8

De directe personele lasten zijn in 2002 gestegen van € 111,8 mln naar € 116,7 mln. Deze stijging wordt veroorzaakt door een stijging van de gemiddelde salarislast met 3,3 % en een stijging van de gemiddelde bezetting met 2,3 %

Algemene lasten		
	Lasten 2003	Lasten 2002
Huisvestingslasten:		
Afschrijving gebouwen	4,6	4,6
Onderhoud gebouwen	2,8	3,3
Wettelijke lasten	0,7	0,7
Huur en pachten ¹	2,0	2,3
Energie en water	4,0	3,0
Schoonmaak	1,5	1,6
Overige huisvestingslasten	1,0	0,3
	16,6	15,8
Apparatuur en inventaris:		
Aanschaf apparatuur en inventaris	3,3	3,3
Afschrijving apparatuur en inventaris	5,5	3,6
Onderhoud	1,3	1,7
	10,1	8,6
Overige algemene kosten		
Automatiseringskosten	2,4	1,8
Bureaunkosten	11,2	10,8
Reis- en verblijfskosten	5,0	4,5
Dotaties aan voorzieningen	0,9	0,4
Overige algemene lasten	5,4	3,4
Overige algemene lasten	24,9	20,9
Totaal algemene lasten	51,6	45,3

¹ Inclusief huren voor DLO-gebouwen ad € 1,8 mln

De algemene lasten zijn in 2003 gestegen met € 6,3 mln tot € 51,6 mln in vergelijking met 2002.

Huisvestingslasten

In 2003 zijn de totale huisvestingslasten gestegen van € 15,8 mln in 2002 naar € 16,6 mln in 2003. Deze stijging wordt veroorzaakt door hogere energielasten, onder meer door nagekomen declaraties van onze energieleveranciers.

Apparatuur en inventaris

De kosten van apparatuur en inventaris zijn gestegen van € 8,6 mln tot € 10,1 mln als gevolg van de investeringen in WUR-net.

Specifieke lasten

	Lasten 2003	Lasten 2002
Lab-benodigdheden	4,9	7,4
Uitbestede werkzaamheden	9,8	12,5
Bijdragen en subsidies	2,3	1,9
Beurzen	1,9	7,4
Overige specifieke kosten	<u>7,6</u>	<u>2,9</u>
Totaal overige lasten	26,5	32,1

Specifieke lasten

In 2003 bedroegen de overige lasten € 26,5 mln, in vergelijking met 2002 een daling met € 5,6 mln. Deze daling wordt veroorzaakt door het feit dat lasten van subcontractanten en beurzen, waarvoor WU slechts penvoerder is, niet meer in de baten en lasten worden opgenomen.

Financiële baten en lasten

	Baten 2003	Baten 2002
Ontvangen rente	0,6	0,7
	Resultaat 2003	Resultaat 2002
Strategisch Nieuwbouwplan		
Baten verkoop vaste activa	0,3	3,5
Afstoten activiteiten		
Baten verkoop vaste activa	-	4,5
Totaal buitengewone baten en lasten	0,3	8,0

Met ingang van 2003 zijn de boekwinsten uit verkoop van vaste activa die niet vallen onder het Strategisch Nieuwbouwplan ad € 1,7 mln opgenomen onder de overige baten.

College van Bestuur

Het College van Bestuur van Wageningen Universiteit bestaat uit de volgende leden:

dr. A.A. Dijkhuizen	Voorzitter
ir. K.J. van Ast	Vice-voorzitter
prof.dr.ir. L. Speelman	Rector Magnificus

De leden van het College vormen tevens het College van Bestuur van DLO.

In 2003 is € 0,3 mln (2002: € 0,3 mln) uitgegeven aan salariskosten en vergoedingen van leden en voormalig leden van de Raad van Toezicht (€ 0,03 mln) en het College van Bestuur (€ 0,27 mln).

1.8.2.8 Accountantsverklaring

Aan het College van Bestuur en de Raad van Toezicht van Wageningen Universiteit
Postbus 9101
6700 HB Wageningen

Opdracht

Wij hebben de jaarrekening 2003 van Wageningen Universiteit te Wageningen gecontroleerd. De jaarrekening is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het College van Bestuur van Wageningen Universiteit. Het is onze verantwoordelijkheid een accountantsverklaring inzake de jaarrekening te verstrekken.

Werkzaamheden

Onze controle is verricht overeenkomstig in Nederland algemeen aanvaarde richtlijnen met betrekking tot controleopdrachten. Volgens deze richtlijnen dient onze controle zodanig te worden gepland en uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen onjuistheden van materieel belang bevat. Verder hebben wij in onze controle de aanwijzingen betrokken die zijn gegeven in het controleprotocol OCenW 2002.

Een controle omvat onder meer een onderzoek door middel van deelwaarnemingen van informatie ter onderbouwing van de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. Tevens omvat een controle een beoordeling van de grondslagen voor financiële verslaggeving die bij het opmaken van de jaarrekening zijn toegepast en van belangrijke schattingen die het College van Bestuur van Wageningen Universiteit daarbij heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat onze controle een deugdelijke grondslag vormt voor ons oordeel.

Oordeel

Wij zijn van oordeel dat de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van het vermogen op 31 december 2003 en van het resultaat over 2003 en voldoet aan de bepalingen inzake de jaarrekening, zoals opgenomen in de Richtlijn jaarverslaggeving hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek.

Voorts verklaren wij dat voldaan is aan de geldende wet- en regelgeving voorzover deze betrekking heeft op de toewijzing en de besteding van de rijks gelden.

Arnhem, 9 april 2004

Ernst & Young Accountants

Namens deze,

E.Douma RE RA

J.C.Luiten RA

1.8.3 Bijlage Jaarrekening

1.8.3.1 Personeelsbezetting naar hoofdkostenplaatsen

Gemiddelde bezetting	2003	2002
Faculteit		
Wetenschappelijk personeel:		
Hoogleraar B	31,6	24,1
Hoogleraar A	59,5	57,4
Universitair hoofddocent/ Wetensch. hoofdmedewerker	129,6	137,0
Universitair docent	529,5	523,5
Assistent in opleiding	433,1	376,1
Totaal WP	1.183,3	1118,1
Ondersteunend beheerspersoneel:		
Schaal 13 en hoger	22,9	17,1
Schaal 9 t/m 12	241,9	233,1
Lager dan schaal 9	452,5	448,8
Totaal OBP	717,3	699,0
Totaal faculteit	1.900,6	1817,1
Algemene dienst		
Schaal 13 en hoger	21,4	26,5
Schaal 9 t/m 12	145,5	156,0
Lager dan schaal 9	241,8	252,9
Totaal Algemene dienst	408,7	435,4
Overige financieringscodes ¹	71,2	77,3
Totaal	2380,5	2329,8

¹ Betreft personeel ten laste van het wachtgeldvoorkomend project.

1.8.3.2 Baten werk i.o.v. derden

Opbrengst naar opdrachtgever		2003	2002
	Tweede geldstroom	8,5	
	Rijksoverheid	6,8	
	Overige Nederlandse overheid	7,3	
	Totaal overheid		20,6
	Bedrijfsleven	5,1	4,5
	Europese Unie	9,6	12,4
	Buitenlandse overheden	2,0	2,2
	Collectebusfondsen	1,4	2,1
	DLO	0,5	
	Overige	6,3	4,9
	Totaal baten werk i.o.v. derden	47,5	46,7

1.8.3.3 Gebouwen en terreinen conform OCW-richtlijn

Terreinen en gebouwen	Terreinen	Gebouwen gereed	Gebouwen in aanbouw	Totaal
Boekwaarde per 1 januari 2003	12,7	73,0	4,9	90,6
Investerings 2003		3,2	3,3	6,5
Desinvesteringen 2003		0,4		0,4
Afschrijvingen 2003	0,1	5,7		5,8
Stand per 31 december 2003	12,6	70,1	8,2	90,9
Aanschafwaarde per 1 januari 2003	18,3	199,0	4,9	222,2
Investerings 2003		3,2	3,3	6,5
Aanschafwaarde desinvesteringen	0,1	3,2		3,3
Aanschafwaarde per 31 december 2003	18,2	199,0	8,2	225,4
Cumulatieve afschrijving	5,6	128,9		134,5
Boekwaarde per 31 december 2003	12,6	70,1	8,2	90,9

2. Financieel Jaarverslag DLO

2.1 College van Bestuur en Raad van Toezicht

Het College van Bestuur van Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek (Stichting DLO) bestaat uit:

dr. A.A. Dijkhuizen	voorzitter
ir. K.J. van Ast	vice-voorzitter
prof. dr. ir. L. Speelman	rector magnificus

De leden van het College van Bestuur van Stichting DLO vervullen dezelfde functie in het College van Bestuur van Wageningen Universiteit en in de Raad van Bestuur van Wageningen Universiteit en Researchcentrum.

De Raad van Toezicht van Stichting DLO bestaat uit:

prof. dr. J.A. van Kemenade	voorzitter
dr. ir. H. Bakker	
mw. drs. M.B.C. Beckers-de Bruijn	
dr. J.A.J. Vink	
drs. J. Peelen	

De leden van de Raad van Toezicht van Stichting DLO vervullen dezelfde functie in de Raad van Toezicht van Wageningen Universiteit en in de Raad van Toezicht van Wageningen Universiteit en Researchcentrum.

2.2 Profiel

Wageningen Universiteit en Researchcentrum, kortweg Wageningen UR, is een internationaal toonaangevende kennisinstelling voor voeding en gezondheid, duurzame agrosystemen, een leefbare groene ruimte en maatschappelijke veranderingsprocessen. Met grensverleggend onderzoek en vernieuwend onderwijs levert Wageningen UR een essentiële bijdrage aan de kwaliteit van het leven.

Kenmerkend voor Wageningen UR zijn haar kritische, ondernemende en internationaal georiënteerde onderzoekers en studenten. Ze zijn in staat kennis uit verschillende disciplines te koppelen en maatschappelijke vraagstukken in de volle breedte te bekijken, met oog voor de gevolgen voor mens, dier, plant en omgeving.

Wageningen UR heeft kwaliteit hoog in het vaandel staan. Deze kwaliteit bereiken we door samenwerking tussen verschillende disciplines, tussen academisch onderzoek en onderwijs en tussen strategisch, toepassingsgericht en praktijkonderzoek. Deze samenwerking op inhoudelijke gronden leidt tot wetenschappelijke meerwaarde. Uit de combinatie van inzichten, ideeën en creativiteit, ontstaat dan iets volkomen nieuws. Om deze wisselwerking te ondersteunen en te stimuleren is Wageningen UR overgegaan tot de formatie van kennisenheden.

Opdrachtgevers, of dat nu overheden of bedrijven zijn, klanten en studenten willen een compleet antwoord op hun vragen. Op theoretisch, strategisch en praktisch niveau, want de antwoorden die Wageningen UR geeft moeten in de eerste plaats oplossingen zijn. De sobere organisatiestructuur staat borg voor de efficiency, effectiviteit en wendbaarheid die Wageningen UR nodig heeft om haar klanten duurzame oplossingen te bieden.

De onderzoeksinstituten en de universiteit werken intensief samen in vijf kennisvelden: Agrotechnologie & Voeding, Dier, Groene Ruimte, Plant, Maatschappij. Belangrijke onderzoeksthema's voor de komende tijd zijn voedselveiligheid en de groene leefomgeving.

Wageningen UR omvat Wageningen Universiteit, (praktijk) onderzoeksinstituten en een trainings- en adviescentrum van Stichting DLO. Op 1 januari 2004 is hbo-instelling Van Hall Larenstein toegetreden tot Wageningen UR. Op 31 december 2003 telde Wageningen UR 6.935 medewerkers en ruim 4.500 studenten.

De (praktijk)onderzoeksinstituten verrichten strategisch, toepassings- en praktijkonderzoek voor het bedrijfsleven, overheden en maatschappelijke belangengroepen. De universiteit leidt breed inzetbare mensen op en is sterk in fundamenteel en strategisch onderzoek.

Stichting DLO

Wageningen Universiteit en Stichting DLO zijn gescheiden juridische entiteiten. De medewerkers van beide organisaties hebben een eigen personele status.

De onderzoeksinstituten binnen Stichting DLO zijn de volgende: Alterra, Agrotechnology & Food Innovations, CIDC-Lelystad, ID-Lelystad, RIVO, Praktijkonderzoek Veehouderij (per juni 2003 samengegaan onder de naam Animal Sciences Group), LEI, Plant Research International, PPO, RIKILT-Instituut voor Voedselveiligheid, en het trainings- en adviescentrum IAC en Wageningen Business School. De instituten zijn werkmaatschappijen in de vorm van besloten vennootschappen met uitzondering van IAC, CIDC-Lelystad en RIKILT-Instituut voor Voedselveiligheid, de laatste twee vanwege de te verrichten Wettelijke en Ondersteunende Taken (WOT).

Het personeel is in dienst bij Stichting DLO en tewerkgesteld bij de werkmaatschappijen. De gebouwen en terreinen die door de onderzoeksinstituten worden gebruikt zijn eigendom van Stichting DLO.

De instituten doen onderzoek op verschillende schaalniveaus. Daarbij staat verantwoord gebruik van natuurlijke hulpbronnen centraal. Uitgangspunt bij het onderzoek is een integrale benadering van de keten, waarbij het bereiken van een hoge kwaliteit en toegevoegde waarde van producten en productieprocessen voorop staan.

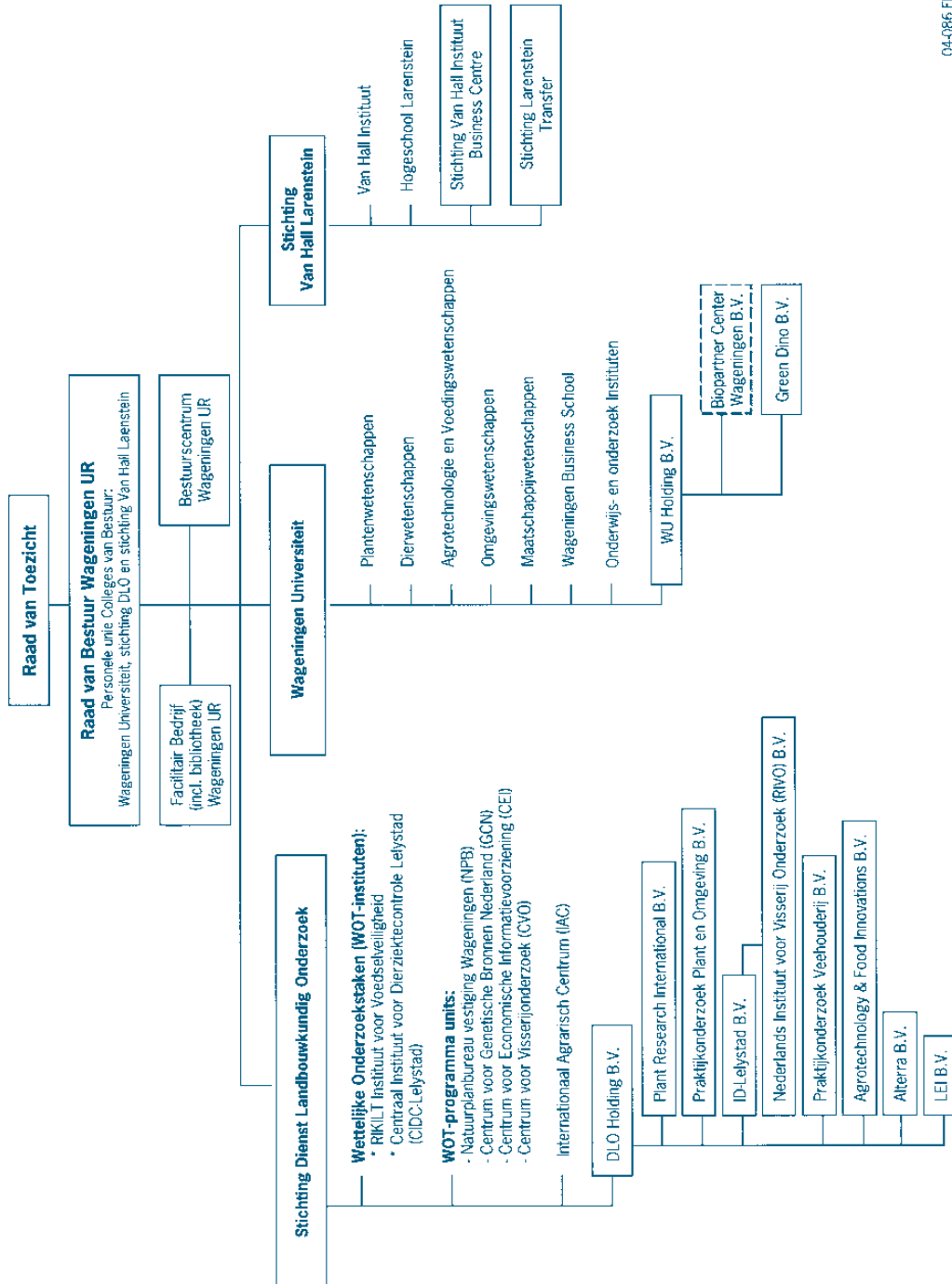
De onderzoeksinstituten zijn nationaal en internationaal toonaangevende partners en innovatiebronnen voor overheid en bedrijfsleven en lopen daardoor vooruit op de ontwikkeling in het beleid en in de praktijk. Onderzoekers van de instituten werken samen, zoeken synergie en richten hun talenten op het vinden van antwoorden op de door de klant gestelde vragen. Het werkklimaat is inspirerend en ademt een sfeer van inventiviteit en gecoördineerde creativiteit uit. De motivatie van de medewerkers is hoog door professionele uitdagingen, een hoogwaardige uitrusting en goede arbeidsvoorwaarden.

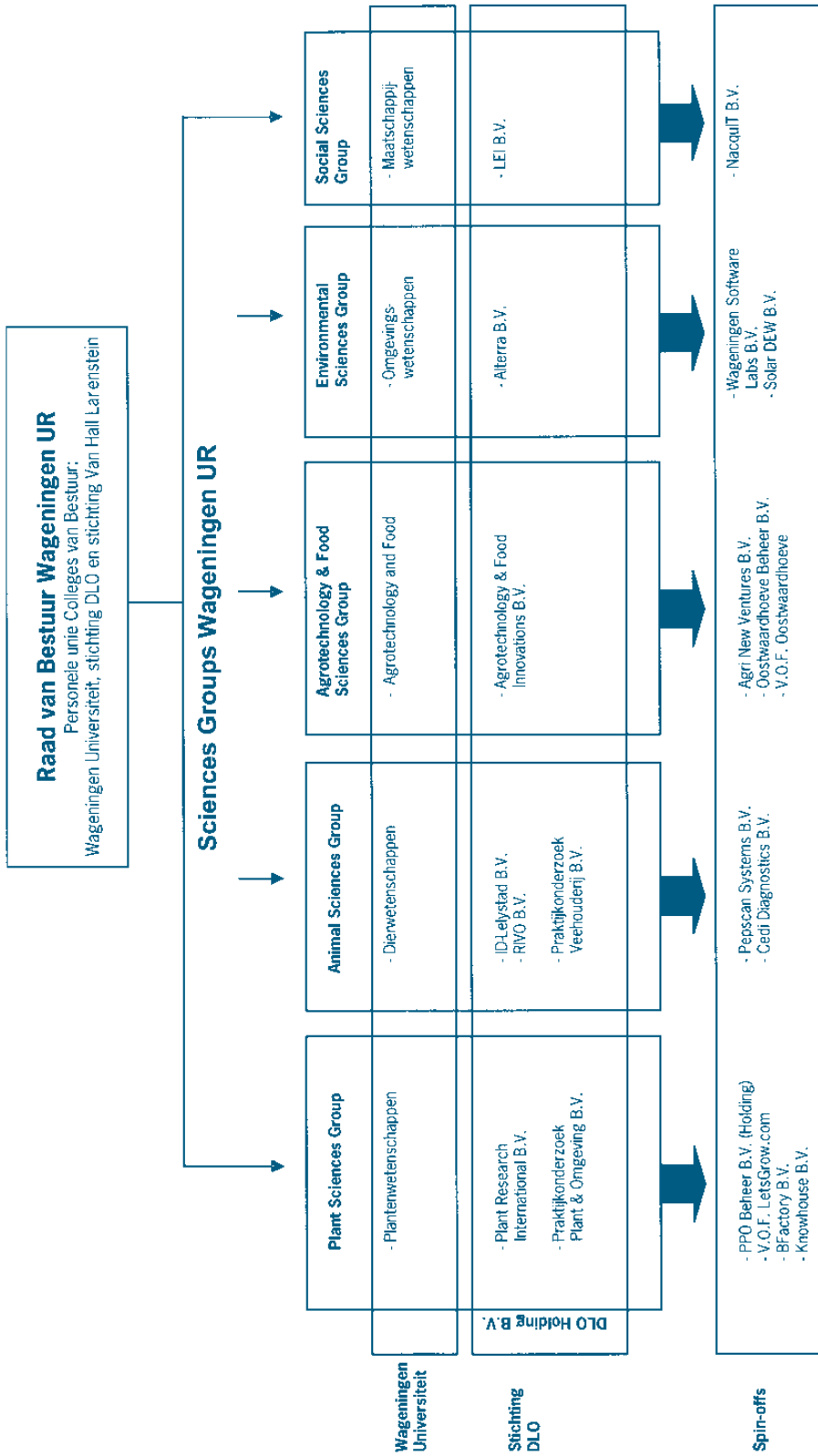
Wageningen Universiteit

Een belangrijk onderdeel van Wageningen UR is de universiteit. Wageningen Universiteit biedt reguliere opleidingen aan volgens het BSc-MSc model, waarin probleemgericht en probleemgestuurd onderwijs een belangrijke werkwijze is. Naast VWO-scholieren kunnen ook studenten vanuit het HBO en buitenlandse studenten in dit onderwijssysteem gemakkelijk instromen. Door de verbondenheid van de universiteit met onderzoeksinstituten krijgen studenten binnen Wageningen UR optimaal gelegenheid tijdens hun studie al ervaring op te doen met het bedrijfsleven en bijbehorende werkwijze.

In dit jaarverslag wordt de financiële situatie over het jaar 2003 van Stichting DLO weergegeven.

2.3 Organisatiestructuur Wageningen Universiteit en Researchcentrum

2.4 Kengetallen

	2003	2002	2001
Omzet	333.708	352.562	349.032
Aandeel onderzoeksomzet LNV	54%	52%	48%
Bedrijfsresultaat	5.994	11.599	7.710
Gemiddelde personele bezetting in mensjaren *	3.759	3.763	3.733
Eigen Vermogen	244.475	242.795	233.509
Investerings in overige materiële vaste activa **	13.238	8.120	9.484
Liquide middelen	38.989	59.976	85.309
Cash flow (netto resultaat + afschrijvingen)	18.678	25.023	26.922

* De stand van de personele bezetting eind 2002 was 3763 fte en eind 2003 bedroeg dit 3690 fte. Derhalve een daling van 73 fte.

** Investerings in overige materiële vaste activa, dus exclusief bedrijfsgebouwen en –terreinen.

Bedragen x € 1.000,-

2.5 Verslag van de Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht heeft volgens vastgesteld rooster in het verslagjaar zesmaal een reguliere vergadering gehouden. De voorzitter en de andere leden van de Raad van Toezicht hebben regelmatig informeel overleg gevoerd met het College van Bestuur. Een delegatie van de Raad van Toezicht heeft een overlegvergadering van de Raad van Bestuur met de medezeggenschap bijgewoond en de Raad van Toezicht is enkele malen bijeen geweest zonder aanwezigheid van de Raad van Bestuur. Daarnaast heeft een gezamenlijk gesprek tussen de minister van LNV, de Raad van Toezicht en de Raad van Bestuur plaatsgevonden.

Het jaarverslag, inclusief jaarrekening 2002 en de begroting 2004 van Stichting DLO zijn in het verslagjaar door de Raad van Toezicht goedgekeurd. De Raad van Toezicht heeft het belang van een uitstekende administratieve organisatie zorg benadrukt en daarvoor aandacht van de Raad van Bestuur gevraagd. De Raad van Toezicht heeft aan de hand van de per kwartaal verstrekte management berichten de financiële ontwikkelingen nauwkeurig gevolgd en besproken met de Raad van Bestuur.

Voor wat betreft samenwerking en allianties met derden is tijdens het verslagjaar goedkeuring verleend aan de toetreding van Van Hall Larenstein tot Wageningen UR per 1 januari 2004. De strategische waarde van de samenwerking komt tot uitdrukking in het realiseren van een onderwijskundige eenheid in het agrarisch onderwijs als ook in de inhoudelijke en maatschappelijke relevantie van de verbinding. Vanaf 1 januari 2004 kan de inhoudelijke samenwerking op het gebied van onderwijs en studentenwerking onmiddellijk worden opgestart, een en ander ondersteund door de eveneens in te stellen Onderwijsraad. De daadwerkelijke integratie met de systemen van Wageningen UR zal vanaf 2005 kunnen plaatsvinden.

De Raad van Toezicht heeft tijdens het verslagjaar het Ondernemingsplan van DLO 2003-2006 goedgekeurd. Daarbij is steun uitgesproken voor toepassing van de Balanced Score Card methodiek om de vertaling van strategie naar actie te realiseren en te meten.

De Raad van Toezicht heeft tijdens het verslagjaar de financiële haalbaarheid van de uitvoering van het Strategisch Nieuwbouwplan besproken met de Raad van Bestuur, één en ander mede met het oog op de ontwikkelingen in de onderzoeksmarkt en de resultaatontwikkelingen. Er zijn in het verslagjaar geen deelbeslissingen betreffende de verdere uitvoering van de nieuwbouwplannen ter goedkeuring aan de Raad van Toezicht voorgelegd.

De Raad van Toezicht heeft in het verslagjaar goedkeuring verleend aan diverse onroerend goed transacties en voorgenomen besluiten tot oprichting van rechtspersonen. Tevens is steun gegeven aan de afspraken tussen de Minister van LNV en de Raad van Bestuur betreffende een nieuw financieringsmodel.

Met de minister van LNV zijn gewijzigde afspraken gemaakt betreffende de benoemingsprocedure leden Raad van Toezicht.

Namens de Raad van Toezicht

prof. dr. J.A. van Kemenade, Voorzitter

Wageningen, 8 april 2004

2.6 Verslag van het College van Bestuur

Financiën

Stichting DLO heeft in 2003 een positief netto resultaat gerealiseerd van € 2,0 miljoen. Dit is € 2,5 miljoen beneden het budget, waaruit blijkt dat de economische recessie zwaar drukt op de financiële performance van DLO. De dalende omzet heeft de resultaten over de gehele linie onder druk gezet. Door het hoge aandeel vaste kosten, hetgeen kenmerkend is voor kennisinstellingen, genereren de managementbeslissingen met enige vertraging de beoogde reductie in de kostenstructuur. Ook de marketinginspanningen, gericht op het aantrekken van nieuwe relaties hebben eerst effect voor de komende jaren. In de tweede helft van 2003 zijn maatregelen genomen om de kosten te reduceren. Dit heeft geleid tot een afname van de personele bezetting per eind 2003 van 73 fte in vergelijking met ultimo 2002. Daarnaast is zo min mogelijk werk uitbesteed. Ten opzichte van 2002 is de post uitbesteed werk met € 1,1 miljoen afgenomen.

Het concernresultaat is opgebouwd uit de deelresultaten van onderzoeksinstituten van Stichting DLO. Het verlies van Alterra bedraagt € 1,7 miljoen. Dit verlies wordt veroorzaakt doordat de geprognosticeerde omzetstijging niet is gerealiseerd. Verlaging van de personele bezetting is in de tweede helft van 2003 gestart, maar had nog onvoldoende effect voor de kosten van 2003.

Bij PV heeft de dalende omzet geleid tot een netto verlies van € 1,3 miljoen. Dit verlies is mede ontstaan, doordat een belangrijk deel van de omzet bestemd was voor projectpartners. De post diensten derden nam bij PV dan ook met € 0,8 miljoen toe.

Een punt van zorg is, dat het rendement zowel te laag is, als te dominant bepaald wordt door toevallige en vaak éénmalige situaties. In 2003 zijn incidentele resultaten behaald uit vrijval van voorzieningen (€ 5,1 miljoen positief), correcties op afwaarderingen van vaste activa (€ 3,3 miljoen positief) en dotaties aan voorzieningen (€ 4,3 miljoen negatief). Daarmee is de stabiliteit en continuïteit in financieel opzicht niet op het gewenste niveau. Momenteel worden herstelplannen gemaakt die aangeven op welke wijze de instituten weer financieel gezond worden.

Bij de beoordeling van het resultaat is van belang, dat met betrekking tot de verzelfstandigingsvorm van Stichting DLO bewust is gekozen voor een privaatrechtelijke stichting zonder winstoogmerk. Op grond van de subsidievoorwaarden mag op de onderzoeksvraag van de Minister van LNV per saldo geen winst worden gemaakt. Aan het ministerie van LNV wordt geleverd tegen kostprijs, zonder opslag voor bedrijfsrisico's of versterking van het weerstandvermogen. Het noodzakelijke rendement voor continuïteit op langere termijn moet daardoor over circa 50% van de omzet worden gerealiseerd.

De liquiditeitsontwikkeling is conform het budget. De afname van de liquide middelen wordt veroorzaakt door investeringen (€ 11,5 miljoen meer geïnvesteerd dan afgeschreven), uitfinanciering en vrijval van voorzieningen (€ 6,5 miljoen) en de toename van vorderingen (€ 5,2 miljoen). Scherpe aandacht voor werkkapitaalbeheer van decentrale eenheden moet in 2004 tot een verbetering van het werkkapitaal leiden. De centrale treasury controleert dit proces door de decentrale liquiditeitsprognoses en -ontwikkeling te toetsen.

In de komende jaren leggen de investeringen t.b.v. het Praktijkonderzoek en het Strategisch Nieuwbouwplan Wageningen UR alsmede de uitfinanciering van de transitievoorzieningen beslag op de liquide middelen.

Ontwikkelingen op gebied van onderzoek in 2003

Onderzoekorganisaties beleven een overgangperiode, waarin de ruimte voor eigen keuzes steeds meer onder druk komt te staan. Landelijke organen stellen vast welke thema's belangrijk zijn en dragen

het onderzoeksveld op daaraan te werken. Wageningen Universiteit en Researchcentrum is haar eigen verantwoordelijkheid op dit punt nooit uit de weg gegaan en heeft in het verslagjaar de missie nader uitgewerkt. In het Strategisch Plan voor de periode 2003-2006 stelde Wageningen UR een internationaal toonaangevende kennisinstelling (te willen zijn) die met grensverleggend onderzoek en vernieuwend onderwijs op het gebied van

- voeding en gezondheid
- duurzame agrosystemen
- een leefbare groene ruimte en
- maatschappelijke veranderingsprocessen

essentiële bijdragen levert aan de kwaliteit van leven.

De plannen van de kennisseenheden beslaan 27 werkvelden, die zich in samenvatting als volgt laten lezen:

Wageningen UR richt zich op

- Gezondheid en voedsel (productie en bewerking)
- Bio-Science (plant, dier, natuur)
- Duurzame systeeminnovaties (incl. maatschappelijk verantwoord ondernemen)
- Performance en ontwikkeling van ketens, markten en regio's
- Ecosystemen (incl. bodem, water, klimaat)

In toenemende mate wordt duidelijk dat Wageningen UR door bundeling van krachten en gerichtheid op een overzichtelijk aantal werkvelden, een steeds belangrijker partij is voor grote programma's. Voor drie EU-thema's - voedselveiligheid, dierenwelzijn en nutrigenomics - is Wageningen UR in 2003 de 'trekker' geworden. Bij de honorering van Bsik-voorstellen bleek dat Wageningen UR in meer of mindere mate betrokken is bij de helft van de toekenningen. Bovendien is zij de trekker voor het programma Klimaat.

Ook nieuwe vormen van samenwerking binnen de organisatie en met externe partners wijzen erop dat Wageningen UR op het goede spoor zit. Voorbeelden hiervan zijn de in 2003 ondernomen initiatieven voor de vorming van een Allergie Consortium en een Biomechanisch Centrum.

Randvoorwaarde voor het functioneren van Wageningen UR is de permanente zorg voor instandhouding dan wel verbetering van de kwaliteit van producten. Voor een professionele organisatie betekent dit in eerste instantie de zorg voor hoge individuele kwaliteit van het personeel. Daarnaast is van groot belang dat ook op een hoger aggregatieniveau bij voortdurende scherp op de kwaliteit – vooral van processen – wordt gelet.

In 2003 werd het niet-universitaire deel van de Animal Sciences Group gevisiteerd. Terwijl de commissie overwegend positief op de stand van zaken reageerde, kon het management zich verheugen in een reeks waardevolle adviezen. Bij de universiteit vonden VSNU-visitaties plaats van de leerstoelgroep Wiskunde (zeer goed) en van de leerstoelgroepen Bedrijfskunde en Toegepaste Informatiekunde (lagere score dan wenselijk).

De landelijke onderzoeksschool Experimental Plant Sciences verkreeg haar tweede vervolgerkenning van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Ontwikkelingen binnen Wageningen UR

In het verslagjaar heeft een juridische fusie tussen ATO BV en IMAG BV plaatsgevonden. IMAG BV is na naamswijziging overgegaan in Agrotechnology & Food Innovations BV.

De HBO-instellingen Van Hall/Larenstein (VHL) treden met ingang van 1 januari 2004 tot Wageningen UR toe. De samenwerking richt zich primair op de onderwijsverzorgende delen. De hogescholen func-

tioneren als zelfstandig onderdeel binnen Wageningen UR, binnen de door de Raad van Bestuur gestelde concernkaders. Stichting VHL blijft een zelfstandige rechtspersoon. Stichting VHL heeft vestigingen in Deventer, Leeuwarden en Velp.

Overeenkomstig de planning is het Bestuurscentrum, drie jaar na de integratie, geëvalueerd op de omvang en uitvoering van het takenpakket. De zogenaamde herijking was mede noodzakelijk in verband met de doorgevoerde decentralisatie van taken en bevoegdheden. De reorganisatie is in 2003 afgerond. Het resultaat is een kleinere centrale eenheid, gericht op specifieke concertaken met aantoonbare toegevoegde waarde. Tegelijkertijd werden de decentrale staven van de kennisenheden geïntegreerd. Na verkregen instemming van de medezeggenschapsorganen kreeg deze reorganisatie in 2003 zijn beslag. In organisatorische zin is daarmee de vorming van de kennisenheden formeel gerealiseerd.

Tot slot werd in het afgelopen jaar voor geheel Wageningen UR een nieuw financieel administratiepakket aangeschaft en geïmplementeerd. Een operatie, die onder grote tijdsdruk en met de inzet van velen, zowel intern, als van de zijde van de leverancier, met succes is afgerond. In administratieve zin functioneert het systeem per 1 januari 2003. In 2003 is de optimalisatiefase, waarbij de performance van het systeem op gebruikersniveau werd verbeterd, uitgevoerd.

Human Resources Management

De essentie van Human Resources Management voor Wageningen UR is het zorgen voor de balans tussen het realiseren van de organisatiedoelen en het realiseren van de individuele persoonlijke ambities van haar medewerkers. Kern van de HRM-aanpak binnen Wageningen UR is de dialoog tussen leidinggevende en medewerker over die balans. Het HRM-werkveld faciliteert die dialoog door advisering, concrete HRM-instrumenten (de 'HRM-bouwstenen') en administratieve ondersteuning.

Het middel voor deze dialoog is het R&O-gesprek. Inmiddels is dit binnen DLO al min of meer gemeengoed geworden. In 2003 heeft in ca. 60% van de gevallen dit gesprek tussen de medewerker en de leidinggevende plaatsgevonden. Het is de bedoeling dat in 2004 100% van de gesprekken gevoerd zal zijn.

In het gesprek komt ook de ontwikkeling van de medewerker aan de orde. Voor ontwikkeling, en dan met name opleiding, is een uitgavennorm vastgesteld van 2% van de loonkosten. Het is duidelijk dat er in 2003 in financiële zin andere keuzen zijn gemaakt. Daar waar dit percentage de laatste jaren steeg tot circa 1,5% in 2002, is het percentage in 2003 uitgekomen op circa 1%.

Naast de balans tussen organisatiedoelen en persoonlijke ambities wordt er ook gezocht naar de balans in de arbeidsvoorwaarden, in dit geval tussen DLO en WU. Zo was 2003 voor DLO het 1e jaar (voor WU het 2e jaar) van het meerkeuzemodel arbeidsvoorwaarden. Van de potentiële deelnemers heeft bijna 40% deelgenomen. Van deze deelnemers heeft ruim 70% gekozen voor de pc-privé optie. In 2004 zal er waarschijnlijk veel minder gebruik gemaakt worden van deze arbeidsvoorwaarde.

De Raad van Bestuur blijft zich inzetten voor goed leiderschap en management. Het daartoe opgezette MD-programma, dat in 2001 van start is gegaan, is in 2003 aangescherpt en omvatte een aantal activiteiten m.b.t. loopbaanontwikkeling en professionalisering van leidinggevendenden. Ook in 2004 wordt dit programma voortgezet.

De afgelopen jaren heeft de zorg voor de medewerker volop de aandacht gekregen, en dan specifiek in relatie tot het ziekteverzuim. Diverse maatregelen hebben er toe geleid dat het verzuimpercentage

(inclusief langdurig zieken) per ultimo 2003 is uitgekomen op 4% (dit percentage is gelijk aan de norm), ultimo 2002 was dit percentage nog 4,9%. Voor 2004 wordt nog een minimale daling verwacht.

Doorkijk 2004

De stagnerende economie en de terugtrekkende overheid als gebruiker van kennis dwingen de organisatie tot een heroriëntatie op de markt en een kritische doorlichting en revisie van de beschikbare onderzoekscapaciteit en maken het ontwikkelen van nieuwe wegen voor de verwaarding van kennis noodzakelijk. Deze heroriëntatie is extra noodzakelijk omdat LNV in de begroting van 2004 een structurele ombuiging van € 15 miljoen per 2006 heeft aangekondigd. Om deze ontwikkelingen het hoofd te bieden worden herstelplannen gemaakt die de inzet van het beoogde rendement van 3,5 % in de komende drie jaar noodzakelijk maken. De keuze voor een geleidelijk herstel hangt samen met de zeer hoge transitiekosten van de organisatie. Naast het inzetten van de jaarrendementen is het noodzakelijk in 2004 een voorziening te treffen voor de transitiekosten, waardoor het jaar 2004 met een substantieel verlies zal worden afgesloten.

De vorig jaar in gang gezette VIVRE-projecten beginnen hun vruchten af te werpen. De bereikte resultaten worden in de organisatie ingebed en geïmplementeerd. Een hoge prioriteit wordt toegekend aan de projecten Accountmanagement, Studentenmarketing, Kennisexploitatie, Internationalisering en Mens en Cultuur. Juist in een tijd dat traditionele financiers terugtreden, is het van belang nieuwe marktvensters te ontwikkelen. Europa als thuismarkt is de focus voor de komende jaren. Naast het traditioneel uurtje-factuurwerk is een groot aantal nieuwe initiatieven ontwikkeld op het gebied van de exploitatie van kennis. Het ondernemerschap, zowel binnen als buiten de Wageningen UR organisatie, wordt op een hoger professioneel peil gebracht. Dat geldt ook voor het interne klimaat waarin het ondernemerschap wordt gestimuleerd en gefaciliteerd.

De uitkomst van de werkgroep "Oostr" heeft geleid tot een nieuwe onderzoeksfinancieringsstructuur tussen het ministerie van LNV en Wageningen UR. De kennisbasis is vergroot naar € 35 miljoen per jaar. De beleidsondersteunende programma's hebben niet meer de standaardlooptijd van vier jaar, maar kunnen afhankelijk van de beleidsactualiteit ook een kortere looptijd hebben. De beleidsrelevantie wordt sterk vergroot en de matchingsmogelijkheden worden verruimd, waardoor de forse ombuiging gedeeltelijk wordt gecompenseerd op de onderzoeksmarkt (bijvoorbeeld ICES/KIS en EU). De uitvoering van de Wettelijke Onderzoekstaken is (bijna) geregeld via convenanten met de WOT-units, waarbij de kostendeckende financiering langjarig is vastgelegd (€ 35 miljoen per jaar).

Wageningen, 8 april 2004

2.7 Financieel verslag

Algemeen

Het netto resultaat over 2003 bedraagt € 2,0 miljoen en is fors lager dan het resultaat over 2002 van € 8,9 miljoen. Op het gebied van liquiditeitsbeheer wordt in samenwerking met Wageningen Universiteit gemeenschappelijk treasurybeheer gevoerd. Dit treasurybeheer is vastgelegd in een gezamenlijk treasury statuut, waarbij het rentecomité de kaders bepaalt. Het rentecomité streeft hierbij naar een optimale financieringsstructuur voor Wageningen UR. Voor de universiteit heeft dit in 2003 geresulteerd in het afdekken van renterisico's voor toekomstige externe financiering. Voor Stichting DLO waren in 2003 dergelijke instrumenten niet aan de orde en is gestreefd naar optimalisatie van de rentebaten.

Financiële ontwikkelingen

Stichting DLO behaalde in 2003 een positief netto resultaat van € 2,0 miljoen. Dit resultaat is € 2,5 miljoen lager dan het budget van € 4,5 miljoen. Het concernresultaat is opgebouwd uit de deelresultaten van onderzoeksinstituten van Stichting DLO. Een groot aantal van deze onderzoeksinstituten heeft in 2003 een negatief resultaat geboekt. In 2004 worden om deze reden herstelplannen opgesteld en een transitievoorziening getroffen. Deze transitievoorziening wordt gevormd om het proces van aanpassing aan de veranderende markt (via zowel krimp als groei) binnen een periode van drie jaar te realiseren.

Het resultaat over 2003 bevat een aantal incidentele resultaatscomponenten, met een totaal resultaats-effect van € 4,1 miljoen positief. De belangrijkste zijn hieronder opgenomen:

- De vrijval vanuit voorzieningen bedraagt € 5,1 miljoen (inclusief vrijval van de ww-verplichtingen van € 1,5 miljoen)
- ID-Lelystad, CIDC en Rikilt hebben in totaliteit een bedrag van € 3,2 miljoen gedoteerd aan de reorganisatievoorziening
- Er heeft een extra dotatie aan de voorziening groot onderhoud plaatsgevonden van € 1,1 miljoen.
- ID-Lelystad heeft een aantal vaste activa (productieapparatuur) die eerder versneld waren afgeschreven opnieuw geactiveerd voor een bedrag van € 2,8 miljoen als gevolg van de definitieve afspraken tussen het ministerie van LNV, ID-Lelystad en Intervet.
- ID-Lelystad heeft de voorraad gebruiksartikelen van de productie-unit vanaf 2003 geactiveerd voor een bedrag van € 0,5 miljoen.

De omzet over 2003 bedraagt € 334 miljoen en is daarmee met bijna € 19 miljoen gedaald ten opzichte van 2002. Het ministerie van LNV is met circa 54% van de totale onderzoeksomzet de grootste en daarmee tevens de belangrijkste klant van Stichting DLO.

De totale kosten zijn ten opzichte van 2002 gedaald met een bedrag van bijna € 13 miljoen. Onder de financiële lasten zijn de rentelasten van de lening van het ministerie van LNV ad € 5,8 miljoen verantwoord. Onder de financiële baten zijn de ontvangen rentebaten over de uitstaande banksaldi weergegeven.

De liquiditeitspositie van Stichting DLO is in 2003 gedaald ten opzichte van 2002. Deze daling wordt verklaard doordat in 2003 een bedrag van € 12 miljoen meer is geïnvesteerd dan afgeschreven als gevolg van de investeringen voor Praktijkonderzoek en het Strategisch Nieuwbouwplan Wageningen UR. Daarnaast daalt de liquiditeitspositie met € 6,5 miljoen, doordat de onttrekkingen aan voorzieningen hoger is dan de dotatie aan de voorzieningen. Verder zijn de vorderingen en overlopende activa gestegen, waaronder de post debiteuren met een bedrag van € 2,4 miljoen.

In het totaal van de liquide middelen van Stichting DLO is verder een deposito opgenomen van € 9,8 miljoen.

Bijzonderheden

In 2003 hebben zich verder enkele bijzondere ontwikkelingen voorgedaan die specifieke aandacht verdienen:

- Met ingang van 2003 is het nieuwe financiële informatiesysteem Exact organisatiebreed in gebruik genomen.
- In het verslagjaar is het belang in CEDI Diagnostics BV afgenomen met 9%, waardoor het totale kapitaalbelang van Stichting DLO in CEDI Diagnostics BV dat vorig jaar nog 100% was nu 91,1% is geworden.
- De oprichting van Knowhouse BV waarin Stichting DLO participeert voor 40%.

2.8 Jaarrekening

2.8.1 Geconsolideerde balans

Na bestemming van het netto resultaat

ACTIVA	31-12-2003	31-12-2002
VASTE ACTIVA		
Immateriële vaste activa	1.609	1.839
Materiële vaste activa	276.725	265.354
Financiële vaste activa	102.234	105.310
Totaal vaste activa	380.568	372.503
VLOTTENDE ACTIVA		
Vorraden	36.565	38.448
Vorderingen en overlopende activa	76.833	67.685
Effecten	0	0
Liquide middelen	38.989	59.976
Totaal vlottende activa	152.387	166.109
TOTAAL ACTIVA	532.955	538.612
PASSIVA		
EIGEN VERMOGEN	244.475	242.795
AANDEEL VAN DERDEN	191	47
VOORZIENINGEN	25.769	32.344
LANGLOPENDE SCHULDEN	150.212	153.174
KORTLOPENDE SCHULDEN	112.308	110.252
TOTAAL PASSIVA	532.955	538.612

bedragen x € 1.000

2.8.2 Geconsolideerde winst- en verliesrekening

	Resultaat 2003	Resultaat 2002
BATEN	333.708	352.562
LASTEN		
Personele kosten	203.886	202.680
Algemene kosten	71.094	80.037
Specifieke kosten	52.734	58.246
Totaal lasten	327.714	340.963
BEDRIJFSRESULTAAT	5.994	11.599
Financiële baten en lasten	-3.872	-2.817
RESULTAAT UIT GEWONE BEDRIJFSUITOEFENING VOOR BELASTINGEN	2.122	8.782
Belastingen uit gewone bedrijfsuitoefening	65	174
Resultaat uit deelnemingen	-40	-23
RESULTAAT UIT GEWONE BEDRIJFSUITOEFENING NA BELASTINGEN	2.147	8.933
Aandeel van derden	-119	-11
Buitengewone baten en lasten	0	1
NETTO RESULTAAT	2.028	8.923

bedragen x € 1.000

2.8.3 Geconsolideerd kasstroomoverzicht

	Resultaat 2003	Resultaat 2002
OPERATIONELE ACTIVITEITEN		
Netto resultaat	2.028	8.923
Afschrijvingen	16.650	16.100
	<hr/> 18.678	<hr/> 25.023
Mutaties voorzieningen	-6.575	-2.668
Mutaties in werkkapitaal	-5.209	-27.610
Resultaat niet geconsolideerde deelnemingen	40	23
	<hr/> -11.744	<hr/> -30.255
Kasstroom uit operationele activiteiten	<hr/> 6.934	<hr/> -5.232
INVESTERINGSACTIVITEITEN		
Investerings in immateriële activa	-238	-655
Investerings in gebouwen en terreinen	-15.477	-15.768
Investerings in overige materiële activa	-13.238	-8.120
Investerings in deelnemingen en ledenkapitaal	-927	-169
Desinvesteringen in vaste activa	1.162	4.158
Kasstroom uit investeringsactiviteiten	<hr/> -28.718	<hr/> -20.554
FINANCIERINGSACTIVITEITEN		
Mutaties langlopende vordering op min. van LNV	3.963	3.945
Mutaties langlopende schuld aan min. van LNV	-3.944	-3.944
Mutaties overige langlopende schulden	982	104
Mutaties leaseverplichtingen	0	0
Mutaties van het eigen vermogen	-348	363
Mutaties aandeel van derden	144	-15
	<hr/> 797	<hr/> 453
Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
KASSTROOM	<hr/> -20.987	<hr/> -25.333
MUTATIE LIQUIDE MIDDELEN		
Saldo liquide middelen per 1 januari	59.976	85.309
Saldo liquide middelen per 31 december	38.989	59.976
Mutatie liquide middelen	<hr/> -20.987	<hr/> -25.333

bedragen x € 1.000

2.8.4 Waarderingsgrondslagen

Algemeen

Verrekeningen en schuldverhoudingen tussen de verschillende DLO-onderdelen (zgn. interne verrekeningen) zijn geëlimineerd. Een simpele optelsom van de afzonderlijke DLO-onderdelen geeft om die reden een ander beeld. Voor het resultaat heeft één en ander geen gevolgen.

De gepresenteerde cijfers over 2002 zijn conform de cijfers uit de jaarrekening van het betreffende jaar. Afwijkingen kunnen zijn ontstaan als gevolg van correcties c.q. onderlinge verschuivingen. Daar waar dit aan de orde is en van relevante betekenis, wordt dit expliciet kenbaar gemaakt.

ALGEMENE GRONDSLAGEN VOOR DE OPSTELLING VAN DE JAARREKENING

Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek vormt samen met DLO Holding B.V. en diverse (klein-) dochtermaatschappijen een groep. Medewerkers hebben een dienstverband bij Stichting DLO, de onroerende goederen, waarvan door de werkmaatschappijen op basis van gebruiksovereenkomsten gebruik wordt gemaakt, zijn eigendom van Stichting DLO. Personeel wordt op basis van doorberekening van de werkelijke loonkosten tewerkgesteld bij de diverse werkmaatschappijen.

De jaarrekening wordt opgesteld op basis van historische kosten. Voor zover niet anders vermeld, worden activa en passiva opgenomen voor de nominale waarde.

Monetaire activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. Koersverschillen worden in de winst- en verliesrekening verantwoord. In de winst- en verliesrekening worden opbrengsten en kosten in vreemde valuta verwerkt tegen de koers van afwikkeling.

Uitgangspunt voor het opstellen van de jaarrekening zijn de vereisten van het Burgerlijk Wetboek Boek 2 Titel 9 en de richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Immateriële vaste activa

Ontwikkelingskosten, octrooien en licenties en productierechten worden niet geactiveerd, tenzij deze van derden gekocht zijn dan wel de vervaardigingskosten betrouwbaar kunnen worden vastgesteld. Bovendien dient het immateriële vaste actief toekomstige economische voordelen te kunnen genereren. Waardering vindt plaats tegen verkrijgingsprijs dan wel vervaardigingsprijs. Afschrijving vindt plaats naar rato van de realisatie van de verwachte opbrengsten. Overeenkomstig de wettelijke verplichting wordt voor het geactiveerde bedrag van de ontwikkelingskosten een wettelijke reserve aangehouden.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs onder aftrek van cumulatieve afschrijvingen. Afschrijving vindt lineair plaats op basis van de verwachte economische levensduur. In het jaar van aanschaf wordt naar tijdsgelang afgeschreven.

Materiële vaste activa in uitvoering of in bestelling worden gewaardeerd tegen vervaardigingsprijs respectievelijk de bedragen die door derden reeds aan de vennootschap in rekening zijn gebracht. Investerings kleiner dan € 2.269,- worden direct ten laste van de winst- en verliesrekening gebracht. De afschrijving voor de verschillende groepen van objecten is als volgt:

Onderdeel	Afschrijving
• Bedrijfsterreinen	0 %
• Terreininrichting en infrastructuur	40 jaar lineair
• Bedrijfsgebouwen	40 jaar lineair
• Vaste inrichting bedrijfsgebouwen	15 jaar lineair
• Kassen	15 jaar lineair
• Automatiseringsapparatuur (inclusief programmatuur) en overige inventaris:	
• Kantoormeubilair / machines en werktuigen / inventaris restauratieve voorzieningen / overige inventaris	10 jaar lineair
• Laboratoriumapparatuur / audiovisuele apparatuur / vervoermiddelen / PR- en voorlichtingsmateriaal	5 jaar lineair
• Automatiseringsapparatuur (hardware t.b.v. netwerken)	5 jaar lineair
• Automatiseringsapparatuur (hardware overig)	3 jaar lineair

Financiële vaste activa

Deelnemingen en ledenkapitaal waarin invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid wordt uitgeoefend, worden gewaardeerd op de netto-vermogenswaarde. Deze waarde wordt berekend op basis van dezelfde grondslagen die de DLO-groep hanteert bij de waardering en resultaatbepaling. Deelnemingen en ledenkapitaal waarin geen invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid wordt uitgeoefend, worden gewaardeerd op de verkrijgingsprijs. Bij de waardering hiervan wordt rekening gehouden met waardedalingen, indien deze duurzaam zijn.

Vorraden

Deze post bestaat uit de handelsvoorraad, gereed product, de levende have en de voorraad geoogste landbouwproducten. De handelsvoorraad en gereed product worden gewaardeerd volgens de FIFO-methode tegen de verkrijgingsprijs respectievelijk tegen de vervaardigingskosten, inclusief een opslag voor indirecte kosten.

De waardering van de levende have en de voorraad geoogste landbouwproducten is gebaseerd op de laatstbekende LEI-normen. Deze normen zijn inclusief 6% BTW en zijn om die reden met dit percentage gecorrigeerd.

Bij incourantheid of lagere marktwaarde wordt de voorraad overeenkomstig afgewaardeerd.

Onderhanden werk

De waardering van het onderhanden werk ten behoeve van derden vindt plaats tegen de bestede directe uur- en materiaalkosten inclusief een opslag voor overige- en algemene kosten. Het totaal is bij benadering de integrale kostprijs. Voorzienbare verliezen op projecten worden op dit saldo in mindering gebracht. Toerekening van het resultaat vindt plaats naar rato van de voortgang van een project. Vooruitgefactureerde bedragen worden gepassiveerd voorzover de (deel)projecten nog niet zijn aangevangen. De voorraad halffabrikaat wordt gewaardeerd tegen (de schatting van) de integrale kostprijs.

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen en overlopende activa worden opgenomen tegen de nominale waarde, rekening houdend met een voorziening voor eventuele oninbaarheid. Deze voorziening wordt bepaald op basis van een individuele beoordeling van de vorderingen.

Effecten

De effecten worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs (FIFO-methode) of lagere marktwaarde.

Eigen vermogen

- **Geplaatst kapitaal**
De nominale waarde van de geplaatste en volgestorte aandelen wordt hier opgenomen.
- **Wettelijke reserve**
Voor het op de balans geactiveerde bedrag van kosten verband houdend met onderzoek en ontwikkeling bestaat de verplichting om een wettelijke reserve aan te houden.
- **Algemene reserve**
Deze reserve wordt gemuteerd voor het exploitatieresultaat van enig jaar waaraan geen specifieke bestemming wordt gegeven.

Aandeel van derden

Het belang van derden in een kapitaalbelang (zeggenschap voor Stichting DLO meer dan 50%) die door Stichting DLO volledig is geconsolideerd, wordt onder 'Aandeel van derden' in de jaarrekening weergegeven.

Voorzieningen

De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Het bedrag waartegen de voorziening is opgenomen is de beste schatting van het bedrag dat noodzakelijk is om de betreffende verplichtingen en verliezen per balansdatum af te wikkelen.

Hieronder zijn begrepen:

- verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs in te schatten;
- op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten;
- kosten welke in een volgend boekjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong vindt in het boekjaar of in een voorafgaand boekjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal boekjaren.

Voorziening ww-verplichtingen

Deze wordt getroffen ter dekking van op balansdatum bestaande ww-verplichtingen. Deze voorziening kan eveneens worden getroffen voor de te verwachten toekomstige ww-verplichtingen.

Voorziening reorganisatiekosten

Deze voorziening is bestemd om te verwachten kosten te dekken van op basis van genomen, en binnen de organisatie bekendgemaakte besluiten, die verband houden met lopende en voorgenomen reorganisaties.

Voorziening bedrijfsrisico's

Het treffen van deze voorziening is gebaseerd op afspraken tussen het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Stichting DLO. Zij dient ter dekking van de kosten van economische en technische risico's voortvloeiend uit product- en marktvernieuwend activiteiten, alsmede bedrijfsvoeringsrisico's.

Voorziening product-/contractrisico's

Deze voorziening dekt de kosten van verlieslatende contracten, garantstellingen en claims voortvloeiende uit aan derden geleverde diensten en producten.

Voorziening groot onderhoud

De voorziening groot onderhoud wordt getroffen ter dekking en gelijkmatige spreiding van de kosten van groot onderhoud van bedrijfsterreinen en bedrijfsgebouwen.

Langlopende schulden

Er is sprake van langlopende schulden indien de betreffende schuld blijft bestaan voor een periode van meer dan één jaar na datum van einde van het verslagjaar.

Kortlopende schulden

Onder kortlopende schulden zijn mede begrepen de verplichtingen uit hoofde van omzetbelasting, af te dragen loonheffing, sociale verzekeringspremies, verlofdagen en vakantiegeld.

GRONDSLAGEN VOOR DE BEPALING VAN BATEN EN LASTEN

Algemeen

Als opbrengsten en kosten worden aangemerkt die baten en lasten die bedrijfseconomisch kunnen worden toegerekend aan het onderhavige verslagjaar of activiteit, onverschillig of zij tot ontvangsten en uitgaven in het verslagjaar hebben geleid.

Opbrengsten worden verantwoord in het jaar waarin de goederen zijn geleverd, c.q. de diensten ten behoeve van opdrachtgevers zijn verricht. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het boekjaar, worden in acht genomen, indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Onder de baten zijn begrepen:

- De door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit verstrekte gelden, voor zover gerealiseerd;
- Opbrengsten onderzoeksopdrachten derden;
- Opbrengsten van verkopen;
- Overige opbrengsten.

Baten en lasten die tijdens het boekjaar zijn opgekomen, hun oorsprong vinden in voorgaande boekjaren en van bijzondere invloed zijn, worden aangeduid als bijzondere baten en lasten. Deze baten en lasten maken onderdeel uit van het resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening en zijn als zodanig in de jaarrekening verantwoord.

Baten en lasten die niet uit de gewone bedrijfsuitoefening voortvloeien, gelden als buitengewone baten en lasten.

2.8.5 Toelichting op de geconsolideerde balans

IMMATERIËLE VASTE ACTIVA

	Ontwikkel. kosten	Goodwill	Totaal
Boekwaarde 31-12-2002	1.476	363	1.839
Investeringsen	188	50	238
Desinvesteringen	0	0	0
Afschrijvingen	374	94	468
Boekwaarde 31-12-2003	1.290	319	1.609
Aanschaffingswaarde -/ desinvesteringen	2.113	504	2.617
Cumulatieve afschrijvingen	823	185	1.008
Boekwaarde 31-12-2003	1.290	319	1.609

bedragen x € 1.000

De post ontwikkelingskosten betreft de activering door LEI van het softwarepakket ARTIS (€ 1,0 miljoen) alsmede de activering van de BSE-test (€ 0,3 miljoen) door CEDI Diagnostics. Op het softwarepakket ARTIS wordt jaarlijks een bedrag van € 0,4 miljoen afgeschreven. De investeringen in 2003 van € 0,2 miljoen betreft de BSE-test door CEDI-diagnostics.

DLO Holding heeft voor een bedrag van k€ 454 aandelen in Pepscan Systems gekocht in 2001. Aangezien de nettovermogenswaarde van Pepscan Systems destijds negatief was, is het aankoopbedrag als goodwill in de jaarrekening verwerkt. Deze post wordt vanaf 2002 in 5 jaar geheel afgeschreven. Verder heeft PV in het verslagjaar een bedrag aan Goodwill betaald voor Knowhouse BV van vijftigduizend euro.

De in 2003 aangekochte varkensrechten ad € 0,1 miljoen (2001 € 0,6 miljoen en 2002 € 0,5 miljoen) zijn niet geactiveerd aangezien hiervoor van het ministerie van LNV in 2001 een investeringssubsidie is ontvangen die in mindering op de aanschafprijs is gebracht. In totaliteit is in 2001 een investeringssubsidie voor de aankoop van varkensrechten ontvangen ad € 1,7 miljoen. Het restant van de in 2001 ontvangen investeringssubsidie bedraagt na aftrek van de in 2001, 2002 en 2003 aangekochte varkensrechten nog € 0,5 miljoen en is verwerkt onder de overlopende passiva.

MATERIËLE VASTE ACTIVA

	Bedrijfs- terreinen	Bedrijfs- gebouwen	Vaste inrichting bedr. gebouwen.	Autom. app. en progr. en ov. Inventaris	Werk in uitvoering	Totaal
Boekwaarde 31-12-2002	105.665	117.481	21	21.751	20.436	265.354
Investerings	31	16.401	158	13.080	-955	28.715
Desinvesteringen *	-36	572	-141	767	0	1.162
Afschrijvingen	n.v.t.	7.624	16	8.542	0	16.182
Boekwaarde 31-12-2003	105.732	125.686	304	25.522	19.481	276.725
<i>Aanschaffingswaarde 31-12-2002</i>	105.665	140.407	316	84.669	20.436	351.493
<i>Aanschaffingen 2003</i>	31	16.401	158	13.080	-955	28.715
<i>Aanschafwaarde desinvesteringen 2003</i>	-36	951	-350	-6.727	0	-6.162
<i>Aanschafwaarde 31-12-2003</i>	105.732	155.857	824	104.476	19.481	386.370
<i>Cumulatieve afschrijvingen</i>	n.v.t.	30.171	516	78.958	0	109.645
Boekwaarde 31-12-2003	105.732	125.686	308	25.518	19.481	276.725
* <i>Desinvesteringen waarvan:</i>						
- <i>Aanschaffingsprijs</i>	-36	951	-350	-6.727	0	-6.162
- <i>Afschrijvingen</i>	n.v.t.	379	-209	-7.494	0	-7.324
Totaal desinvesteringen	-36	572	-141	767	0	1.162

bedragen x € 1.000

In 2002 zijn activa door CIDC overgenomen van ID-Lelystad deze zijn geboekt tegen boekwaarde in plaats van aanschafwaarde. Deze bedragen zijn in 2003 gecorrigeerd via de post desinvesteringen. De post werk in uitvoering is in vergelijking met 2002 licht gedaald naar € 19 miljoen. In dit bedrag zijn de volgende grote investeringsprojecten begrepen: nieuwbouw in Raalte, biologische melkveehouderij Aver Heino, rundveestallen PV in Lelystad, pluimveestallen in Lelystad, kantoren, labs, kassen en een bedrijfsgebouw in Lisse.

FINANCIËLE VASTE ACTIVA

	31-12-2003	31-12-2002
Deelnemingen in groepsmaatschappijen	28	28
Vorderingen op overige gelieerde partijen	4.700	3.868
Ledenkapitaal	749	694
Vordering op het Ministerie van LNV	96.757	100.720
Totaal financiële vaste activa	102.234	105.310

bedragen x € 1.000

De volgende deelnemingen worden aangehouden: Solar DEW BV (5%), Oostwaardhoeve Beheer BV (50%), Agri new ventures BV (100%, economisch belang zeer beperkt; om deze reden is het eigen vermogen ultimo boekjaar 2003 ad € 17 duizend opgenomen onder de post deelnemingen) te Wageningen, VOF Oostwaardhoeve (50%) te Sloodorp, Pepscan Systems BV (47,9%) te Lelystad, VOF Letsgrow.com (60%) te Vlaardingen, Knowhouse BV (40%) te Horst en Acrovet GmbH (49%) te Oldenburg, Duitsland. Met uitzondering van Solar DEW BV, die tegen verkrijgingprijs is gewaardeerd, zijn alle deelnemingen tegen nettovermogenswaarde gewaardeerd.

De waarde van de deelneming van 5% in Solar DEW BV te Wageningen is nihil. Daarnaast hebben de volgende mutaties in de post deelnemingen in groepsmaatschappijen plaatsgevonden: VOF Oostwaardhoeve (k€ 100), Oostwaardhoeve bv (k€ 18), Acrovet GmbH (k€ -/- 30), VOF Letsgrow.com (k€ -/- 108) en Knowhouse BV (k€ -/- 20).

In deze jaarrekening zijn de volgende BV's integraal geconsolideerd: Alterra BV, A&F BV, CEDI Diagnostics BV, DLO Holding BV, ID-Lelystad BV, LEI BV, Plant Research International BV, PPO BV, PPO Beheer BV, PV BV, RIVO BV en Wageningen Software Labs BV. Het betreft hier met uitzondering van Wageningen Software Labs BV (75%) en CEDI Diagnostics BV (91,1%) allemaal kapitaalbelangen van 100%. In het verslagjaar heeft een juridische fusie tussen ATO BV en IMAG BV plaatsgevonden. IMAG BV is na naamswijziging overgegaan in A&F BV.

Het ledenkapitaal geeft de waarde weer van diverse leveringsaandelen Avebe, Campina, Cosun, Dumeco, Friesland Coberco Dairy Foods en OBM.

De vordering op het ministerie van LNV met een resterende looptijd van 25 jaar die verband houdt met de aflossing van de lening onroerend goed is afgenomen met € 4 miljoen. Het deel van de vordering dat jaarlijks vervalt bedraagt eveneens € 4 miljoen en is verwerkt onder de overige vorderingen.

VOORRADEN

Vorraden	31-12-2003	31-12-2002
Handelsvoorraad en gereed product	1.927	1.541
Levende have	2.517	2.454
Geogste landbouwproducten	173	428
	<u>4.617</u>	<u>4.423</u>
Af: voorziening voor incurantheid	0	-74
subtotaal	4.617	4.349
Onderhanden werk		
Opdrachten van derden, geen LNV	28.998	31.191
Voorraad halffabrikaat	4.361	4.183
	<u>33.359</u>	<u>35.374</u>
Af: verwachte verliezen en incurantheid	-1.411	-1.275
subtotaal	31.948	34.099
Totaal voorraden	36.565	38.448

bedragen x € 1.000

In overeenstemming met de algemene grondslagen wordt de handelsvoorraad van ID-Lelystad afge-
 waardeerd tot verkoopprijs. De producten in bewerking worden tegen 50% van de verkoopprijs van de
 te vervaardigen eindproducten gewaardeerd.

VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA

	31-12-2003	31-12-2002
Debiteuren	53.609	50.542
Af: voorziening voor mogelijk oninbare vorderingen	-2.484	-1.875
Totaal debiteuren	51.125	48.667
Voorschotten	2.917	1.271
Vorderingen op overige gelieerde partijen	2.860	582
Overlopende activa	10.417	11.339
Overig	9.514	5.826
Totaal voorschotten en overlopende activa	25.708	19.018
Totaal vorderingen en overlopende activa	76.833	67.685

bedragen x € 1.000

Ondanks de voortdurende aandacht voor het werkkapitaalbeheer zijn de vorderingen en overlopende
 activa gestegen, waaronder de post debiteuren met een bedrag van € 2,5 miljoen.

De post vorderingen op overige gelieerde partijen bestaat voor een bedrag van € 2,3 miljoen uit een
 vordering op Wageningen Universiteit. De overige vorderingen zijn gestegen met € 2 miljoen en
 bestaat onder meer uit een vordering op Pepscan Systems BV.

EFFECTEN

Effecten	0	0
Totaal effecten	0	0

LIQUIDE MIDDELEN

Kas	53	56
Bank (incl. kruisposten)	29.116	37.420
Deposito	9.820	22.500
Totaal liquide middelen	38.989	59.976

bedragen x € 1.000

De daling van de liquide middelen wordt verklaard doordat in 2003 een bedrag van € 12 miljoen meer
 is geïnvesteerd dan afgeschreven als gevolg van de investeringen voor Praktijkonderzoek en het
 Strategisch Nieuwbouwplan Wageningen UR. Daarnaast daalt de liquiditeitspositie met € 6,5 miljoen,
 doordat de onttrekking aan voorzieningen hoger is dan de dotatie aan de voorzieningen. Verder zijn de
 vorderingen en overlopende activa gestegen.

Van het saldo liquide middelen is € 3,6 miljoen geblokkeerd ten behoeve van bankgaranties en
 borgstelling, het overige saldo staat vrij ter beschikking.

EIGEN VERMOGEN

	Algemene reserve	Wettelijke reserve	Totaal
Saldo per 31-12-2002	241.319	1.476	242.795
Resultaatbestemming	2.028	0	2.028
Toevoeging reserve	186	188	374
Onttrekking reserve	348	374	722
Saldo per 31-12-2003	243.185	1.290	244.475

bedragen x € 1.000

Voor de kosten verband houdend met de ontwikkelingskosten van het softwarepakket ARTIS bij LEI is een bedrag van € 0,4 miljoen aan de wettelijke reserve onttrokken en voor de BSE-test bij CEDI Diagnostics bv is een bedrag van € 0,2 miljoen aan de wettelijke reserve toegevoegd vanuit de algemene reserve. De onttrekking van € 0,3 aan de algemene reserve is de rechtstreekse mutatie van CEDI Diagnostics bv op het eigen vermogen in verband met de te betalen vennootschapsbelasting over 2001 en 2002.

AANDEEL VAN DERDEN

	Stand per 31-12-2002	Toevoeging / onttrekking	Stand per 31-12-2003
Aandeel van derden	47	144	191
Totaal aandeel van derden	47	144	191

bedragen x € 1.000

De activa en passiva van Wageningen Software Labs en CEDI Diagnostics BV zijn volledig in de geconsolideerde jaarrekening opgenomen. Het kapitaalbelang in Wageningen Software Labs en CEDI Diagnostics BV bedraagt 75% respectievelijk 91,1%. Om deze reden is de post aandeel van derden direct aansluitend op de post eigen vermogen in deze jaarrekening opgenomen.

VOORZIENINGEN

	Stand per 31-12-2002	Dotatie	Onttrekking	Vrijval per 31-12-2003	Stand per 31-12-2003
ww-verplichtingen	7.886	911	2.462	1.732	4.603
Reorganisatiekosten	17.655	3.265	5.731	2.934	12.255
Bedrijfsrisico's	5.425	0	0	0	5.425
Product-/contractrisico's	470	99	28	442	99
Groot onderhoud	908	4.403	1.924	0	3.387
Totaal voorzieningen	32.344	8.678	10.145	5.108	25.769

Specificatie van de looptijd van de voorzieningen

	31-12-2003	31-12-2002
Kortlopend (vervallend uiterlijk 31-12-2004)	12.823	16.827
Langlopend (tussen 31-12-2004 en 31-12-2008)	12.946	15.517
Langlopend (vervallend na 31-12-2008)	0	0
Totaal voorzieningen	25.769	32.344

bedragen x € 1.000

In 2003 is de voorziening ww-verplichtingen als gevolg van nieuwe berekeningen van de verplichting met € 1,7 miljoen naar beneden bijgesteld. Voor groot onderhoud zijn de komende jaren hoge uitgaven te verwachten. Dit heeft in 2003 geresulteerd in een hogere dotatie dan onttrekking aan de voorziening

LANGLOPENDE SCHULDEN

	Stand per 31-12-2002	Toename schuld	Afname schuld	Stand per 31-12-2003
Schuld aan LNV	152.206	0	3.944	148.262
Overige langlopende schulden	968	1.004	22	1.950
Totaal langlopende schulden	153.174	1.004	3.966	150.212

bedragen x € 1.000

Op de openstaande lening is in 2003 een bedrag van € 4 miljoen afgelost. De jaarlijkse lineaire aflossing van de lening is voor hetzelfde bedrag opgenomen onder de overige kortlopende schulden. De schuld aan LNV bestaat uit een drietal leningen:

	Lening in m€	Rente- percentage	Cumulatieve aflossing in m€	Verantwoord onder kort lopende schulden
Overdracht gebouwen en terreinen ivm verzelfstandiging van DLO	135,4	4,5%	14,0	2,8
Overdracht gebouwen en terreinen ivm integratie Praktijkonderzoek	28,7	5,2%	3,1	1,0
Overdracht gebouwen en terreinen IAC en ILRI	5,6	5,0%	0,4	0,2

De post overige langlopende schulden bestaat uit twee componenten. De opgebouwde verlofuren in het kader van sparen voor sabbaticals zijn voor een bedrag van € 1,0 miljoen opgenomen. Verder is een egalisatiereserve afschrijvingen ad € 0,9 miljoen verwerkt.

KORTLOPENDE SCHULDEN

	31-12-2003	31-12-2002
Vooruitontvangen van derden	21.370	18.599
Schulden leveranciers	13.573	15.865
Te betalen belastingen	7.696	7.536
Nog uit te voeren onderzoek	22.314	21.985
verlopende passiva	26.723	28.936
Overig	20.632	17.331
Totaal kortlopende schulden	112.308	110.252

bedragen x € 1.000

Onder de overige schulden is onder andere het per balansdatum aan het personeel verschuldigde vakantiegeld (€ 6,4 miljoen) en de nog niet opgenomen vakantiedagen (€ 5,4 miljoen). De jaarlijkse lineaire aflossing van de langlopende schuld aan het ministerie van LNV ad € 4 miljoen is eveneens verwerkt onder de overige schulden.

De toename van de post nog uit te voeren onderzoek bestaat uit toename van de nog niet uitgezette middelen bij Stichting DLO (€ 1,4 miljoen), HCU gelden bij CIDC-Lelystad (€ 0,7 miljoen) en matchings-gelden A&F BV (€ 0,7 miljoen). Bij de overige instituten is deze post afgenomen.

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN VERPLICHTINGEN EN RECHTEN

Het totaal van de uitstaande bankgaranties bedraagt € 3,6 miljoen. Daarnaast heeft Stichting DLO zich richting de Europese Commissie borggesteld voor een bedrag van € 6,2 miljoen.

Aangegane verplichtingen ter zake van huur, operational lease en dergelijke bedroegen per ultimo 2003 € 3,7 miljoen (per ultimo 2002 € 5,9 miljoen). De hierin begrepen termijnen die in 2004 vervallen, bedragen € 1,3 miljoen. De termijnen die tussen 2004 en 2008 vervallen, bedragen € 2,4 miljoen.

Per 31 december 2003 bedraagt het totaal aan investerings- en renovatieverplichtingen voor materiële vaste activa € 6,8 miljoen respectievelijk € 3,4 miljoen. De octrooi- en licentierechten zijn niet gewaardeerd.

2.8.6 Toelichting op de geconsolideerde winst- en verliesrekening

	Resultaat 2003	Resultaat 2002
Contractresearch		
EU	14.753	13.441
Overheden	18.238	12.802
Productschappen	25.982	26.215
Bedrijfsleven	33.208	45.548
LNV-financiering anders dan programma-onderzoek	17.082	22.699
Overig	15.927	12.957
Totaal contractresearch	125.190	133.662
Octrooien en licenties	9.970	7.000
Opbrengst verkopen	16.761	20.178
Analyses en adviezen	13.204	13.084
Programma-onderzoek Ministerie van LNV		
Programma-onderzoek, Wettelijke en dienstverlenende taken	125.585	124.059
Strategische Expertise Ontwikkeling	15.607	18.348
Overig, waaronder additionele onderzoeksprojecten	21.732	17.948
Totaal Ministerie van LNV	162.924	160.355
Overige baten	5.659	18.283
Totaal baten	333.708	352.562

bedragen x € 1.000

Het contractresearch, de opbrengst verkopen en de overige baten dalen ten opzichte van 2002, de overige omzet is stabiel. In totaal daalt de omzet met € 19 miljoen. Deze daling wordt voor het contractresearch veroorzaakt door de slechte economische situatie op de onderzoeksmarkt. Binnen het contractresearch zijn verschuivingen opgetreden als gevolg van gewijzigde boekingssystematiek tussen de categorieën overheden, bedrijfsleven en overig.

De opbrengst verkopen dalen door een wijziging van de verantwoording van de beurzen van de cursisten van IAC. De beurzen worden voor een bedrag van € 2 miljoen structureel niet meer als baten (en lasten) verantwoord. De overige baten dalen ten opzichte van 2002 doordat in laatstgenoemd jaar een aantal grote incidentele baten zijn verantwoord, en bevinden zich weer op het reguliere niveau. Het programma-onderzoek van het ministerie van LNV is toegenomen als gevolg van de MKZ-faciliteiten bij ID-Lelystad BV.

	Resultaat 2003	Resultaat 2002
Personele kosten		
Kosten vast personeel	165.876	160.309
Kosten tijdelijk personeel	19.154	21.152
Uitzendkrachten en ingehuurd personeel	10.060	8.362
Overige personeelskosten	9.617	10.778
Dotatie voorziening ww-verplichtingen	-821	2.079
Totaal personele kosten	203.886	202.680

bedragen x € 1.000

De stijging van de personeelskosten bedraagt ruim € 1 miljoen. Zonder de vrijval van de ww-verplichting van € 1,5 miljoen (als gevolg van een nieuwe meerjarige doorkijk van het USZO) zou de stijging echter ruim € 2,5 miljoen bedragen. Deze stijging wordt veroorzaakt door hogere gemiddelde lasten per fte (2,1%) als gevolg van salarisstijgingen en hogere sociale lasten en door de stijging van de post uitzendkrachten en ingehuurd personeel met € 2 miljoen.

Personeel met een arbeidscontract voor onbepaalde tijd is opgenomen onder vast personeel. Onder tijdelijk personeel worden gastmedewerkers en personeel met een arbeidscontract voor bepaalde tijd weergegeven.

Het gemiddeld aantal medewerkers bedroeg in het verslag jaar 3.759 (2002 gemiddeld aantal medewerkers van 3.763). In de personele kosten is voor sociale lasten € 8,2 miljoen (2002 € 9,9 miljoen) begrepen en voor pensioenpremies € 17,7 miljoen (2002 € 14,7 miljoen).

Het aandeel van Stichting DLO voor de beloning van het College van Bestuur bedroeg in het verslagjaar € 0,3 miljoen (2002 € 0,3 miljoen). Dit is inclusief pensioen- en soortgelijke verplichtingen. In de post overige specifieke kosten is k€ 32 (2002 k€ 32) begrepen voor beloningen aan de leden van de Raad van Toezicht.

	Resultaat 2003	Resultaat 2002
Algemene kosten		
Huisvestingskosten	18.816	18.399
Afschrijvingen (im)materiële vaste activa	16.650	16.100
Overige apparatuurkosten	4.834	4.063
Overige algemene kosten	26.403	30.434
Dotatie voorzieningen:		
Reorganisatiekosten	331	7.074
Bedrijfsrisico's	0	0
Product- / contractrisico's	-343	325
Groot onderhoud	4.403	3.642
Totaal dotatie algemene voorzieningen	4.391	11.041
Totaal algemene kosten	71.094	80.037

bedragen x € 1.000

Onder overige algemene kosten zijn begrepen bureaunkosten, reis- en verblijfkosten, representatiekosten, automatiseringskosten, PR-activiteiten en kosten catering.

	Resultaat 2003	Resultaat 2002
Specifieke kosten		
Specifieke kosten	25.443	30.234
Diensten door derden	26.894	28.012
Bijdragen en subsidies	397	0
Totaal specifieke kosten	52.734	58.246

bedragen x € 1.000

De specifieke kosten dalen in 2003 ten opzichte van 2002 met € 4,8 miljoen. Dit wordt deels veroorzaakt door een wijziging van de verantwoording van de beurzen. De beurzen worden voor een bedrag van € 2 miljoen structureel niet meer als lasten (en baten) verantwoord. Anderzijds wordt dit veroorzaakt door een daling van de omzet waardoor ook de omzetgebonden kosten (inclusief diensten door derden) zijn afgenomen. Onderzoek dat bij Wageningen Universiteit wordt uitbesteed, is onder diensten door derden verantwoord.

FINANCIËLE BATEN EN LASTEN

	Resultaat 2003	Resultaat 2002
FINANCIËLE BATEN EN LASTEN		
Financiële baten	2.069	3.023
Financiële lasten	-5.941	-5.840
Totaal financiële baten en lasten	-3.872	-2.817

bedragen x € 1.000

Onder de financiële baten zijn de ontvangen rentebaten op in het verslagjaar aanwezige banktegoeden weergegeven. Onder de financiële lasten is onder andere de betaalde rente van de leningen ter financiering van de gebouwen en terreinen van het ministerie van LNV verantwoord voor € 5,8 miljoen.

BELASTINGEN UIT GEWONE BEDRIJFSVOERING

	Resultaat 2003	Resultaat 2002
BELASTINGEN UIT GEWONE BEDRIJFSVOERING		
Te ontvangen vennootschapsbelasting	65	174
Totaal belastingen uit gewone bedrijfsvoering	65	174

bedragen x € 1.000

RESULTAAT UIT DEELNEMINGEN

	Resultaat 2003	Resultaat 2002
RESULTAAT UIT DEELNEMINGEN		
VOF Oostwaardhoeve	100	15
Oostwaardhoeve Beheer BV	18	0
Acrovet GmbH	-30	-19
VOF letsgrow.com	-108	-18
Knowhouse BV	-20	0
Agri New Ventures BV	0	-1
Totaal resultaat uit deelnemingen	-40	-23

bedragen x € 1.000

Het resultaat uit deelnemingen betreft het resultaat van tegen nettovermogenswaarde en tegen verkrijgingprijs gewaardeerde deelnemingen.

AANDEEL VAN DERDEN IN HET RESULTAAT

	Resultaat 2003	Resultaat 2002
AANDEEL VAN DERDEN IN HET RESULTAAT		
Aandeel van derden	-119	-11
Totaal aandeel van derden	-119	-11

bedragen x € 1.000

De post aandeel van derden betreft het 25% belang van derden in Wageningen Software Labs en het 8,9% belang in CEDI Diagnostics BV.

BUITENGEWONE BATEN EN LASTEN

	Resultaat 2003	Resultaat 2002
BUITENGEWONE BATEN EN LASTEN		
Buitengewone baten	0	2.269
Buitengewone lasten	0	-2.268
Totaal buitengewone baten en lasten	0	1

bedragen x € 1.000

Onder buitengewone baten is in 2002 het bedrag van k€ 2.269 dat in verband met de financiële ontvlechtingafspraken met het ministerie van LNV is ontvangen verwerkt. Onder buitengewone lasten is in 2002 de bijdrage van Stichting DLO aan de financiering van het regieorgaan Genomics opgenomen.

2.8.7 Enkelvoudige balans

Na bestemming van het netto resultaat

ACTIVA	31-12-2003	31-12-2002
VASTE ACTIVA		
Materiële vaste activa	256.271	246.290
Financiële vaste activa	143.469	148.964
Totaal vaste activa	399.740	395.254
VLOTTENDE ACTIVA		
Vorraden	1.925	812
Vorderingen en overlopende activa	32.937	23.745
Liquide middelen	19.042	40.436
Totaal vlottende activa	53.904	64.993
TOTAAL ACTIVA	453.644	460.247
PASSIVA		
EIGEN VERMOGEN	244.475	242.795
VOORZIENINGEN	16.474	19.327
LANGLOPENDE SCHULDEN	149.045	152.521
KORTLOPENDE SCHULDEN	43.650	45.604
TOTAAL PASSIVA	453.644	460.247

bedragen x € 1.000

2.8.8 Enkelvoudige winst- en verliesrekening

	Resultaat 2003	Resultaat 2002
BATEN	82.489	91.607
LASTEN		
Personele kosten	27.892	29.345
Algemene kosten	31.036	32.782
Specifieke kosten	16.006	19.326
Totaal lasten	<hr/> 74.934	<hr/> 81.453
BEDRIJFSRESULTAAT	<hr/> 7.555	<hr/> 10.154
Financiële baten en lasten	-2.958	-2.584
RESULTAAT UIT GEWONE BEDRIJFS- UITOEFENING VOOR BELASTINGEN	<hr/> 4.597	<hr/> 7.570
Resultaat uit deelnemingen	-2.569	444
RESULTAAT UIT GEWONE BEDRIJFS- UITOEFENING NA BELASTINGEN	<hr/> 2.028	<hr/> 8.014
Buitengewone baten en lasten	0	909
NETTO RESULTAAT	<hr/> 2.028	<hr/> 8.923

bedragen x € 1.000

2.8.9 Toelichting op de enkelvoudige jaarrekening

Algemeen

Voor zover niet anders vermeld, zijn de in de toelichting op de geconsolideerde jaarrekening opgenomen grondslagen tevens van toepassing op de enkelvoudige jaarrekening.

MATERIËLE VASTE ACTIVA

	Bedrijfs- terreinen	Bedrijfs- gebouwen	Vaste inrichting bedr. gebouwen	Autom. app. en progr. en ov. inventaris	Werk in uitvoering	Totaal
Boekwaarde 31-12-2002	105.665	117.481	2	2.706	20.436	246.290
Investerings	0	16.401	0	4.445	-991	19.855
Desinvesteringen *	0	588	0	0	0	588
Afschrijvingen	n.v.t.	7.623	1	1.662	0	9.286
Boekwaarde 31-12-2003	105.665	125.671	1	5.489	19.445	256.271
<i>Aanschaffingswaarde 31-12-2002</i>	<i>105.665</i>	<i>140.407</i>	<i>2</i>	<i>7.597</i>	<i>20.436</i>	<i>274.107</i>
<i>Aanschaffingen 2003</i>	<i>0</i>	<i>16.401</i>	<i>0</i>	<i>4.445</i>	<i>-991</i>	<i>19.855</i>
<i>Aanschafwaarde desinvesteringen 2003</i>	<i>0</i>	<i>967</i>	<i>-12</i>	<i>-3.745</i>	<i>0</i>	<i>-2.790</i>
<i>Aanschafwaarde 31-12-2003</i>	<i>105.665</i>	<i>155.841</i>	<i>14</i>	<i>15.787</i>	<i>19.445</i>	<i>296.752</i>
Cumulatieve afschrijvingen	n.v.t.	30.170	9	10.302	0	40.481
Boekwaarde 31-12-2003	105.665	125.671	5	5.485	19.445	256.271
* <i>Desinvesteringen waarvan:</i>						
- <i>Aanschaffingsprijs</i>	0	967	-12	-3.745	0	-2.790
- <i>Afschrijvingen</i>	n.v.t.	379	-12	-3.745	0	-3.378
Totaal desinvesteringen	0	588	0	0	0	588

bedragen x € 1.000

De post werk in uitvoering is in vergelijking met 2002 licht gedaald naar € 19 miljoen. In dit bedrag zijn de volgende grote investeringsprojecten begrepen: nieuwbouw in Raalte, biologische melkveehouderij Aver Heino, rundveestallen PV in Lelystad, pluimveestallen in Lelystad, kantoren, labs, kassen en een bedrijfsgebouw in Lisse.

FINANCIËLE VASTE ACTIVA

	31-12-2003	31-12-2002
Deelnemingen in groepsmaatschappijen	27.675	30.592
Vorderingen op groepsmaatschappijen	14.637	13.802
Vorderingen op overige gelieerde partijen	4.400	3.868
Vordering op het Ministerie van LNV	96.757	100.702
Totaal financiële vaste activa	143.469	148.964

bedragen x € 1.000

De waarde van de deelneming in DLO Holding is verwerkt onder de post deelnemingen in groepsmaatschappijen. Het aandeel in het resultaat van DLO Holding bedraagt € -/- 2,5 miljoen.

De post vorderingen op groepsmaatschappijen is ten opzichte van vorig jaar gestegen. Dit wordt veroorzaakt door een verschuiving van vorderingen op instituten naar vorderingen tussen Stichting DLO en DLO Holding.

De vordering op het ministerie van LNV die verband houdt met de aflossing van de lening onroerend goed is afgenomen met € 4 miljoen. Het deel van de vordering dat jaarlijks vervalt, bedraagt eveneens € 4 miljoen en is verwerkt onder de overige vorderingen.

VOORRADEN

Onderhanden werk	31-12-2003	31-12-2002
Opdrachten van derden, geen LNV	1.925	812
Voorraad halffabrikaat	0	0
	1.925	812
Af: verwachte verliezen en incurantheid	0	0
subtotaal	1.925	812
Totaal voorraden	1.925	812

bedragen x € 1.000

VORDERINGEN EN OVERLOPENDE ACTIVA

	31-12-2003	31-12-2002
Debiteuren	5.639	5.218
Debiteuren groepsmaatschappijen	349	2.568
Af: voorziening voor mogelijk oninbare vorderingen	-494	-249
Totaal debiteuren	5.494	7.537
Voorschotten	2.112	615
Te vorderen BTW	1.503	0
Vorderingen op groepsmaatschappijen	15.944	5.360
Vorderingen op overige gelieerde partijen	2.335	0
Overlopende activa	709	5.194
Overig	4.840	5.039
Totaal voorschotten en overlopende activa	27.443	16.208
Totaal vorderingen en overlopende activa	32.937	23.745

bedragen x € 1.000

De post vorderingen op groepsmaatschappijen is gestegen ten opzichte van vorig jaar. Dit wordt veroorzaakt doordat de onderlinge schuldpositie met de instituten is opgelopen. Bij de instituten waren in 2003 onvoldoende financiële middelen aanwezig om de onderlinge schuldpositie af te wikkelen.

De post vorderingen op overige gelieerde partijen bestaat grotendeels uit een vordering op Wageningen Universiteit.

LIQUIDE MIDDELEN

Kas	11	21
Bank (incl. kruisposten)	11.119	17.915
Deposito	7.912	22.500
Totaal liquide middelen	19.042	40.436

bedragen x € 1.000

De daling van de liquide middelen wordt verklaard doordat in 2003 een bedrag van € 10 miljoen meer is geïnvesteerd dan afgeschreven als gevolg van de investeringen voor Praktijkonderzoek en het Strategisch Nieuwbouwplan Wageningen UR. Daarnaast daalt de liquiditeitspositie met grofweg € 3 miljoen, doordat de onttrekkingen aan voorzieningen hoger is dan de dotatie minus vrijval aan de voorzieningen. Verder zijn de vorderingen en overlopende activa gestegen, waaronder de post vorderingen op groepsmaatschappijen met een bedrag van bijna € 10 miljoen.

Van het saldo liquide middelen is € 3,6 miljoen geblokkeerd ten behoeve van bankgaranties en borgstelling, het overige saldo staat vrij ter beschikking.

EIGEN VERMOGEN

	Algemene reserve	Totaal
Saldo per 31-12-2002	242.795	242.795
Resultaatbestemming	2.028	2.028
Toevoeging reserve	0	0
Onttrekking reserve	348	348
Saldo per 31-12-2003	244.475	244.475

bedragen x € 1.000

De onttrekking van € 0,3 aan de algemene reserve is het gevolg van de rechtstreekse mutatie van CEDI Diagnostics BV op het eigen vermogen in verband met de te betalen vennootschapsbelasting over 2001 en 2002.

VOORZIENINGEN

	Stand per 31-12-2002	Dotatie	Onttrekking	Vrijval	Stand per 31-12-2003
ww-verplichtingen	4.711	168	1.293	1.542	2.044
Reorganisatiekosten	7.883	1.519	3.650	134	5.618
Bedrijfsrisico's	5.425	0	0	0	5.425
Product-/contractrisico's	400	0	0	400	0
Groot onderhoud	908	4.403	1.924	0	3.387
Totaal voorzieningen	19.327	6.090	6.867	2.076	16.474

	31-12-2003	31-12-2002
Specificatie van de looptijd van de voorzieningen		
Kortlopend (vervallend uiterlijk 31-12-2004)	7.591	12.647
Langlopend (tussen 31-12-2004 en 31-12-2008)	8.883	6.680
Langlopend (vervallend na 31-12-2008)	0	0
Totaal voorzieningen	16.474	19.327

bedragen x € 1.000

In 2003 is de voorziening ww-verplichtingen als gevolg van nieuwe berekeningen van de verplichting met € 1,5 miljoen naar beneden bijgesteld. De voorziening voor reorganisaties is deels vrijgevallen. Voor groot onderhoud zijn de komende jaren hoge uitgaven te verwachten. Dit heeft in 2003 geresulteerd in een hogere dotatie dan onttrekking aan de voorziening.

LANGLOPENDE SCHULDEN

	Stand per 31-12-2002	Toename schuld	Afname schuld	Stand per 31-12-2003
Schuld aan LNV	152.206	0	3.944	148.262
Overige langlopende schulden	315	473	5	783
Totaal langlopende schulden	152.521	473	3.949	149.045

bedragen x € 1.000

Op de openstaande lening aan LNV is in 2003 een bedrag van € 4 miljoen afgelost. De jaarlijkse lineaire aflossing van de lening is voor hetzelfde bedrag opgenomen onder de overige kortlopende schulden.

De schuld aan LNV bestaat uit een drietal leningen:

	Lening in m€	Rente- percentage	Cumulatieve aflossing in m€	Verantwoord onder kortlopende schulden
Overdracht gebouwen en terreinen ivm verzelfstandiging van DLO	135,4	4,5%	14,0	2,8
Overdracht gebouwen en terreinen ivm integratie Praktijkonderzoek	28,7	5,2%	3,1	1,0
Overdracht gebouwen en terreinen IAC en ILRI	5,6	5,0%	0,4	0,2

De post overige langlopende schulden bestaat uit twee componenten. De opgebouwde verlofuren in het kader van sparen voor sabbaticals zijn voor een bedrag van € 0,4 miljoen opgenomen. Verder is een egalisatiereserve afschrijvingen ad € 0,4 miljoen verwerkt.

KORTLOPENDE SCHULDEN

	31-12-2003	31-12-2002
Vooruitontvangen van derden	6.045	5.065
Schulden leveranciers	2.375	1.916
Schulden leveranciers groepsmaatschappijen	383	2.523
Te betalen belastingen	4.293	6.481
Schulden aan groepsmaatschappijen	179	588
Nog uit te voeren onderzoek LNV	7.520	5.624
Overlopende passiva	7.007	6.459
Overig	15.848	16.948
Totaal kortlopende schulden	43.650	45.604

bedragen x € 1.000

Onder de overige schulden is onder andere het per balansdatum aan het personeel verschuldigde vakantiegeld (€ 6,4 miljoen) en de nog openstaande vakantiedagen (€ 5,4 miljoen) opgenomen. De jaarlijkse lineaire aflossing van de langlopende schuld aan het ministerie van LNV ad € 4 miljoen is eveneens verwerkt onder de overige schulden.

2.9 Overige gegevens

2.9.1 Bestemming resultaat

De statuten van Stichting DLO bevatten geen bepaling over de wijze van winstbestemming. Het College van Bestuur van Stichting DLO stelt voor om het netto resultaat van € 2,0 miljoen aan de algemene reserve toe te voegen.

2.9.2 Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum, die leiden tot aanpassing van of vermelding in de jaarrekening.

2.9.3 Accountantsverklaring

Opdracht

Wij hebben de jaarrekening 2003 van Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek (DLO) te Wageningen gecontroleerd. De jaarrekening is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het College van Bestuur van de Stichting. Het is onze verantwoordelijkheid een accountantsverklaring inzake de jaarrekening te verstrekken.

Werkzaamheden

Onze controle is verricht overeenkomstig in Nederland algemeen aanvaarde richtlijnen met betrekking tot controleopdrachten. Volgens deze richtlijnen dient onze controle zodanig te worden gepland en uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen onjuistheden van materieel belang bevat. Een controle omvat onder meer een onderzoek door middel van deelwaarnemingen van informatie ter onderbouwing van de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. Tevens omvat een controle een beoordeling van de grondslagen voor financiële verslaggeving die bij het opmaken van de jaarrekening zijn toegepast en van belangrijke schattingen die het College van Bestuur daarbij heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening. Wij zijn van mening dat onze controle een deugdelijke grondslag vormt voor ons oordeel.

Oordeel

Wij zijn van oordeel dat de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van het vermogen op 31 december 2003 en van het resultaat over 2003 in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving en voldoet aan de wettelijke bepalingen inzake de jaarrekening zoals opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW.

AUDITDIENST VAN HET MINISTERIE
VAN LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKWALITEIT

P.J. Borg RA
auditmanager

B. Alblas RA
plv. directeur

Den Haag, 8 april 2004

2.9.4 Algemene informatie

Stichting DLO

Gebouwnummer 400
Costerweg 50
6701 BH WAGENINGEN
Postbus 9101
6700 HB WAGENINGEN
telefoon 0317-477477
telefax 0317-483999
e-mail: info@www.wag-ur.nl
internet: www.wur.nl

CIDC-Lelystad

Houtribweg 39
Postbus 2004
8303 AA Lelystad
telefoon 0320 238800
internet: www.cidc-lelystad.nl

IAC

Lawickse Allee 11
Postbus 88
6700 AB Wageningen
telefoon 0317 495495
internet: www.iac.wur.nl

RIKILT

Gebouwnummer 123
Bornsesteeg 45
Postbus 230
6700 AE WAGENINGEN
telefoon 0317 475400
internet: www.rikilt.wur.nl

DLO Holding BV

Postbus 9101
6700 HB Wageningen

Alterra BV

Gebouwnummer 100/101
Droevendaalsesteeg 3
Postbus 47
6700 AA WAGENINGEN
telefoon 0317 474700
internet: www.alterra.wur.nl

Wageningen Software Labs (WISL) BV

Droevendaalsesteeg 3
Postbus 47
6700 AA WAGENINGEN
telefoon 0317 474341
internet: www.wisl.nl

Agrotechnology & Food Innovations BV

Gebouwnummer 118
Bornsesteeg 59
Postbus 17
6700 AA WAGENINGEN
telefoon 0317 475000
internet: www.agrotechnologyandfood.wur.nl

ID-Lelystad BV

Edelhertweg 15
Postbus 65
8200 AB LELYSTAD
telefoon 0320 238238
internet: www.asg.wur.nl

Cedi Diagnostics BV

Edelhertweg 15
Postbus 2271
8203 AG LELYSTAD
telefoon 0320 238320
internet: www.cedi-diagnostics.com

RIVO BV

Haringkade 1
Postbus 68
1970 AB IJMUIDEN
telefoon 0255 564646
internet: www.asg.wur.nl

LEI BV

Burgemeester Patijnlaan 19
Postbus 29703
2502 LS DEN HAAG
telefoon 070 3358330
internet: www.lei.wur.nl

Plant Research International BV

Gebouwnummer 107
Droevendaalsesteeg 1
Postbus 16
6700 AA WAGENINGEN
telefoon 0317 477000
internet: www.plant.wur.nl

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving BV

Gebouw 116
Bornsesteeg 47
Postbus 167
6700 AD Wageningen
telefoon 0317 478300
internet: www.ppo.wur.nl

PPO Beheer BV

Gebouw 116
Postbus 167
6700 AD Wageningen
telefoon 0317 478300

Praktijkonderzoek Veehouderij BV

Runderweg 6
Postbus 2176
8203 AD Lelystad
telefoon 0320 293211
Internet: www.pv.wur.nl

3. Sociaal jaarverslag

3.1 Missie

De essentie van Human Resources Management voor Wageningen UR is het zorgen voor de balans tussen het realiseren van de organisatiedoelen en het realiseren van de individuele persoonlijke ambities van haar medewerkers. Kern van de HRM-aanpak binnen Wageningen UR is de dialoog tussen leiding-gevende en medewerker over die balans. Het HRM-werkveld faciliteert die dialoog door advisering, concrete HRM-instrumenten (de “HRM-bouwstenen”) en administratieve ondersteuning.

Wageningen UR heeft kerncompetenties vastgesteld, die beschrijven welke kwaliteiten iedere medewerker van Wageningen UR moet hebben om de missie en strategie waar te maken. Deze kerncompetenties zijn – in een competentieprofiel - per functie uitgebreid met wat een medewerker voor die functie moet kunnen. In het zogenoemde functieprofiel dat geheel vernieuwd is met de invoering van het Hay-systeem (nieuw functie-ordering en –waarderingssysteem) zijn de resultaten en verantwoordelijkheden vastgelegd.

In een Resultaat- en Ontwikkelingsgesprek tussen leidinggevende en medewerker staan de functievervulling, de resultaten, persoonlijke ambities en verdere ontwikkeling van de medewerker centraal, uiteraard afgezet tegen het functie- en competentieprofiel. Voor de invoering van deze R&O gesprekken wordt 2003 gezien als een overgangsjaar, waarin R&O-materiaal is aangepast en waarin, in navolging van DLO, ook universiteitsonderdelen ermee kennismaakten. In 2004 wordt het proces van Wageningen UR brede invoering voortgezet. Ook is in 2003 hard gewerkt aan het praktisch vorm geven aan beleid waarin en/of waardoor medewerkers worden gestimuleerd om zich continu te ontwikkelen en te ontplooiën. Belangrijke elementen daarbij zijn: loopbaanontwikkeling, scholing/training en mobiliteit. Medewerkers krijgen mogelijkheden aangereikt om in hun loopbaan te investeren en verantwoordelijkheid te nemen voor het op peil houden van de eigen inzetbaarheid. Voor de *ontwikkeling* van medewerkers is binnen Wageningen UR een aantal *loopbaanpaden* voor management, onderzoek, onderwijs en commercie bepaald, die in 2004 verder worden uitgewerkt.

De Raad van Bestuur blijft zich inzetten voor goed leiderschap en management. Het daartoe opgezette Management Development programma, dat in 2001 van start is gegaan, is in 2003 aangescherpt en omvatte een aantal activiteiten m.b.t. loopbaanontwikkeling en professionalisering van leidinggevenden.

3.2 Resultaat- & Ontwikkelingsgesprekken

Zoals in de inleiding is aangegeven vervult het R&O-gesprek een belangrijke rol in de dialoog tussen leidinggevende en medewerker over de balans tussen het realiseren van organisatiedoelen en van persoonlijke ambities.

In het DLO-deel van de organisatie is het voeren van R&O-gesprekken al enige jaren gebruikelijk. Bij enkele universiteitsonderdelen zijn in 2003 pilots van start gegaan. Trainingen en workshops ondersteunen de introductie. In de loop van 2004 zal er een evaluatie gaan plaatsvinden.

In het R&O-gesprek komen verschillende aspecten van het organisatie- en personeelsbeleid bij elkaar: de doelstellingen van het betreffende organisatieonderdeel en de bijdrage van de medewerker daaraan (vastgelegd in een functieprofiel), de competenties die nodig zijn voor een goede taakuitoefening, de ontwikkelings- en loopbaanmogelijkheden en de relatie tussen medewerker en leidinggevende (coach-evaluatie is onderdeel van het R&O-gesprek). Het is dan ook de bedoeling dat het R&O-gesprek uiteindelijk in de gehele organisatie ingevoerd zal worden.

Om het gebruik van het R&O-instrumentarium te vergemakkelijken en het mogelijk te maken op eenvoudige wijze managementinformatie te verkrijgen wordt er gewerkt aan digitale ondersteuning. In 2003 is een project gestart dat o.a. moet resulteren in een uitbreiding van de HR-systemen met een module voor het R&O-gesprek.

3.3 Ziekteverzuim

Na een periode van oplopend ziekteverzuim bij Wageningen UR tot 6,8% in 2001, daalde het ziekteverzuim in 2002 tot 5,5%. We kunnen constateren dat in 2003 het percentage verder is gezakt: 3,9% (zie ook tabel Ziekteverzuim in bijlage Sociaal jaarverslag). Zonder exact aan te kunnen geven waardoor die daling veroorzaakt is, is er in Nederland een algemene trend dat ziekteverzuim daalt als gevolg van de wetgeving en maatregelen op dit terrein en de extra aandacht van werkgevers en werknemers voor preventie en reïntegratie. Ook de gerichte aandacht van de arbodiensten voor welzijn en gezondheid draagt bij aan minder verzuim. En economische recessies leiden ook tot minder ziekmeldingen.

Belangrijk is nu te blijven streven naar laag verzuim in de komende jaren. Door de leidinggevenden kan daarbij gebruik gemaakt worden van die factoren uit het werkdrukonderzoek die een positieve of negatieve invloed hebben op het verzuimrisico. Niet in de laatste plaats vanwege het feit dat 30% van alle ziekteverzuim gerelateerd is aan de werkomstandigheden. Uit onderzoek komt ook naar voren dat 70% van alle ziekteverzuim geen medische oorzaak heeft, dus niet door de bedrijfsarts kan worden verholpen. De leidinggevende is de eerstverantwoordelijke voor de verzuimsituatie.

In 2003 is als gevolg van het werkdrukonderzoek en het werkgerelateerd verzuim op alle niveaus bij Wageningen UR scherp gelet op "ziekmakende" omstandigheden. Bovendien is de advisering door bedrijfsartsen, bedrijfsmaatschappelijk werkers en andere adviseurs, in en buiten de sociaal medische teams, aangescherpt, in die zin dat meer aandacht wordt besteed aan structurele oorzaken binnen het organisatieonderdeel en aan preventiebeleid.

Door met de bedrijfsartsen van Achmea Arbo de situatie bij Wageningen UR te analyseren heeft de Raad van Bestuur besloten het contract verder aan te scherpen in de richting van de wetgeving (Poortwachter en WAO) en nog meer aandacht te besteden aan het preventiebeleid. Ook de gebundelde inzet van de adviseurs van de interne arbodienst, die momenteel bezig zijn met een certificeringstraject, moet er in de toekomst toe bij dragen dat het verzuim zo laag mogelijk blijft.

Tot slot zullen de prikkels, die de overheid op dit terrein ontwikkeld heeft, worden vertaald in het arbeidsvoorwaardenbeleid en de bedrijfsvoering.

In een periode van economisch “zwaar weer”, waar ook Wageningen UR zich in bevindt, is het vitaal houden van de medewerkers van groot sociaal en economisch belang!

3.4 Optare

Ook in 2003 bleek het meerkeuze model arbeidsvoorwaarden optare te voldoen aan een behoefte van de Wageningen UR medewerkers (zie ook tabel Optare in bijlage Sociaal Jaarverslag). Ondanks een teruggang in de absolute aantallen (vanwege de kennelijke tijdelijke verzadiging van aanschaf PC en/of fiets) ligt het deelnamepercentage aan optare toch ver boven het landelijke gemiddelde (dat ligt tussen 10 en 15%), namelijk 30% voor medewerkers van WU en 23% voor medewerkers van DLO (ter vergelijking: in 2002 was dat respectievelijk 36% en 40%).

In totaal maakten 865 WU- en 940 DLO-medewerkers eind 2003 een ruilkeuze in hun arbeidsvoorwaardenpakket voor het jaar 2004. De verkoop van verlof voor extra salaris en – toch – de aanschaf van PC's staan daarbij in de top 3.

Mede n.a.v. de evaluatie van de vorige optare-rondes is er het nodige verbeterd aan het geautomatiseerde simulatiemodel, waarmee de indicatieve financiële gevolgen van keuzes konden worden bekeken, alvorens tot een definitieve keuze te komen. Helaas gooide de regering roet in het eten, om vlak voor en tijdens de simulatieperiode met ingrijpende fiscale maatregelen te komen. Daardoor moesten er noodoplossingen worden getroffen om überhaupt alsnog keuzes te kunnen maken die fiscaal gedekt zouden zijn (zo werd het maximaal toegestane bedrag, dat belastingvrij mocht worden besteed aan een PC, plotseling verlaagd van € 2269 naar € 1415). Al met al bleek 2003 wederom een succesvol optare jaar, waarbij een voorzichtig opstapje naar de introductie van e-HRM werd gemaakt.

3.5 Leiderschapsontwikkeling

Vanuit de wetenschap dat goed leiderschap en management kunnen bijdragen aan een goede balans tussen medewerker en leidinggevende en mede het succes van Wageningen UR kunnen bepalen, zet de Raad van Bestuur zich sinds 2001 in voor vergroting van het leiderschap en verbetering van de managementkwaliteiten. In het Instellingsplan/Ondernemingsplan 2003 – 2006 zijn deze voornemens nog eens nadrukkelijk naar voren gebracht.

In 2001 is er een omvangrijk Management Development (MD) programma voor alle leidinggevenden van start gegaan. In dit MD-programma onderscheidt men doelgroepen op verschillende niveaus (echelons of managementlagen). Er zijn op dit moment drie groepen leidinggevenden actief bezig met een meerjarig loopbaanontwikkelingstraject, waarbij ze zich voorbereiden op een functie in een hoger echelon. In 2003 is de opzet leiderschapsontwikkeling vernieuwd en doorgevoerd. Een nieuw element is de balans tussen persoonlijke ontwikkelingen en organisatie ontwikkelingen.

In verband met een in 2004 op te zetten professionaliseringsprogramma voor de zogenaamde eerste echelon (in de wandelgangen de “top 25” genoemd) zijn in 2003 gesprekken gevoerd met een aantal leidinggevenden uit deze doelgroep.

Voor het professionaliseringsprogramma voor de zogeheten tweede echelon (de managementlaag direct onder de “top 25”) heeft in 2003 een aantal leidinggevenden workshopcycli gevolgd met de thema's Leiderschap binnen Wageningen UR (12 deelnemers) en Coaching als Leiderschapsstijl (12 deelnemers).

Het MD-programma wordt continu gevolgd om het optimaal te laten aansluiten aan de behoeften binnen Wageningen UR. Eind 2003 is er een werkgroep MD-programma ingesteld met als doel evalueren en leren t.b.v. het vervolg van het MD-programma.

3.6 Human Resource Development (HRD)

Het is vanzelfsprekend dat een kennisorganisatie als Wageningen UR zorgvuldig omgaat en gericht investeert in de ontwikkeling van haar Human Capital. Medewerkers vormen immers het belangrijkste element van onze organisatie: als individuen en als ontwikkelaars, dragers en overdragers van kennis. Gezamenlijk vormen zij de kwaliteit en het gezag van Wageningen UR in de wetenschappelijke omgeving.

Medewerkers die invulling geven aan persoonlijke ambities vormen samen dan ook de basis voor de ontwikkeling van Wageningen UR.

Het ontwikkelen van medewerkers in een goede balans tussen het optimaal realiseren van de doelen van zowel de organisatie als de medewerkers zelf, noemen we Human Resource Development. In 2001 is HRD al door de Raad van Bestuur aangemerkt als een van de belangrijkste speerpunten in het HRM-beleid van Wageningen UR. Herkenbare onderdelen in het HRD-beleid zijn: loopbaanontwikkeling, personeelsontwikkeling en mobiliteit.

In de periode 2002/2003 is een groep HRM-medewerkers (platform HRD) uit de verschillende organisatieonderdelen van start gegaan om het HRD-beleid vorm te geven en in praktische mogelijkheden uit te werken. Dit met als belangrijke doelstelling: *het creëren van structuur, processen en omstandigheden waarin en/of waardoor medewerkers worden gestimuleerd om zich continu te ontwikkelen en te ontplooien.*

Binnen de verschillende organisatieonderdelen zijn ontwikkelingen op dat terrein van HRD al zichtbaar. De reikwijdte daarvan wordt soms beperkt door de grens van het organisatieonderdeel. Het is dan ook één van de taken van het platform HRD om verbindingen te leggen tussen deze ontwikkelingen en de mogelijkheden daarvan te vergroten door op concernniveau deze op elkaar af te stemmen, synergie te zoeken en nieuwe faciliteiten te ontwikkelen.

Sinds 2003 werkt het HRD-platform concreet aan:

- beleid en/of instrumenten ter versterking van de interne en externe mobiliteit (vijfjaars functiecontracten, interne detachering, monitoren mobiliteit);
- personeelsontwikkeling (gerichte inzet voor opleiding, training en werkervaring);
- loopbaanontwikkeling (Wageningen UR carrièrepaden: onderwijs, onderzoek, commercie en management aangevuld met staf en ondersteuning).

Heel belangrijk voor het effectief kunnen werken met de verschillende onderdelen van het HRD-beleid zijn de Resultaat- & Ontwikkelingsgesprekken (R&O) die op dit moment worden ingevoerd. Deze R&O-gesprekken vormen de basis voor het maken van afspraken over de ontwikkeling van de competenties en loopbaanambities van medewerkers en dus voor de ontwikkeling van die kwaliteiten en flexibiliteit die zowel medewerker als organisatie nodig hebben.

3.7 CAO NU en CAO DLO in balans

De CAO Nederlandse Universiteiten (NU) 1 september 2002 – 1 september 2003 is met een jaar verlengd. Er zijn niet alleen afspraken gemaakt over de primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden, zoals de verhogingen van de AIO-salarissen, maar ook over de arbeidsverhoudingen.

De **arbeidsvoorwaarden** van Wageningen Universiteit worden voor het grootste deel bepaald door deze CAO. Er is bewust ruimte ingebouwd voor invulling op universiteitsniveau. Dit geeft kansen voor een Wageningen UR breed beleid in samenspraak met de bonden in het Overleg Personeelsaangelegenheden Wageningen Universiteit (OPWU) en het Periodiek Overleg DLO.

Het arbeidsvoorwaardenbeleid van DLO is vastgelegd in de CAO DLO 1 december 2002 – 1 april 2004. De beide CAO's brengen de werkgevers- en de werknemersbelangen in balans en zijn ook steeds meer in balans met elkaar.

Werkgelegenheid is voor Wageningen UR een centraal issue. Het universitaire beleid richt zich op bescherming van werkgelegenheid. Het accent ligt op ontwikkeling: de werkgever biedt mogelijkheden voor verdere ontplooiing, de medewerker draagt zorg voor optimale inzetbaarheid. Flexibiliteit van de organisatie en personeelsbezetting worden gewaarborgd.

DLO streeft naar handhaving van de huidige werkgelegenheid. Over organisatieontwikkelingen die gepaard gaan met personele consequenties worden de vakbonden ingelicht.

Wageningen UR vindt **loopbaanontwikkeling, mobiliteit en scholing** van essentieel belang. Het HRM-beleid van de universiteit richt zich op ontplooiingsmogelijkheden, loopbaanperspectief en blijven-de inzetbaarheid van de medewerkers. Mobiliteit zowel binnen als buiten de eigen instelling is hierbij essentieel. Eveneens zijn in de vorige CAO DLO afspraken gemaakt over loopbaanbeleid, mobiliteit en inzetbaarheid. Dit is uitgewerkt onder de noemer Human Resource Development (HRD). Hieronder wordt verstaan: alle activiteiten die gericht zijn op het ontwikkelen van medewerkers, zoals loopbaanontwikkeling, carrièrepaden, mobiliteit en flexibiliteit. Er is een tweezijdig 'contract' tussen medewerker en Wageningen UR. De medewerker committeert zich te blijven werken aan zijn persoonlijke ontwikkeling, in lijn met de organisatieontwikkeling, de werkgever stelt hiervoor faciliteiten beschikbaar. DLO stelt 2% van de loonsom beschikbaar voor persoonlijke ontwikkelactiviteiten.

In Resultaat & Ontwikkelingsgesprekken worden de behoefte en de aard van de scholing in overleg met de medewerker bepaald. De R&O-gesprekken zijn ook de basis voor afspraken over loopbaanontwikkeling. Wanneer de medewerker dan wel de werkgever het noodzakelijk vindt zullen deze afspraken worden afgerond met een professioneel loopbaanadvies. De R&O-gesprekken zijn vooralsnog alleen vastgelegd in de CAO DLO. Binnenkort zullen ze naar verwachting voor heel Wageningen UR worden ingevoerd.

Wageningen UR wil een **leeftijdsbewust personeelsbeleid**. Universiteiten en DLO gaan een nieuw ouderenbeleid als onderdeel van leeftijdbewust personeelsbeleid ontwerpen waarin aandacht zal zijn voor langer doorwerken, individueel maatwerk en kostenbeheersing.

Wageningen UR uniformeert de **regelingen kinderopvang**. De regelingen kinderopvang van WU en DLO gaan uit van het principe dat beide werkgevers van de ouders elk 50% van de kosten kinderopvang, na aftrek van de vastgestelde ouderbijdrage, betalen. In dit verband hebben de ouders een inspanningsverplichting. Dat betekent dat ouders de plicht hebben de werkgever van de partner te benaderen met een verzoek tot kosten-deling. Bij de DLO-regeling kinderopvang geldend vanaf 1 januari 2003 is een overgangsregeling getroffen voor die medewerkers die voor 1 december 2001 in dienst waren van de Stichting DLO. De overgangsregeling is van toepassing uiterlijk tot het moment dat de nieuwe wet basisvoorziening kinderopvang in werking treedt. Een nieuwe uitvoeringsregeling kinderopvang zal tegelijkertijd met de wet van kracht worden.

Wageningen UR krijgt een gemeenschappelijk systeem voor **functieordenen**.

In september 2003 is met terugwerkende kracht tot 1 april 2003 het nieuwe universitaire systeem van functieordenen (UFO) vastgelegd. Het systeem is gebaseerd op de Hay-methode. Doel is het introduceren van een marktgericht en transparant waarderingssysteem. Voor DLO wordt eveneens een nieuw systeem voor functieordenen ontwikkeld, gebaseerd op dezelfde methode. Invoering vindt uiterlijk 1 januari 2005 plaats.

Flexibilisering krijgt binnen geheel Wageningen UR gestalte, zo ook flexibilisering van arbeidsvoorwaarden. Werknemer en werkgever hebben beide belang bij de uitbouw van het keuzemodel arbeidsvoorwaarden (Optare) in verband met verdere individualisering en flexibilisering van arbeidsvoorwaarden. Voor WU en DLO geldt hetzelfde keuzemodel. Als uitwerking van de CAO NU worden alle ADV-bepalingen in verlofbepalingen omgezet en zijn afspraken gemaakt over de invoering van een flexibele werkduur. Een medewerker heeft onder voorwaarden recht op een flexibele werkduur. Er is een uitzonderingsbepaling voor het WP en de medewerkers die hoger ingeschaald zijn dan schaal 10. De flexibele werkduur houdt in dat de medewerker een afspraak maakt met de leidinggevende over een andere werktijd dan de gebruikelijke volledige werktijd van 38 uren per week. De medewerker kan ook meer of minder uren per week werken om perioden van pieken en dalen in het werk op te vangen. DLO onderzoekt de mogelijkheid de huidige vrijaf-aanspraken te vereenvoudigen. Daarbij kan men denken aan wettelijke en bovenwettelijke verlofrechten, leeftijdsverlof, compensatie-uren in het kader van de 36-urige werkweek, buitengewoon verlof, feestdagen, andere verlofmogelijkheden o.g.v. de Wet Arbeid en Zorg, spaarmogelijkheden, alsmede koop- en verkoopmogelijkheden in het kader van het keuzemodel arbeidsvoorwaarden.

Wageningen UR **integreert regelingen en vergoedingen** van WU en DLO.

Alle regelingen en vergoedingen zijn beoordeeld op onderlinge samenhang en actualiteitswaarde en zijn getoetst aan de wet. Aanpassingsvoorstellen worden in het PO en het OPWU besproken. Prioriteit is gegeven aan het aanpassen van de regeling dienstreizen buitenland. De regeling dienstreizen is aangepast en als regeling voor DLO én WU met de bonden in het PO en het OPWU besproken. De regeling is 1 september 2003 ingegaan.

Wageningen UR wil op termijn een flexibelere, op de eigen identiteit toegesneden **beloningsvorm** invoeren. Overwegingen ten aanzien van het invoeren van gedifferentieerd belonen zijn: individualisering en flexibilisering van arbeidsvoorwaarden, waardering van prestaties van medewerkers, motiveren tot meer effectief gedrag en belonen als sturingsinstrument van het management op organisatiedoelstellingen. Differentiatie in beloning wordt bij DLO zo mogelijk in 2005 ingevoerd als voldaan is aan een aantal voorwaarden, zoals professionele managementkwaliteiten, een marktgericht functiewaarderingssysteem en de invoering van competentie management en R&O-gesprekken.

3.8 Emancipatie

Sinds 1997 is de Wet Evenredige Vertegenwoordiging (WEV) van vrouwen in hogere functies in het onderwijs van kracht. De instellingen moeten structureel aandacht besteden aan het stimuleren van vrouwen met kwaliteiten om daadwerkelijk door te stromen naar hogere functies. Uit de WEV-rapportage over 2003 blijkt, dat het aandeel vrouwen in functies met schaal 12 en hoger, zowel bij de Universiteit als bij DLO, nog niet in balans is. Wageningen UR heeft in maart 2003 een bijdrage geleverd aan een symposium met als onderwerp "Ruimte voor vrouwen – perspectief voor WP-vrouwen in Wageningen". Naar aanleiding van dit symposium is een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke belemmeringen, die vrouwen ondervinden om hogere functies te bereiken en naar de redenen waarom zij voortijdig uitstromen. De resultaten van dit onderzoek kunnen de organisatie ondersteunen in haar beleid om de balans tussen mannen en vrouwen met kwaliteiten in hogere functies te verbeteren. In het voorjaar van 2004 zullen de resultaten van dit onderzoek worden gepresenteerd.

De voorlopige resultaten van het onderzoek onderstrepen het belang van een goede dialoog tussen leidinggevend en -in dit geval- medewerksters over (zo nodig flexibele) planning en invulling van werkzaamheden met daarnaast ook aandacht voor de timing en ondersteuning van loopbaanontwikkeling. De voorlopige resultaten geven ook aan, dat er tevredenheid is bij de ondervraagde vrouwen over de door de Wageningen UR geboden arbeidsvoorwaarden (onder andere regeling kinderopvang). De

combinatie van werken en zorgen wordt vaak als zwaar ervaren. De fase waarin zorg veel aandacht en energie vraagt valt samen met de fase waarin geïnvesteerd moet worden in een goede basis voor de verdere loopbaan. Met name in deze fase is de behoefte aan een goede dialoog met de leidinggevende en aan loopbaancoaching aanwezig.

4. Arbo en milieu jaarverslag

4.1 Inleiding en Verantwoording

Voor u ligt de jaarverslaglegging van de concernbrede arbo- en milieuactiviteiten die in 2003 plaatsvonden bij Wageningen UR.

Het jaar 2003 stond in het teken van veel veranderingen op het organisatorische vlak. Dit komt door de herijking die in het bestuurscentrum heeft plaatsgevonden. Deze herijking heeft er toe geleid dat het Bedrijfsmaatschappelijk Werk en de Arbo- en Milieudienst tot één afdeling zijn geformeerd. De nieuwe naam voor de unit zou zijn: Gezondheid, Arbo en Milieu (GAM). Later is, op basis van een voorstel uit de afdeling, toch weer terug gevallen op de meer landelijk gebruikelijke naam.

Het Bedrijfsmaatschappelijk Werk maakt nu dus ook voor het eerst deel uit van het jaarverslag van de afdeling Arbo- en Milieudienst. Ook is het traject om te komen tot een gecertificeerde interne sectie Arbo verder doorgezet. Deze certificering leidt tot een kwaliteitsslag en verdere professionalisering van de arbodienstverlening binnen Wageningen UR.

De Arbo- en Milieudienst heeft in 2003 voorgesteld om, op basis van de uitkomsten van de Duurzaamheidscan, in de toekomst een duurzaamheidsjaarverslag Wageningen UR uit te brengen. De Raad van Bestuur is hiermee in mei akkoord gegaan. Met plezier ziet de Arbo- en Milieudienst dan ook dit geïntegreerde jaarverslag, plus de PR-samenvatting, verschijnen. Dit verslag is een eerste stap op weg naar het duurzaamheidsverslag van Wageningen UR.

De decentrale verslagen op het gebied van Arbo- en Milieu zijn de verantwoordelijkheid van de organisatieonderdelen en worden onder verantwoordelijkheid van de directeur (management) opgesteld door de eigen Arbo- en Milieuorganisatie.

4.2 Organisatie

4.2.1 Risico-inventarisatie en -evaluatie

Aan de hand van de nota Risico-inventarisatie en -evaluatie "De tweede ronde!", heeft de projectgroep in 2003 verschillende elektronische methodieken vergeleken om een risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) uit te voeren. De resultaten hiervan zijn weergegeven in de nota Softwaretoepassingen voor Risico-inventarisatie en -evaluatie en hebben geleid tot de aanschaf van het programma EQuest. In het najaar is het programma geïnstalleerd en uitgetest. Een eerste proefpilot bij de Arbo- en Milieudienst heeft inmiddels plaatsgevonden. De voorbereidingen voor een pilot bij enkele organisatieonderdelen zijn in volle gang.

In het verslagjaar 2003 is de projectgroep waarin decentrale arbo- en milieucoördinatoren participeren, zes keer bijeengekomen. Ook is overleg gevoerd en advies gevraagd aan enkele medewerkers van de ICT-afdeling van de unit Facilitair Bedrijf.

4.2.2 Certificering sectie Arbo

Het traject om te komen tot een gecertificeerde interne arbodienst is verder doorgezet. Het belangrijkste onderdeel hierbij is het beschrijven van alle relevante processen en procedures in een Kwaliteitshandboek. Door de Projectgroep Certificering is een werkgroep ingesteld voor het opstellen van het Kwaliteitshandboek. Samen met een externe adviseur is door het hoofd van de Arbo- en Milieudienst, de kwaliteitsmanager, de veiligheidskundige en een bedrijfsmaatschappelijk werker een concept Kwaliteitshandboek opgezet. Dit concept en onderdelen daarvan zijn voortdurend voorgelegd voor commentaar en aanvulling aan de afdeling Arbo- en Milieudienst. Op basis van alle input is uiteindelijk een 'definitief' Kwaliteitshandboek ontstaan. Dit is voorgelegd aan de stuurgroep die er, behoudens enkele inhoudelijke en tekstuele opmerkingen, mee heeft ingestemd. De stuurgroep bestaat uit: vice-voorzitter Raad van Bestuur, twee directeuren management en een externe deskundige.

De definitieve versie van het Kwaliteitshandboek is aan de medewerkers van de Arbo- en Milieudienst voorgelegd voor een laatste commentaarronde.

In februari 2004 vindt een interne audit plaats ter voorbereiding van de externe audit die moet leiden tot het certificaat.

4.2.3 Overig

4.2.3.1 Voorlichting en Onderricht

De Arbo- en Milieudienst heeft in 2003 deelgenomen aan de werkgroep Veiligheidsinstructie Studenten (VIS). Dit project heeft als doel om BSc-studenten (en in tweede instantie MSc-studenten) voor te lichten over risico's op de werkplek. De Arbo- en Milieudienst is inmiddels begonnen met het samenstellen van het benodigde informatiemateriaal. Dit gebeurt op basis van een eenduidig format en zoveel mogelijk met behulp van bestaand en reeds door docenten gebruikt materiaal. De docenten van de relevante opleidingen worden nadrukkelijk betrokken bij het proces.

De studenten krijgen de veiligheidsinstructiemodules aangeboden via een website. Deze modules vormen een integraal onderdeel van de opleiding. De veiligheidsinstructiemodules worden aangeboden vanaf het begin van het studiejaar 2004 – 2005.

4.2.3.2 Klanttevredenheid

Het onderwerp Klanttevredenheid is als speerpunt in het jaarplan 2003 (*speerpunt 1.5.2.1*) benoemd. Door personele wisselingen en andere accenten is er aan dit speerpunt geen aandacht besteed.

4.3 Arbo

4.3.1 Algemeen

Binnen de formatie van de Arbo- en Milieudienst is ongeveer vier fte beschikbaar voor de sectie Arbo. Hiervan is in 2003 zo'n 30% ingezet op projecten en 70% op reguliere taken. De reguliere taken bestaan onder andere uit een risico-inventarisatie en -evaluatie; coördinatie Bedrijfs hulpverlening en Gezondheids- en Welzijnsbeleid. Vanwege ziekte in 2003 is de capaciteit niet volledig benut.

4.3.1.1 Ziekteverzuimbeleid

In 2003 staat het beleid met betrekking tot ziekteverzuim hoog op de agenda van het management en de medewerkers. Dit is direct het gevolg geweest van de Wet verbetering poortwachter (2002) en de druk vanuit de politiek en maatschappelijke organisaties met betrekking tot de WAO-problematiek. Door de Raad van Bestuur is begin 2003 op intensieve wijze met de directies besproken welke maatregelen zij nemen om de ziekteverzuimsituatie te verbeteren en hoe de permanente aandacht daarvoor gewaarborgd kan blijven. De afgesproken maatregelen komen voort uit aanbevelingen van het werkonderzoek door TNO arbeid en het jaarverslag van Achmea Arbo 2002. Zo is er speciaal informatie-materiaal ontwikkeld voor medewerkers en leidinggevenden en zijn de ziekteverzuimprotocollen aangepast. In 2003 is gewerkt met deze protocollen en dat leidde tot een nadrukkelijker rol van de leidinggevende in het proces van ziekteverzuim. Ondersteunend daarbij was een preciezere werkwijze met betrekking tot ziekmelden.

Deze nieuwe praktijk vergroot sterk de aandacht voor gezondheid en welzijn van de medewerkers binnen de organisatie. De toegenomen aandacht heeft een direct effect op de hoogte en het karakter van het ziekteverzuim bij Wageningen UR. Het ziekteverzuimpercentage bij Wageningen UR is aan het eind van 2003 3,9%. In 2002 was dit nog 5,5%. Dit is een groot verschil met het ziekteverzuimpercentage in 2001. In 2001 waren er bij Wageningen UR onderdelen met meer dan 10% ziekteverzuim. Het gemiddelde in 2001 was aan het eind 6,8%. De gerealiseerde daling is heel positief maar er past wel een kanttekening bij. Uit het landelijk beeld blijkt namelijk dat de verslechterde economische situatie ook leidt tot een lager ziekteverzuim. Om het lage ziekteverzuim te kunnen handhaven is het nodig de beheersbaarheid van het verzuim te verbeteren. Deze beheersbaarheid krijgt gericht aandacht in 2004.

De WAO-instroom over 2003 is nog niet bekend omdat deze procedures een langere doorlooptijd hebben. De gegevens over 2002 zijn wel voorhanden en komen uit de Uitvoeringsorganisatie Werknemers Verzekeringen (UWV)-rapportage. De rapportage van het UWV geeft een instroom in de WAO in het jaar 2002 te zien van 0,9% bij de Wageningen Universiteit en 1,6% bij Instituutsonderdelen. Het gemiddelde van de sector was 1,3%. UWV heeft toegezegd om jaarlijks met een dergelijke rapportage per werkgever te komen. Deze rapportage is tevens te gebruiken voor een benchmark. De Raad van Bestuur sluit hierop aan en heeft opdracht gegeven om het instroompatroon in de WAO te analyseren om zo adequate maatregelen te kunnen nemen.

De registratie van het verzuim is sterk verbeterd en op de meeste plaatsen redelijk betrouwbaar. De ontwikkeling van gewenste sturingsinstrumenten voor het lijnmanagement is afhankelijk van het besluit om binnen Wageningen UR met één informatiesysteem te gaan werken voor het ziekteverzuim. Eén informatiesysteem dat is gebaseerd op uniforme definities en rapportages. De Raad van Bestuur heeft opdracht gegeven om op korte termijn het bestaan te beëindigen van verschillende gegevens binnen Wageningen UR over één en hetzelfde fenomeen (ziekteverzuim %).

Het streven naar een goed gezondheids- en welzijnbeleid is in 2003 krachtig ingezet door een bundeling van de kerndeskundigen bedrijfsarts, arbeids- en organisatiedeskundige, arbeidshygiënist en veiligheidskundige. Ook is er een kwaliteitsslag gemaakt in de vorm van het certificeren van de sectie Arbo van de Arbo- en Milieudienst. Deze certificering is als project gestart in het voorjaar van 2003 en zal medio 2004 worden afgerond.

4.3.1.2 Werkdruk

De rapportage van het werkdrukonderzoek, dat door TNO Arbeid bij Wageningen UR is uitgevoerd, is begin 2003 gepresenteerd aan de Raad van Bestuur. De uitkomsten en aanbevelingen met betrekking tot de onderzochte organisatieonderdelen zijn in april besproken onder leiding van een lid van de Raad van Bestuur met de verantwoordelijke directies. De werkdruksituatie bij de eerder onderzochte instuutsonderdelen is daarbij ook aan de orde geweest. De directies van de Kenniseenheden, Facilitair Bedrijf en Internationaal Agrarisch Centrum hebben hun plannen van aanpak gepresenteerd. Door de Raad van Bestuur is opdracht gegeven aan die directies om maatregelen en gerichte acties te ontwikkelen op lokaal niveau om de werkdruksymptomen afdoende te bestrijden, conform de aanbevelingen van TNO (zie bijlage I).

De uit het onderzoek gebleken oorzaken van werkdruk in het primaire proces van Wageningen UR, zijn intern besproken. De oorzaken zouden (deels) voortkomen uit de werkwijze van de staven en het bestuurlijke besluitvormingsproces. Met name het door TNO gesignaleerde ontbreken van een complete beleidscyclus heeft geleid tot een tweetal besluiten van de Raad van Bestuur:

- in 2003/2004 evalueren van het vernieuwde beleidsproces met betrekking tot de 'Kaderbrief 2004';
- kritischer volgen van het proces van integrale voorbereiding en uitvoering van de besluiten van de Raad van Bestuur (dit proces is inmiddels ingezet binnen het Management Team van het Bestuurscentrum).

In de managementrapportages vanaf najaar 2003 beschrijven de directies de stand van zaken van de onder bijlage 1 genoemde maatregelen, de 'best practices approach' en het verloop van het proces. De Raad van Bestuur heeft de Arbo- en Milieudienst opdracht gegeven om vanuit de daarbij betrokken disciplines (Bedrijfsmaatschappelijk Werk, bedrijfsartsen, arbeids- en organisatiedeskundigen, en dergelijke) regelmatig, gevraagd en ongevraagd, te rapporteren over de voortgang. De werkdrukproblematiek is onderdeel van het primaire arbo-aandachtveld 'gezondheid en welzijn'. Aan de stafafdeling Human Resources Management is opdracht gegeven zorg te dragen voor de noodzakelijke, uit het werkdrukonderzoek gesignaleerde, beleidsmatige randvoorwaarden ten behoeve van het primaire proces.

De Raad van Bestuur draagt door haar werkwijze en gedrag zoveel mogelijk bij aan de gewenste ontwikkelingen. Naast een open houding en elkaar aanspreken op de gezamenlijke doelstellingen, zijn er initiatieven ontwikkeld zoals het werken met de Balanced Score Card. Met de Balanced Score Card vertaal je lange termijndoelstellingen in een beperkte groep indicatoren. Hierdoor is het mogelijk om te meten welke elementen bijdragen aan de ontwikkeling van de strategie. Op het niveau van het concern en de organisatieonderdelen zijn er kortlopende acties zoals de VIVRE-projecten (www.wur.nl/intranet/vivre) en het stimuleren van "good practices", en dergelijke.

Verder is aan de directies geadviseerd om de door hen te nemen maatregelen en resultaten periodiek te bespreken met de eigen ondernemingsraad.

De Raad van Bestuur heeft besloten het werkdrukonderzoek in 2006 te herhalen en stimuleert het tussentijds peilen van de werknemerstevredenheid bij de onderdelen van Wageningen UR. Met bovengenoemde actiepunten is vormgegeven aan de regiefunctie in het integrale proces van werkdrukbeheersing.

4.3.1.3 Periodiek arbeidsgezondheidskundig onderzoek(PAGO)-beleid

De Arbo- en Milieudienst heeft in 2003, in samenwerking met de Kwaliteit, Arbo en Milieu (KAM-)sectie van Plant Sciences Group, haar algemene PAGO-beleid geformuleerd. Daarbij zijn de volgende uitgangspunten en criteria gehanteerd:

Uitvoeren van een PAGO is slechts zinvol wanneer:

- na uitvoering van een verdiepende risico-inventarisatie en -evaluatie en invoeren van alle daaruit voortvloeiende beheersmaatregelen, de aanwezigheid van duidelijke restrisico's worden vermoed en;
- een goede en meetbare gezondheidsparemetrie beschikbaar is en;
- reële mogelijkheden tot terugkoppeling van de resultaten naar de werkvloer aanwezig zijn en;
- dit resulteert in een verbeterde advisering over risicopreventie in de werksituatie en/of de effectiviteit van een arbeidshygiënische interventie verhoogt en;
- er technische en financiële mogelijkheden zijn voor risicobeheersing en interventie.

De gehanteerde uitgangspunten betekenen dat prioriteit wordt gegeven aan preventie van blootstelling van werknemers aan risicofactoren. Hiermee worden werkgerelateerde gezondheidseffecten bij werknemers voorkomen.

Inmiddels is het PAGO-beleid vastgelegd in het kwaliteitssysteem van de Arbo- en Milieudienst.

4.3.1.4 Gezondheid en Welzijn

Een voor werknemers en studenten ingrijpend gevolg van werkdruk kan werkstress zijn. Of iemand, die blootstaat aan werkdruk ook werkelijk werkstress krijgt, hangt ondermeer af van zijn of haar persoonlijke verwerkingsvermogen. Het verwerkingsvermogen kan vergroot worden via wat wel Mental Fitness training wordt genoemd. Natuurlijk dienen allereerst oorzaken van werkdruk en daaruit voortvloeiende werkstress te worden weggenomen. In preventieve zin is het echter ook zinvol de werknemer en de student de gelegenheid te bieden zijn of haar verwerkingsvermogen te vergroten.

In september 2003 is Arbo- en Milieudienst daarom gestart met de organisatie van een aantal cursussen "Mental Fitness". De cursisten kunnen hierbij kiezen tussen een cursus zen-meditatie of een cursus bedrijfsyoga.

Zen-meditatie

Het doel van deze cursus is, de mentale conditie te trainen teneinde te ontspannen en effectief te kunnen functioneren. Daarbij wordt gebruik gemaakt van methodes en technieken afkomstig uit de Zen-meditatie. In september 2003 zijn dertig cursisten (65% medewerkers en 35% studenten) gestart met het eerste cursusblok. De meeste cursisten geven concentratieproblemen, werkstress en nieuwsgierigheid op als reden tot deelname. Een meerderheid van de cursisten geeft aan een positief effect (vermindering) te hebben ondervonden op aanwezige spanning en stress. De cursus is trouw bezocht met een gemiddelde opkomst van meer dan 80%.

Bedrijfsyoga

Tijdens deze cursus werken de cursisten aan het herkennen en afvoeren van spanning en het voorkomen van stressopbouw. Specifieke aandacht krijgt de praktische toepasbaarheid op het werk. In september 2003 zijn vijftien cursisten (90% medewerkers en 10% studenten) gestart met het eerste cursusblok. De meeste cursisten geven aan op zoek te zijn naar een manier om ontspanning te bevorderen of te "ontstressen". Aangegeven is dat zware werkbelasting in verband met reorganisatie en bezuinigingen veel inzet vraagt en dat goed kunnen ontspannen daarom belangrijk is. Een meerderheid van de cursisten geeft aan een positief effect (vermindering) te hebben ondervonden op ondervonden spanning en stress. De cursus is trouw bezocht met een gemiddelde opkomst van meer dan 80%. Zowel de huidige opzet van de cursus als de kwaliteit van de docent, zijn als goed tot zeer goed beoordeeld. Voorlopig is door de Arbo- en Milieudienst voor beide cursussen geconcludeerd, dat ze blijken te voorzien in een duidelijke behoefte bij medewerkers en studenten van Wageningen UR.

4.3.2 Werkplekrisico's

4.3.2.1 RSI-preventie

In het kader van RSI-preventie zijn in 2003 door de Arbo- en Milieudienst de volgende activiteiten ontplooid:

Continuering licentie WorkPace: Aangezien het beschikbaar stellen van WorkPace (softwareprogramma voor pauzes en oefeningen die ondersteunen bij het voorkomen en herstellen van RSI) duidelijk in een behoefte voorziet, is op advies van de Arbo- en Milieudienst door de Raad van Bestuur besloten de bestaande campuslicentie te verlengen. Workpace is beschikbaar voor zowel medewerkers als studenten. De licentie is geldig voor zowel het gebruik op de werkplek als voor gebruik thuis.

Organisatie cursus Tai Chi en RSI: In vervolg op de cursussen in voorgaande jaren zijn, in 2002 in samenwerking met de studentenarts, een drietal cursussen georganiseerd. Uit een evaluatie blijkt dat de georganiseerde cursussen nog steeds voldoen aan een behoefte.

Organisatie cursus Yoga en RSI: In vervolg op de cursussen in voorgaande jaren zijn, in 2002, een veertiental cursussen georganiseerd. De georganiseerde cursussen voldoen nog steeds aan een behoefte. De waardering voor deze cursussen is hoog te noemen.

Initiëren cursus Fitness en RSI: Ter completering van het pakket cursussen dat gericht is op vermindering of preventie van RSI-klachten, is gewerkt aan het opzetten van een cursus Fitness en RSI. Voor deze cursus is samenwerking gezocht met studentensportcentrum de Bongerd. De financiering van de cursus is inmiddels rond en aan de organisatie wordt gewerkt. De verwachting is dat een eerste cursusgroep voorjaar 2004 van start gaat.

RSI-preventie in het onderwijs: In de periode van februari tot en met september 2003 is als onderdeel van het RSI-preventieprogramma van de Arbo- en Milieudienst een project gestart waarbij gewerkt is aan het inbedden van RSI-preventie in het onderwijsprogramma van Wageningen Universiteit. Vanaf september 2003 krijgen studenten van 15 van de 16 BSc-opleidingen en een deel van de CAU-studenten (studenten van de China Agricultural University) tijdens een van hun eerste (computer)colleges voorlichting over RSI en over de preventieve maatregelen die getroffen zijn binnen Wageningen UR. Ter ondersteuning van deze voorlichting wordt tijdens het onderwijs de door de Arbo- en Milieudienst ontwikkelde RSI-module ingezet. De eerste resultaten hebben laten zien dat het op genoemde wijze inbedden van RSI-preventie in het onderwijs succesvol is. Voor de komende jaren zullen de resultaten van RSI-preventie in het onderwijs worden opgenomen in het project Veiligheidsinstructie Studenten (VIS) van Wageningen Universiteit. Dit project heeft als doel om BSc-studenten voor te lichten over risico's op de werkplek.

4.3.2.2 Ventilatievoorzieningen

Begin 2003 is het rapport "Inventarisatie ventilatievoorzieningen bij Wageningen UR" afgerond. Het betreft hier een inventarisatie van *mechanische* ventilatiesystemen voor de afvoer van gevaarlijke stoffen en de ventilatie van kantoorruimtes. In 2000 is al in het Arbo- en Milieudienst jaarplan een speerpunt geformuleerd met betrekking tot chemische veiligheid. Door capaciteitsgebrek en andere – vaak ad hoc – prioriteiten lag dit project al sinds 2000 op de plank. In 2002 is dit project opgepakt en in 2003 afgerond. Doordat de organisatie van Wageningen UR de laatste twee jaar ingrijpend is gewijzigd, is door de Arbo- en Milieudienst besloten om de oorspronkelijke projectopzet te wijzigen.

Naast allerlei concrete ventilatieproblemen bij de diverse organisatieonderdelen is eveneens gekeken naar een aantal organisatorische aspecten ten aanzien van installatie, onderhoud, inspectie en gebruik van ventilatiesystemen. Het bleek dat ventilatiesystemen in laboratoriumgebouwen nogal eens ontregeld raken door de vele veranderingen, zoals: afgekoppelde zuurkasten, aanschaf extra puntafzuigingen of een wijziging van de ventilatie-eisen wanneer een isotopenlab gerealiseerd wordt.

Wat betreft het beheer en onderhoud van deze voorzieningen in voormalige Wageningen universiteitsgebouwen, instituutgebouwen en gebouwen van het praktijkonderzoek is er nog geen sprake van

gelijke monniken, gelijke kappen. In de beheersovereenkomst van het Facilitair Bedrijf bleek de verantwoordelijkheid over de controle van circa 1000 zuurkasten bij Wageningen UR te ontbreken. In het voorjaar is het rapport besproken met de afdeling Vastgoed en Bouwzaken om na te gaan hoe de conclusies en aanbevelingen uit het rapport geïmplementeerd kunnen worden.

4.3.2.3 Bedrijfshulpverlening(BHV)

Het cursusseizoen voor de Bedrijfshulpverlening loopt van september tot juni. Tabel 1 geeft een overzicht van het aantal deelnemers per cursus in het afgelopen en het huidige seizoen. De cursussen worden voor het overgrote deel gegeven door ingehuurde docenten. Verder zijn er 48 oefeningen op de werkplek georganiseerd. De bijbehorende administratie voor de cursussen wordt door de Arbo- en Milieudienst uitgevoerd.

Tabel 1. Aantal deelnemers bij de opleiding- en herhaallessen van Wageningen UR

Omschrijving van de opleiding	Aantal personen	
	seizoen 2002-2003	seizoen 2003-2004
Opleiding Basis Bedrijfshulpverlening	107	106
Verkorte opleiding Basis Bedrijfshulpverlening	-	13
Opleiding EHBO	41	16
Opleiding Ploegleider	11	5 ¹
Opleiding Adembescherming	6	4
Herhaallessen Bedrijfshulpverlening	179	178
Herhaallessen Bedrijfshulpverlening met EHBO	320	298
Herhaallessen Adembescherming	52	37
Praktische Blusoefening NIET-Bedrijfshulpverleners	82	80
Themadag Receptionistes	5	9 ¹
Themadag Hoofden Bedrijfshulpverlening	14	19 ¹
Totaal	817	765

¹ Opgavetermijn is voor deze cursus nog niet beëindigd

Er is aan verschillende hoofden bedrijfshulpverlening gevraagd of ongevraagd geadviseerd over diverse zaken. Zoals organisatie, samenstelling en opleiding van de bedrijfshulpverleners, samenwerking met andere gebouwen.

4.3.2.4 Gebruiksvergunningen

In het jaarplan van 2003 is als speerpunt opgenomen: "Het begeleiden van de aanvragen voor de gebruiksvergunning."

Dit verslagjaar zijn gebruiksvergunningen afgegeven voor het Biotechnion, het Wisselgebouw, het Zuivelhuis, gebouw 508 (dat is omgebouwd tot studentenhuusvesting) en het kantoorgebouw Edelhertweg 1 in Lelystad.

Organische Chemie, Fysische Chemie en Kolloïdkunde en het Computechnion hebben een gebruiksvergunning met beperkt gebruik gekregen. Een beperkt gebruik wordt opgegeven als het gebouw geheel voldoet aan de gestelde eisen.

Gebouwen waar men mee bezig is deze aan te passen aan de eisen om een gebruiksvergunning te krijgen zijn: Animal Sciences Group, Praktijkonderzoek Runderweg 6 te Lelystad, Visserijonderzoek in IJmuiden, Toxicologie, De Haaff en het Marijkehuis.

De arbomedewerker belast met de advisering voor brandveiligheid heeft veel tijd besteed aan het begeleiden van de aanpassingsactiviteiten. Gebleken is dat de opgestelde prioriteitenlijst niet werkt. De tijd om de gebouwen aan te passen eist veel tijd en geld.

4.3.2.5 Nieuw- en verbouw

Aan het geven van brandveiligheidsadviezen voor nieuwbouw en verbouw is dit verslagjaar circa 123 uur besteed. Het betreft hier nieuwbouw zoals Forum- en Atlasgebouw, Praktijkonderzoek Plant en Omgeving-Lisse en Bleiswijk. Voor renovatie en verbouw is tijd besteed aan de Leeuwenborch, evenals diverse kleinere aanpassingen.

4.3.2.6 Ongevallen

In 2003 zijn er via het elektronische ongevallenformulier, 59 (bijna) ongeval- of incidentmeldingen binnen gekomen. Het formulier moet gebruikt worden zowel voor ongeval- of incidentmeldingen, als voor bijna-ongeval meldingen. Hoewel het formulier nog niet optimaal werkt, is het wel redelijk goed gebruikt. Binnen de afdelingen waar deze ongevallen hebben plaatsgevonden, zijn door de betreffende arbocoördinatoren maatregelen genomen en/of voorlichting gegeven. De Arbo- en Milieudienst heeft bij een aantal meldingen verdere informatie gevraagd en zondig aanwijzingen gegeven.

De Arbeidsinspectie is drie maal in kennis gesteld van een ongeval. Waarvan in één geval de Arbeidsinspectie een rapport heeft opgemaakt met de eis een machine volgens de richtlijnen aan te passen. In de andere twee gevallen heeft de Arbeidsinspectie geen overtreding kunnen vaststellen en is er geen verdere actie ondernomen.

4.3.2.7 Legionella

In 2001 is door de Arbo- en Milieudienst het Handboek *Legionella* Preventie beschikbaar gesteld aan gebouwbeheerders. Dit handboek is gebaseerd op de Tijdelijke Regeling *Legionella* Preventie in leidingwater (Staatscourant 12 oktober 2000) en beoogde een handreiking te zijn voor het uitvoeren van de verplichte risicoanalyse en het opstellen van een beheersplan.

Eind 2002 is de wetgeving voor *Legionella* preventie versoepeld, in die zin dat de risico-inventarisatie niet meer voor alle soorten bedrijven verplicht was. De Arbo- en Milieudienst heeft daarom in voorkomende gevallen geadviseerd de risico-inventarisatie te beperken tot verdachte gebouwen/installaties (hoog risico locaties). Begin 2004 wordt een inventarisatie gehouden onder de gebouwbeheerders om de stand van zaken in kaart te brengen. Mede op basis hiervan wordt in overleg met de arbo- en milieuoördinatoren een nieuw *Legionella* beleid vastgesteld.

4.3.2.8 Inventarisatie arbeidsmiddelen

Binnen Wageningen UR wordt op diverse locaties met machines en andere arbeidsmiddelen gewerkt. In de Richtlijn Arbeidsmiddelen wordt aangegeven wat er moet gebeuren aan onderhoud en controle van arbeidsmiddelen om een zo veilig mogelijke werksituatie te waarborgen. Met een extern adviesbureau zijn afspraken gemaakt voor het verzorgen van een cursus in het beoordelen van risico's bij arbeidsmiddelen. Deze cursus, die in februari 2004 is gepland, is bedoeld voor arbo- en milieuoördinatoren en andere personen die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de risico-inventarisatie.

4.4 Milieu

4.4.1. Beleid

In opdracht van de Raad van Bestuur is binnen het Kolomoverleg Facility Management een projectgroep (Commodity Team Energie) gestart met als doelstelling het in kaart brengen van het Total Cost

of Ownership voor wat betreft het energiebeheer. Een en ander moet in een later stadium nog worden uitgewerkt tot algemene energiebeleidskaders van Wageningen UR. In de projectgroep zijn, naast het Kolomoverleg Facility Management, ook de afdelingen Vastgoed en Bouwzaken en Inkoop vanuit het Facilitair Bedrijf vertegenwoordigd.

De sectie Milieu van de Arbo- en Milieudienst had gepland voor het jaar 2003 een aanvang te maken met het formuleren van energiebeleidskaders gezien vanuit milieuoogpunt.

De Arbo- en Milieudienst heeft toenadering gezocht tot boven genoemde projectgroep en onderzocht of één en ander gecombineerd kon worden. Dit heeft er in geresulteerd dat de sectie Milieu nu onderdeel uitmaakt van de projectgroep en dat een milieuparagraaf is aangeleverd als onderdeel van het totale projectresultaat.

Op basis van deze paragraaf kunnen de decentrale organisatieonderdelen, nadat één en ander is goedgekeurd door de Raad van Bestuur, zelf een energiebeleid formuleren – als onderdeel van hun eigen milieuzorgsystemen.

De sectie Milieu heeft tijdens het traject een aantal malen overleg gehad met enkele arbo- en milieucoördinatoren om een goede aansluiting centraal – decentraal te kunnen realiseren.

4.4.2 Algemeen

4.4.2.1. Milieuzorgsysteem

De Raad van Bestuur is met de directeuren management van de afzonderlijke organisatieonderdelen overeengekomen dat zij aan de Raad van Bestuur (via de Arbo- en Milieudienst) het tijdsplan en de kaders voor een milieuzorgsysteem rapporteren. Tot op heden heeft alleen het RIKILT een tijdplanning ingeleverd.

Aanleiding voor bovengenoemde aanpak vormde de uitkomsten van het rapport “Is het tijd voor milieuzorg?” van milieuvbureau Mul Verde. Een rapport dat is opgesteld naar aanleiding van een onderzoek naar de stand van zaken van de bedrijfsinterne milieuzorg (BIM) bij de organisatieonderdelen van Wageningen UR en de rol van de Arbo- en Milieudienst hierin.

De Arbo- en Milieudienst heeft bij de Plant Sciences Group ondersteuning verleend bij het vormgeven van een milieuzorgsysteem voor Plant Research International. Het ging hierbij voornamelijk om de inleidende hoofdstukken van een zorgsysteem conform ISO14001.

4.4.2.2. Keuringen + 4.4.2.3. Onderhoud installaties

Met de afdeling Vastgoed en Bouwzaken is overeengekomen dat taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden met betrekking tot het onderhoud en keuren van installaties vastliggen in de beheersovereenkomsten, die altijd standaard worden opgesteld.

Hieronder vallen onder andere CV-installaties, brandblussers, water-/gas-/elektrische meters en koelinstallaties.

Door de overeenkomst zelf, of een verwijzing hiernaar, op te nemen in de decentrale milieuzorg-handboeken wordt de afdeling Vastgoed en Bouwzaken formeel onderdeel van de diverse milieuzorgsystemen.

De Arbo- en Milieudienst en Vastgoed en Bouwzaken werken dit gezamenlijk verder uit.

4.4.2.4. Advisering nieuwbouw /verbouw/renovatie

In opdracht van adviesbureau ABT zijn diverse fase-documenten beoordeeld op milieuaspecten (waaronder Duurzaam Huisvesten) ten behoeve van de grootschalige nieuwbouwplannen van Wageningen UR op de Born, gevolgd door rapportages aan de opdrachtgever.

Ten behoeve van de nieuwbouw- en renovatieactiviteiten van Wageningen UR is door de Arbo- en Milieudienst geparticipeerd in vele stuurgroepen. Veel projecten staan op stapel: sloop en nieuwbouw Plant Sciences Group, nieuwbouw Environmental Sciences Group (Atlasgebouw), nieuwbouw Agro-technology & Food Sciences Group, nieuwbouw Animal Sciences Group, nieuwbouw Forumgebouw, renovatie en nieuwbouw RIKILT, renovatie Technotron, renovatie Leewenborch. Na het vaststellen van de definitiefase van de projecten Plant, Atlasgebouw en Forumgebouw zijn de voorlopige ontwerpen opgesteld. Door de Arbo- en Milieudienst zijn op basis van deze voorlopige ontwerpen, adviezen opgesteld op het gebied van arbo, brandveiligheid en milieu. Ook bij de andere projecten is desgevraagd een advies uitgebracht.

4.4.3 Milieubeleidsvelden

4.4.3.1 Bodem

Bij proefboerderij De Bouwing in Randwijk is het afgelopen jaar de bodem gesaneerd. In 2004 worden de peilbuizen ter controle nogmaals bemonsterd.

De bodemsanering bij het ATO-technotron aan de Bornsesteeg 59 in Wageningen is eind 2003 nog niet afgerond. Het vervolgetraject wordt vanuit de Arbo- en Milieudienst begeleid.

In het laatste kwartaal van 2003 is gestart met de inventarisatie van mogelijke bodemverontreiniging(en) en het in kaart brengen van verdachte locaties. Hiertoe is een invulformulier en begeleidende brief gestuurd naar de facility-managers van Wageningen UR. Ook zijn de directeuren Management van de diverse organisatieonderdelen gevraagd hun medewerking hieraan te verlenen.

De Arbo- en Milieudienst vergelijkt de uitkomsten van deze formulieren met de bij haar beschikbare gegevens. Uiteindelijk leidt dit tot een lijst van locaties waar nader onderzoek/bodemsanering nog dient plaats te vinden. Aangezien niet alle locaties in één keer kunnen worden onderzocht en beoordeeld heeft dit speerpunt een doorloop tot en met 2005.

Deze inventarisatie leidt uiteindelijk tot een compleet beeld van de bodemkwaliteit van de gronden van Wageningen UR. De inventarisatie is ook opgenomen in het Milieubeleidsplan 2001-2005.

4.4.3.2. Lucht

Wageningen UR heeft op het complex Kortenoord/Binnenhaven in Wageningen grond aan de Stichting Sociale Huisvesting Wageningen ter beschikking gesteld voor de realisatie van studentenhuysvesting. De betreffende locatie ligt nabij de proefdieraccommodaties van Zodiac. Wageningen UR heeft daarom moeten aantonen dat zij ten opzichte van deze nieuwe woonlocatie voldoet aan de vigerende wet- en regelgeving op het gebied van stankhinder veroorzaakt door veehouderij-activiteiten.

De proefdieraccommodaties worden verplaatst naar complex de Born. Vanwege de wet- en regelgeving op het gebied van stankhinder zijn niet alle locaties hiervoor geschikt. De Arbo- en Milieudienst heeft hierover advies uitgebracht aan de afdeling Vastgoed en Bouwzaken en aan de coördinator nieuwbouw van Dierwetenschappen.

4.4.3.3. Water

Op het moment van opstellen van dit jaarverslag zijn de waterverbruikcijfers (totaal van Wageningen UR) over het jaar 2003 nog niet bekend. Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden met betrekking tot de registratie van verbruikcijfers zijn nog niet bij alle organisatieonderdelen goed geregeld. Een en ander wordt medio 2004 geregeld, conform de 'energiewaarpak' (zie 4.4.1) en gebleken succes hiervan.

4.4.3.4. Energie

De energiecijfers van Wageningen UR worden (nog) niet centraal geregistreerd. Voor Wageningen Universiteit gebeurt dit al wel.

Wageningen Universiteit heeft een verklaring 'toetreding tot meerjarenafpraak energie efficiency verbetering van Wetenschappelijk Onderwijs' (MJA) ondertekend. Momenteel is Wageningen UR in overleg met de Novem over toetreding tot de MJA2 voor alle organisatieonderdelen.

Wageningen UR verbruikt op jaarbasis circa 55.000.000 kWh elektriciteit en 16.700.000 m³ gas. Een meer exacte weergave van de verbruikcijfers van Wageningen Universiteit door de jaren heen zijn weergegeven in tabel 2. 1996 is opgenomen omdat dit jaar geldt als basisjaar voor de MJA.

In de milieujarverslagen van de decentrale eenheden wordt ingegaan op de energieprestaties van de diverse locaties. Ook zal er later dit jaar een energiejaarverslag worden uitgebracht met daarin detailinformatie en de berekening van de energie-efficiencyindex van 2003.

Tabel 2. Energie verbruik Wageningen Universiteit

	1996	2002	2003
Elektriciteit	25.247.583	27.867.131	27.631.887*
Gasverbruik	5.961.401	5.191.661	5.603.445*

* deze cijfers zijn opgebouwd uit de werkelijke cijfers voor januari - november en een gewogen schatting voor december.

4.4.3.5. Afval

Het op verantwoorde wijze scheiden en afvoeren van afval is een decentrale aangelegenheid. De Arbo- en Milieudienst heeft hierin een adviserende rol. Wageningen UR heeft in 2002 een centraal contract afgesloten met Sita EcoService voor de afvoer van gevaarlijk afval. De organisatieonderdelen maken in toenemende mate gebruik van dit contract.

In 2003 is op verzoek van Sita EcoService de procedure voor de afvoer van ziekenhuisafval aangepast. Dit afval wordt nu apart van het andere gevaarlijke afval opgehaald en direct aan de verwerker aangeboden. De klant kan kiezen voor een vaste afvoerfrequentie of voor afvoer op afroep.

In tabel 3 is weergegeven hoeveel gevaarlijk afval er door Wageningen UR voor afvoer is aangeboden. Bij vergelijking van de cijfers van 2001 met die van 2002 en 2003 dient opgemerkt te worden dat het gevaarlijk afval van de locaties Internationaal Agrarisch Centrum, ISRIC, Animal Sciences Group (alle locaties buiten Wageningen), CIDC en Praktijkonderzoek Plant & Omgeving pas sinds 1 januari 2002 in de berekeningen is opgenomen. De stijging van de totale hoeveelheid afval tussen 2001 en 2002 is volledig hieraan toe te schrijven.

De hoeveelheden vertonen een schommelend beeld. Dit wordt deels veroorzaakt door verschuivingen in onderzoek, maar ook door het feit dat het overzicht is gebaseerd op afgevoerde hoeveelheden en niet op geproduceerde hoeveelheden. De afvoer van veel stromen vindt vaak onregelmatig plaats. Een locatie voert soms minder dan één keer per jaar gevaarlijk afval af.

De totale hoeveelheid afval in 2003 is gedaald ten opzichte van 2002. Dit is toe te schrijven aan een daling in de afvoer van afvalwater met bestrijdingsmiddelen, met name de locatie Praktijkonderzoek Plant en Omgeving-Lisse.

Tabel 3. Beknopt overzicht van afgevoerd gevaarlijk afval

Categorie	Afalstroom	Hoeveelheid (kg)		
		2001	2002	2003
1, 2, 3, 29	Zuren	10.467	11.680	16.689
4, 5, 6, 7	Logen	7.668	8.993	6.359
12	Halogeen rijke vloeistoffen	2.795	4.068	3.964
23	Bestrijdingsmiddelen en toxische stoffen	29.854	21.095	25.605
24, 63	Afalwater met bestrijdingsmiddelen	10.981	46.186	22.834
25, 26	Biologische materialen (ziekenhuisafval)	11.165	11.390	9.939
39	Asbesthoudend materiaal	70	467	248
36, 59	Grond verontreinigd met chemicaliën/elementen	62	928	3.939
38, 42, 46, 47, 48, 52, 71	Vetten, oliën, verontreiniging met olie	2.603	5.597	3.290
8, 9, 37, 55	Fotografieafval	3.094	4.436	1.822
10, 15, 16, 17, 27, 33, 44, 51, 57	Lampen, kantoorafval, huishoudchemicaliën, verfresten	3.771	2.185	3.223
45, 50	Elektronica, koelkasten	6.966	4.961	3.488
Overige	Divers (totaal)	24.973	25.384	26.749
	Totaal	114.469	147.370	128.149

Voor het volledige overzicht van afgevoerd gevaarlijk afval wordt verwezen naar bijlage II. In de gescheiden jaarverslagen van de organisatieonderdelen zijn deze gegevens per locatie opgenomen. In bijlage III vindt u de totalen van afgevoerde hoeveelheid gevaarlijk afval per organisatieonderdeel.

4.4.3.6. Geluid

De aanvraag van een Wm-vergunning voor het complex de Born, diende een voorstel te bevatten voor een milieu- en geluidzoning. Ten opzichte van bebouwing van derden aan de Bornsesteeg is er een geluidzoning vastgesteld. Akoestisch onderzoek toonde aan dat de toegestane geluidsruimte volledig is benut.

Samen met de ingenieursbureau's DGMR, ABT, zoeken de afdeling Vastgoed en Bouwzaken en de Arbo- en Milieudienst naar oplossingen/maatregelen om de geplande nieuwbouw zonder overschrijding van de geluidsnorm door te kunnen laten gaan. Dit heeft inmiddels geleid tot aanpassing van het ontwerp van de gebouwen.

Ten behoeve van huisvesting van buitenlandse studenten is het voormalige IPO-gebouw (Binnenhaven 12) en aangrenzende gronden verhuurd aan de Stichting Sociale Huisvesting Wageningen. Voor dit gebied heeft het tot gevolg dat de akoestische en milieuzoning wordt aangepast. Na overleg met het bevoegde gezag en het laten opstellen van een nieuw akoestisch rapport is de gemeente verzocht de akoestische en milieuzoning aan te passen door middel van een uitbreidingsvergunning.

Door verkoop van het John Snowhouse (op de hoek van Generaal Foulkesweg/De Dreijen) en de verkoop van het hele terrein ten zuiden van de Generaal Foulkesweg (Groot-Hinkeloord) kan de huidige zoning niet meer worden gehandhaafd. Hiervoor dient de Arbo- en Milieudienst dan ook, mede gelet op de al vele aanvullingen/wijzigingen op de bestaande milieuvergunning, in de tweede helft van 2004 een aanvraag revisievergunning in. Hierin wordt in overleg met het bevoegde gezag, de milieu- en akoestische zoning opnieuw vastgesteld.

4.4.3.7. Milieugevaarlijke stoffen

De Arbo- en Milieudienst heeft het afgelopen jaar meerdere malen advies uitgebracht op het gebied van gasflessenbergingen en de opslag van gevaarlijke stoffen.

In 2003 is wederom vanuit de Arbo- en Milieudienst veel aandacht besteed aan het implementeren van het chemicaliënregistratiesysteem GROS (Gevaarlijke stoffen Registratie- en OpsporingsSysteem) bij Wageningen UR.

- In opdracht van het RIKILT en Agrotechnology & Food Innovations zijn de mogelijkheden onderzocht voor data-uitwisseling tussen GROS en het financiële pakket Exact. In samenwerking met de leveranciers en medewerkers van de beide instituten zijn wensen en beoogde werkwijzen vastgesteld. Vervolgens zijn opdrachten aan de softwareleveranciers verstrekt om de koppelingen te realiseren en de software van GROS aan te passen. In februari 2004 zal een en ander in een testomgeving worden gepresenteerd.
- In opdracht van de Animal Sciences Group, locatie Lelystad, is getracht een koppeling tussen GROS en het logistieke programma Logistix te realiseren. Het project is in de testperiode door Animal Sciences Group stilgelegd nadat duidelijk werd dat het werken met Logistix zou worden beëindigd. Inmiddels is er een nieuwe projectgroep die als doel heeft een koppeling te realiseren tussen GROS en het nieuwe logistieke programma, waarschijnlijk E-synergy.
- Het afgelopen jaar zijn er wederom instructies gegeven (klassikaal en individueel) in het gebruik van GROS ter ondersteuning van de implementatie bij de diverse organisatieonderdelen.
- GROS is inmiddels volledig operationeel bij Alterra, Plant Research International en Animal Sciences Group, locatie IJmuiden. Bij Omgevingswetenschappen, Plantenwetenschappen, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving en Agrotechnology & Food Innovations is een gedeelte van de chemicaliën geregistreerd. Het RIKILT, Dierwetenschappen, Animal Sciences Group, locatie Lelystad en Agrotechnologie & Voedingswetenschappen zitten in de voorbereidingsfase.
- Het GROS-speerpunt van 2003 was het gebruik van de afvalmodule. Na bestudering van de mogelijkheden van de software bleek dat de werkwijze van het programma geheel niet aansloot bij de diverse werkwijzen binnen Wageningen UR. De leverancier van GROS heeft aangegeven dat ook zij niet tevreden is met de afvalmodule en dat zij de module opnieuw gaat opzetten. Zodra de vernieuwde module beschikbaar is, wordt er aan dit aandachtspunt opnieuw aandacht geschonken.

4.4.3.8. Vervoer

Vervoersmanagement heeft bij de decentrale organisatieonderdelen een relatief lage prioriteit (t.o.v. overige milieuonderwerpen). Het milieubelang ervan wordt nog onvoldoende ingezien.

Ook in relatie tot het tot stand komen van de milieu-index van de verschillende nieuwbouwprojecten speelt mobiliteit nog een te geringe rol. Mobiliteit is immers één van de vier onderwerpen die 'meetelen' bij het berekenen van de gerealiseerde milieu-index (zie 4.4.3.9 DuBo).

Volgens opgave van het Vervoer Coördinatie Centrum Oost (VCC Oost) is het aantal inschrijvingen in de Smartpool in 2003 afgenomen.

Om mobiliteitsmanagement Wageningen UR – breed van de grond te krijgen wordt door de Arbo- en Milieudienst een aantal activiteiten gestart (zie jaarplan 2004).

4.4.3.9. Duurzaamheid

Copernicus

Met het ondertekenen van het Copernicus-handvest heeft Wageningen Universiteit zich gecommitteerd aan het bevorderen van de milieuethiek in onderwijs en bedrijfsvoering.

De stand van zaken met betrekking tot duurzaamheid in het onderwijs kan worden onderzocht met behulp van het Auditing Instrument for Sustainable Higher Education (AISHE). In 2003 is onderzocht of de AISHE-audit een geschikt instrument is voor Wageningen UR. De resultaten van het onderzoek zijn positief.

Een (gratis) pilot behoorde in 2003 tot de mogelijkheden. De Arbo- en Milieudienst heeft hierover een voorstel richting de Stafafdeling Onderwijs gedaan. De pilot bleek dit jaar niet meer realiseerbaar te zijn. De planning is dat de Stafafdeling Onderwijs er in 2004 mee start.

Ter stimulering van een duurzame bedrijfsvoering binnen Wageningen UR is de Arbo- en Milieudienst op een aantal terreinen actief.

- Jaarlijks worden voor één à twee onderwerpen Wageningen UR-beleidskaders opgesteld in samenwerking met de klant. Als testcase heeft dit jaar het onderwerp energie gediend (zie 4.4.1). Voor 2004 staan de onderwerpen vervoersmanagement en afvalbeheer op de agenda.
- Wageningen UR werkt aan het gefaseerd realiseren van bedrijfsinterne milieuzorg conform de ISO14001-norm (zie 4.4.2.1).

De Arbo- en Milieudienst besteedt extra aandacht aan duurzame huisvesting en het Ecopolis-initiatief (zie hieronder).

Duurzaam huisvesten

Alle fase-documenten in het kader van de nieuwbouw aan locatie de Born worden beoordeeld op Duurzaam Bouwen (DuBo)- en milieuaspecten. Over het algemeen is de intentie energiezuinig en flexibel te bouwen. Ook het toepassen van duurzame materialen krijgt de nodige aandacht.

Met betrekking tot het vaststellen van het te behalen DuBo-ambitieniveau en de vertaling hiervan in een milieu-index wordt in de *Beleidsnotitie Duurzaam huisvesten Wageningen UR* het volgende gesteld:

DuBo-hoofddoelstelling:

Het te realiseren DuBo-ambitieniveau van Wageningen UR gebouwen (nieuwbouw) ligt op een milieu-index van ten minste 150, met een inspanningsverplichting tot 175.

*Bij aanvang van elk (deel-) bouwproject zal, voor het betreffende bouwwerk, boven genoemd ambitieniveau worden vertaald (**geïndexeerd**) in een te realiseren milieu-index. Hiervoor wordt de expertise ingeschakeld van een externe DuBo-adviseur.*

Tot op heden zijn er voor de verschillende projecten nog geen ambitieniveaus vastgesteld. Toetsing heeft dus ook nog niet kunnen plaats vinden. Afspraak is, dat dat in de definitieve ontwerp fase plaatsvindt.

Ecopolis

In maart 2003 is het rapport "Duurzaam Ondernemen Scan" uitgebracht. Deze duurzaamheidsscan is opgesteld door PricewaterhouseCoopers en uitgevoerd bij diverse bedrijven in Wageningen en bij Wageningen UR. De conclusie is dat er binnen Wageningen UR al goed is nagedacht over duurzaamheid en dat er op verschillende aspecten van duurzaamheid goed gescoord is (Milieubeleidsplan, Instellingsplan Wageningen Universiteit/ondernemingsplan Stichting DLO 2003 – 2006, Strategische visie, Duurzaam huisvesten enzovoort).

Maar om duurzaam ondernemen echt vorm te geven en te kunnen groeien naar een niveau waarbij de drie dimensies (people, planet, profit) in balans zijn, zijn er nog stappen nodig. Om daar naar toe te groeien en om de voornemens verder te concretiseren en te structureren, is voorgesteld om een Duurzaamheidsjaarverslag op te stellen. Het zorgvuldig en transparant rapporteren en communiceren over inspanningen op gebied van duurzaamheid is namelijk een essentieel onderdeel van duurzaam ondernemen. Het geïntegreerd Jaarverslag 2003 is een eerste stap op weg naar een Duurzaamheidsjaarverslag.

De kerngroep Ecopolis waar onder andere de gemeente Wageningen en Wageningen UR in zitten, heeft de resultaten van de afgelopen vijf jaar geëvalueerd. Ondanks het feit, dat er de afgelopen jaren veel is gebeurd, is er een aantal knelpunten. Het besef, dat iedereen en alle bedrijven op hun eigen manier en in hun eigen tempo kunnen meedoen is onvoldoende doorgedrongen. Ook ontbreekt er over het algemeen voldoende draagvlak en commitment. Meer dan voorheen zal de gemeente Wageningen de regiefunctie op zich moeten nemen. Daarnaast is er geconcludeerd dat een gerichte en goede communicatie naar het brede pallet van doelgroepen zeer belangrijk is. Ook is er een betere PR nodig voor alles wat er al bereikt is. Op basis van de evaluatie komt er een strategienota en een communicatieplan.

4.4.4 Vergunningen

4.4.4.1 Wet milieubeheer (Wm)

De Raad van Bestuur heeft in haar vergadering van 18 december 2003 de procedure Wm-vergunning definitief vastgesteld. Hierin zijn de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden vastgelegd met betrekking tot milieuvergunningen. Voor de inhoud van deze procedure wordt verwezen naar de homepage van de Arbo- en Milieudienst.

Op 15 augustus 2003 is de aanvraag voor een Wm-vergunning voor het gehele complex de Born aangevraagd. Het terrein waarvoor de aanvraag geldt, wordt begrensd door Kielekampsteeg/Plassteeg (noordzijde), Dijkgraaf (westzijde), Blauwe Bergen/tuin Schiphorst (zuidzijde) en Mansholtlaan (oostzijde). In deze aanvraag zijn alle toekomstige ontwikkelingen van Wageningen UR meegenomen. Hierdoor kan Wageningen UR snel inspelen op nieuwe ontwikkelingen. Met deze aanvraag lost Wageningen UR haar toezegging in uit het convenant van 1997. De complexvergunning vervangt alle vigerende vergunningen van de Born. Met deze complexvergunning beschikt Wageningen UR over drie complexvergunningen: de Dreijen, Kortenoord/Binnenhaven en medio maart 2004 de Born.

Tevens heeft de Arbo- en Milieudienst de onderstaande Wm-procedures begeleid:

- Aanvraag oprichtingsvergunning Wm voor Biologisch Proef- en Leerbedrijf aan de Kielekampsteeg.
- Wijzigings-/uitbreidingsvergunning op de complexvergunning van Kortenoord. Het betreft hier de uitbreiding van het gebied waar met genetisch gemodificeerde organismen mag worden gewerkt (ggo-gebied, het vaststellen van de stankemissie (zie paragraaf 4.4.3 Lucht) en aanpassing van de milieue- en geluidszonering (zie paragraaf 4.4.3 Geluid).
- Een melding ex artikel 8.19 Wm ten behoeve van het Technotron (Bornsesteeg 59) vanwege wijziging van activiteiten. Eén en ander in verband met de verhuizing van het IMAG aan de Mansholtlaan 10 naar bovengenoemde locatie.
- Meldingen ex artikel 8.40 Wm voor een propaangastank op proefboerderij de Hoge Born en de WKK-installatie bij Plant Research International de Haaff (Besluit voorzieningen en installaties milieubeheer).
- De gedeeltelijke intrekking van de complexvergunning Kortenoord ten behoeve van de geplande nieuwbouw van de Stichting Sociale Huisvesting Wageningen) voor huisvesting buitenlandse studenten tussen Zodiac en het oude IPO-gebouw.
- Intrekking Wm-vergunning van Plantenveredeling aan de Lawickse Allee 166.

4.4.4.2 Wet verontreiniging oppervlaktewateren (Wvo)

Er geldt een coördinatieverplichting tussen Wm- en Wvo-vergunningen. In geval van complex de Born is er nadrukkelijk voor gekozen om geen Wvo-complexvergunning aan te vragen, gelijktijdig met de Wm-complexvergunning.

Hiervoor zijn een aantal redenen:

- Het gelijktijdig aanvragen van complexvergunningen voor Wm en Wvo vergt een grote inspanning van de Arbo- en Milieukolom.
- Een Wvo-complexvergunning heeft weinig toegevoegde waarde ten opzichte van vergunningen per locatie daar een vergunning sterk gebonden is aan de combinatie locatie/activiteit. Dit in tegenstelling tot de Wm-vergunning die minder locatiegebonden is.
- Er is nog niet voldoende informatie bekend om voor de nieuwbouw Wvo-vergunningen aan te kunnen vragen.
- De Wvo-vergunningen voor de locaties op complex de Born zijn veelal recent vergund.

De bestaande Wvo-vergunningen op complex de Born worden de komende jaren gereviseerd zodra daar aanleiding toe is. Denk hierbij bijvoorbeeld aan verandering van activiteiten wegens verhuizingen, sloop en /of nieuwbouw. Het Huisvestingsplan van Wageningen UR speelt hierin een grote rol.

De vorming van Agrotechnology & Food Innovations en de daarbij geplande verplaatsing van activiteiten van de Mansholtlaan naar de Born is aanleiding om de lozingsvergunning van de locatie Agrotechnology & Food Innovations (voorheen ATO) te reviseren. In december 2003 is een conceptaanvraag ingediend bij het Waterschap Vallei & Eem.

Voor de locatie Plant Research International de Haaff is in 2003 een aanvraag ingediend tot wijziging van de lozingseis voor onopgeloste bestanddelen bij de wasplaats. De vergunning is januari 2004 verleend.

Het Waterschap Vallei & Eem heeft in april 2003 besloten om de lozingseis voor arseen voor alle meetlocaties op complex de Dreijen gelijk te trekken en vast te stellen op 5 µg/liter. Er zijn dit jaar geen overschrijdingen van de lozingsnorm voor arseen op dit complex geconstateerd.

In 2003 zijn er op de Dreijen meerdere overschrijdingen geconstateerd van de lozingsnormen voor kwik, cadmium en zware metalen. Voor de overschrijding van de lozingsnorm voor kwik heeft Wageningen UR een bestuurlijke waarschuwing ontvangen. In een aantal gevallen is de herkomst van de lozing getraceerd en zijn er specifieke maatregelen genomen. In alle gevallen is extra aandacht besteed aan maatregelen in de sfeer van 'good housekeeping'.

Bij controle op de locatie Nieuwe IPO (Binnenhaven 5) is een aantal overtredingen geconstateerd. In de analyserapporten van het afvalwater ontbreekt een parameter, ook is er geen calamiteitenplan opgesteld en zijn er geen gegevens verstrekt met betrekking tot de hoeveelheid geloosd water. Hiervoor heeft Wageningen UR een bestuurlijke waarschuwing ontvangen van het Waterschap Vallei & Eem en een waarschuwingsbrief van het Openbaar Ministerie.

Inmiddels voldoet Wageningen UR aan de betreffende voorschriften.

Op een aantal locaties hebben zich eenmalige overschrijdingen van de lozingsnormen voorgedaan. De arbo- en milieucoördinatoren van de betreffende eenheden hebben hierop acties ondernomen.

4.4.5. Klachten/incidenten

De klachten- en incidentenprocedure maakt integraal onderdeel uit van de eind vorig jaar vastgestelde Wm-procedure. Hierin zijn taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden met betrekking tot Wm-vergunningen vastgelegd.

Er is het afgelopen jaar één milieugerelateerde klacht - geluidshinder van een gaskanon - binnengekomen bij de Arbo- en Milieudienst.

Na toezegging van Wageningen UR dat er alternatieven voor het gaskanon worden gezocht en uitgetest, heeft klager aangegeven geen verdere stappen te ondernemen.

Er zijn het afgelopen jaar geen milieu-incidenten bij de Arbo- en Milieudienst gemeld.

4.5 Straling

In het verslagjaar 2003 zijn de werkzaamheden uitgevoerd die in het kader van de complexvergunning Kernenergiewet noodzakelijk zijn. Het betreft onder andere inspecties van radionuclidenlaboratoria en de controle van radioactieve bronnen en röntgentoestellen.

Per 1 maart 2003 is het nieuwe Besluit Stralingsbescherming van kracht geworden. Het aangepaste stralingshygiënische beleid is vastgelegd in een nieuwe Regeling Stralingshygiëne Wageningen UR. Ook de Algemene Richtlijnen Stralingshygiëne zijn in overeenstemming gebracht met de nieuwe wetgeving. De belangrijkste aanpassingen voor Wageningen UR zijn:

- Instelling bewaakte en gecontroleerde zones werkplekken;
- Gewijzigde limieten voor radioactief afval en lozingen.

In het verslagjaar is de zonering van werkplekken inclusief de vereiste waarschuwingssignalering op de van toepassing zijnde werkplekken aangebracht

Radioactieve afvalstoffen, geproduceerd op diverse Wageningse locaties, zijn door de Arbo- en Milieudienst ingezameld en na verloop van tijd afgevoerd naar erkende afvalinzamelaars. Als gevolg van de gewijzigde wettelijke grenswaarden voor radioactief afval kon een groot gedeelte van het afval uit de radionuclidenlaboratoria nu via de 'normale' afvalstromen worden afgevoerd. Ten opzicht van 2001 is de hoeveelheid radioactief afval dat door de Arbo- en Milieudienst is ingezameld met meer dan 50% verminderd. Deze vermindering is mede het gevolg van het minder gebruiken van radioactieve stoffen. De inkoop van radioactiviteit daalde met ongeveer 10%.

In samenwerking met IAH Larenstein is vier maal de basis cursus Stralingshygiëne (5B-cursus) gegeven. In totaal hebben 72 personen, waarvan 28 studenten, de cursus gevolgd.

Externe dienstverlening is verricht ten behoeve van de firma Isotron (voorheen: Gammaster) met betrekking tot de bestralingsinstallaties te Ede en Etten-Leur. De dienstverlening bestond uit de stralingshygiënische begeleiding van bronladingen en de uitvoering van veiligheidsinspecties.

In het kader van de complexvergunning Kernenergiewet wordt ten behoeve van de vergunningverlener (ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid) een uitgebreid jaarverslag gemaakt dat inzicht geeft in het gevoerde stralingshygiënisch beleid en dat voldoet aan criteria die in de vergunning zijn vastgelegd. Vanaf het 3de kwartaal is dit stralingsjaarverslag ook via de Arbo- en Milieudienst website beschikbaar.

4.6 Bedrijfsmaatschappelijk Werk

4.6.1 Inleiding

Het Bedrijfsmaatschappelijk Werk is een onderdeel van de afdeling Arbo- en Milieudienst van het Bestuurscentrum van Wageningen UR. Dit jaarverslag 2003 van het Bedrijfsmaatschappelijk Werk geeft inzicht in de activiteiten en de resultaten van het Bedrijfsmaatschappelijk Werk van Wageningen UR. Zoals u van ons gewend bent, presenteren wij hierin de cijfers van het Bedrijfsmaatschappelijk Werk, zowel op curatief als op preventief gebied, maar ook opvallende signalen en trends.

Evenwicht en balans

Het Bedrijfsmaatschappelijk Werk richt zich op het herstellen van het evenwicht bij individuele medewerkers. Niet alleen individueel evenwicht maar ook het organisatorisch evenwicht stond in 2003 onder druk. Het Bedrijfsmaatschappelijk Werk hielp in 2003 individu en organisatie om die balans in psychosociale zin te hervinden.

Een balans vinden tussen de onzekerheid van de toekomst en tóch met relatieve rust en ondernemingszin het werk doen, is daarmee geen gemakkelijke opgave. Soms leidt dit tot onbalans, conflicten, werkstress of ziekteverzuim. Daarnaast doen leidinggevenden vaker een beroep op het Bedrijfsmaatschappelijk Werk om een goed evenwicht te bewaren voor zichzelf en hun team.

4.6.2. Curatieve dienstverlening

De curatieve dienstverlening van het Bedrijfsmaatschappelijk Werk bestaat uit het begeleiden van medewerkers met psychosociale problemen. Medewerkers komen op eigen initiatief, of worden verwezen door leidinggevenden, Personeel en Organisatie, bedrijfsartsen en collega's.

De gesprekken met het Bedrijfsmaatschappelijk Werk zijn gericht op het versterken van het eigen probleemoplossend vermogen, het herkennen en terugdringen van klachten (stress), het verbeteren van samenwerkingsrelaties en communicatie, bevorderen van effectief gedrag, werkhervatting en reïntegratie na een periode van arbeidsongeschiktheid, het leren aanpakken van werkproblematiek, vinden van een balans tussen werk en privé, et cetera

4.6.2.1 Overzicht totale caseload over de laatste drie jaar (2001, 2002 en 2003)

In totaal waren 558 medewerkers bij het Bedrijfsmaatschappelijk Werk in behandeling in 2003. Dat is 8% van alle medewerkers van Wageningen UR. Dit is een minimaal verschil met 2002 en een relatief hoog percentage ten opzichte van andere vergelijkbare organisaties.

In 2003 meldden zich 352 nieuwe medewerkers aan tegenover 357 in 2002, en daarmee ongeveer gelijkblijvend. Met andere woorden: iedere week melden zeven medewerkers zich bij het Bedrijfsmaatschappelijk Werk aan. Zie voor meer details tabel 4 en 5.

Tabel 4. Totale caseload van medewerkers van Wageningen UR in aantallen

Kalenderjaar	2001	2002	2003
Nog in behandeling uit voorgaand jaar	262	208	206
Nieuwe aanmeldingen	314	357	352
Totaal in behandeling	575	565	558
Afgerond	367	359	334
Meegenomen naar volgend jaar	208	206	224

Tabel 5. Nieuwe aanmeldingen per organisatieonderdeel in aantallen en percentages (Wageningen UR)

In aantallen:	Nieuw in 2001	Nieuw in 2002	Nieuw in 2003
Wageningen Universiteit	109	144	106
Instituutsonderdelen	123	155	167
Praktijkonderzoek	82	58	79
Wageningen UR Totaal:	314	356	352

In percentages:	Nieuw in 2001	Nieuw in 2002	Nieuw in 2003
Wageningen Universiteit	3,8	5	3,8
Instituutsonderdelen	4,1	4,9	5,5
Praktijkonderzoek	7,5	6,3	8,5
Wageningen UR Totaal:	4,5	5,1	5

Opvallend bij de aantallen is de stijging bij de cliënten van de Instituutsonderdelen. In drie jaar tijd stijgt het percentage medewerkers dat zich bij het Bedrijfsmaatschappelijk Werk aanmeldt van 4,1% naar 5,5%. Dit terwijl Wageningen Universiteit een grilliger beeld vertoont en het Praktijkonderzoek hoog blijft. Wat hiervan de verklaring is, is uit de gegevens van het Bedrijfsmaatschappelijk Werk niet rechtstreeks op te maken. Vragen rondom werkstress, reorganisatie, samenwerkingsproblemen en dergelijke, zijn binnen de organisatieonderdelen bijna identiek verdeeld.

Met andere woorden: de probleemcategorieën zijn hetzelfde, maar binnen Instituutsonderdelen en praktijkonderzoek hebben er meer medewerkers last van. Wellicht heeft dit te maken met het feit dat de regelmogelijkheden van onderzoekers binnen Instituutsonderdelen als kleiner worden ervaren dan binnen de Wageningen Universiteit.

4.6.2.2 Problematiek bij aanmelding

Bij aanvang van de hulpverlening en het maken van het behandelplan wordt geregistreerd wat het belangrijkste probleem is bij aanmelding (tabel 6).

Tabel 6. Hoofdgroepen van het belangrijkste probleem bij aanmelden (percentages).Totaal Wageningen UR breed

	Nieuw in 2002	Nieuw in 2003
Arbeidsinhoud	2	2
Arbeidsvoorwaarden	8	8
Arbeidsverhoudingen	18	24
Arbeidsomstandigheden	49	49
Privé met gevolg voor werk	23	17

Uit tabel 6 blijkt dat 82% van de aangemelde problematiek rechtstreeks met het werk samenhangt. Medewerkers die contact zoeken met het Bedrijfsmaatschappelijk Werk vanwege privé-problemen, doen dat vanwege de invloed op of samenhang met de werksituatie. Relatieproblemen of de zorg voor een ouder die in een terminale fase verkeert, kunnen immers de belastbaarheid op het werk beïnvloeden. Ten opzichte van 2002 vallen twee verschuivingen op: arbeidsverhoudingen zijn gestegen terwijl privé-problemen gedaald zijn.

De grootste groep van onze cliënten ervaart problemen in de arbeidsomstandigheden. Vooral stressklachten en reorganisaties vormen hier een belangrijk onderdeel. De onderstaande "topvijf" van aangemelde problemen geeft hierin duidelijk inzicht:

Tabel 7. TOP VIJF aangemelde problemen in percentages

	2003	2002
1. Werkstress/overspannen	25	24
2. Samenwerkingsproblemen	23	17
3. Privé-problemen met gevolg voor werk	17	23
4. Reorganisatie	14	16
5. Opvang na schokkende gebeurtenis	6	3
6. Loopbaanvragen en mobiliteit (niet rechtstreeks uit reorganisatie voortkomend)	5	3

Al een aantal jaren staan vragen op het gebied van werkstress op nummer één. Te vaak wordt nog gedacht dat werkstress hetzelfde is als werkdruk; dit is echter niet het geval.

In 2003 waren onzekerheid over de toekomst, angst voor het voortbestaan van de eigen functie of afdeling en druk van externe financiering, naar onze ervaring, belangrijkere stressbronnen dan de werkhoeveelheid.

4.6.2.3 Verwijzers

Op eigen initiatief

De meeste cliënten van het Bedrijfsmaatschappelijk Werk nemen op eigen initiatief contact op. De laatste jaren zit dit percentage consequent rond de 50%. Het belang hiervan is evident. Uit de registratie blijkt namelijk dat van de medewerkers die op eigen initiatief komen nog 80% werkt. Bij de medewerkers die verwezen worden door anderen is dat zo'n 60%.

Verwijzing vanuit management

Een opvallende ontwikkeling in 2003 is de verschuiving in verwijzers: het aantal verwijzingen van bedrijfsartsen is bijna gehalveerd (van 76 naar 43 verwijzingen). Het aantal verwijzingen van leidinggevendena naar het Bedrijfsmaatschappelijk Werk is meer dan verdubbeld: van 36 naar 75. Dit kan wijzen op een positieve ontwikkeling met betrekking tot de rol van leidinggevendena in het signaleren van problematiek bij de medewerker en het actief daarmee omgaan.

Samen met de verwijzingen door Personeel en Organisatie en collega's komt 35% dus vanuit de organisatie. Vorig jaar was dit nog 24%, ook toen al een verheugende constatering. Verheugend omdat tijdige signalering en een actieve houding ten aanzien van het oplossen van problemen een preventief effect kan hebben.

Al met al dus een ontwikkeling die wij vanuit het Bedrijfsmaatschappelijk Werk gestimuleerd hebben en ook blijven stimuleren.

Tabel 8. Verwijzers totaal over 2003 in aantallen en percentage

	In aantal (totaal 352)	Percentage (n=352)
Eigen initiatief	172	49
bedrijfsarts	43	12
Personeel en Organisatie	28	8
Leidinggevende	75	21
Collega	20	6
Overig	14	4

Ter vergelijking:

Tabel 9. Verwijzers totaal over 2002 in aantallen en percentage

	In aantal (totaal 357)	Percentage (n=357)
Eigen initiatief	183	51
bedrijfsarts	76	21
Personeel en Organisatie	29	8
Leidinggevende	36	10
Collega	20	6
Overig	13	4

4.6.2.4 Arbeidsongeschikt bij aanmelding

Ook wordt geregistreerd hoeveel medewerkers al arbeidsongeschikt zijn op het moment van aanmelding. Dit aantal, dat sinds halverwege de negentiger jaren explosief steeg, begint nu langzamerhand te dalen. Dit is een belangrijke ontwikkeling omdat het aantal nieuwe aanmeldingen per jaar gelijk blijft.

Tabel 10. Percentage arbeidsongeschikt bij aanmelden

JAAR	arbeidsongeschikt bij aanmelding
2000	54
2001	45
2002	41
2003	29

Mogelijke achtergronden bij deze trend:

Snelle bewustwording en adequaat handelen bij leidinggevenden, afdeling Personeel en Organisatie en medewerkers als er zich problemen voordoen, is de sleutel tot het voorkomen van (langdurig) verzuim.

4.6.2.5 Gemiddeld aantal contacten en duur van de hulpverlening

Het Bedrijfsmaatschappelijk Werk rondt de meeste hulpverleningsvragen binnen zes gesprekken af. In 2003 werd met 334 cliënten de hulpverlening afgerond. Ruim 80% van deze behandelingen werden in vijf gesprekken afgerond en 10% binnen tien gesprekken. Het aandeel langere contacten is als vanouds beperkt, 6% werd na 20 gesprekken afgerond, en bij 3% 20 tot 40 gesprekscontacten. Deze laatste categorie betreft vooral langdurige reïntegratietrajecten, meestal met gecompliceerde, multivariabele problemen.

Naast gesprekken met cliënten wordt bijna evenveel tijd besteed aan gesprekken en rapportages over deze cliënten ten opzichte van leidinggevenden, Personeel- en Organisatiefunctionarissen en bedrijfsartsen. Dit alles vanzelfsprekend met toestemming en medeweten van de betrokken cliënt.

Wat betreft de lengte van het contact: 22% werd binnen één maand afgerond, 37% binnen een half jaar, 27% binnen een jaar, en 1% duurde langer dan een jaar.

4.6.3 Preventie

De preventieve dienstverlening van het Bedrijfsmaatschappelijk Werk is naar aanleiding van de vraag binnen de organisatie de laatste jaren uitgebreid.

Preventieve dienstverlening is het organiseren van workshops over werkstress, voorlichting over het Bedrijfsmaatschappelijk Werk en het belang van signalering, opvang na schokkende gebeurtenissen, signaleren van organisatorische knelpunten en daaruit voortvloeiende beleidsadvisering. Daarnaast is het natuurlijk zo dat snelle behandeling van psychosociale knelpunten eveneens een preventief effect heeft.

4.6.3.1 Voorlichting

Voorlichtingsfolders over het Bedrijfsmaatschappelijk Werk voor medewerkers en leidinggevenden.

Voorlichtingsmateriaal van het Bedrijfsmaatschappelijk Werk bestaat uit:

- folder voor medewerkers;
- Engelstalige folder voor medewerkers;
- folder voor leidinggevenden;
- brochure over het herkennen en voorkomen van werkstress, getiteld: "Vitaliteit van werknemers en organisatie".

Mondelinge voorlichting over Bedrijfsmaatschappelijk Werk.

De bedrijfsmaatschappelijk werkers gaven in 2003 voorlichting over de rol, taken en positie van het Bedrijfsmaatschappelijk Werk.

Workshop werkstress

In een workshop van een halve dag geeft het Bedrijfsmaatschappelijk Werk voorlichting over het voorkomen, herkennen en bestrijden van werkstress op individueel en organisatorisch niveau.

4.6.3.2 Preventie door samenwerking

Samenwerking met management

De toegankelijkheid en de zichtbaarheid van iedere bedrijfsmaatschappelijk werker binnen het eigen werkgebied heeft een belangrijke preventieve werking. Het zijn immers de persoonlijke samenwerkingscontacten die preventief werken bevorderen.

Overleg met leidinggevenden binnen de diverse organisatieonderdelen leidt regelmatig tot advisering en consultatie over vragen waar leidinggevenden mee zitten

Samenwerking met Personeel en Organisatie

Naast overleg en samenwerking met leidinggevenden, zijn Personeel- en Organisatiefunctionarissen voor het Bedrijfsmaatschappelijk Werk eveneens een belangrijke samenwerkingspartner. Zij worden als stafdienst veelal als eerste ingeschakeld en zijn samen met de leidinggevende een belangrijke verwijzer naar het Bedrijfsmaatschappelijk Werk. De Personeel en Organisatie discipline is momenteel binnen de kenniseenheden geïntegreerd, zodat Personeel en Organisatie en het Bedrijfsmaatschappelijk Werk vanuit die nieuwe structuur de samenwerking vorm kunnen geven.

Project: "VeranderenGlashelder!"

Dit project is gestart op vraag van een manager die zijn leidinggevenden instrumenten ter beschikking wilde stellen om veranderingsprocessen te managen. Als resultaat van dit project is een nota totstand-

gekomen met als titel: "Veranderen.....Glashelder." De nota is een hulpmiddel voor leidinggevend en als zij een veranderingsproces moeten sturen of begeleiden bij medewerkers en teams. De nota biedt naast een algemeen en theoretisch kader ook praktische handvatten en tips voor leidinggevend en.

Samenwerking met bedrijfsartsen

Een derde overlegpartner in het kader van preventie zijn de bedrijfsartsen. De Wet verbetering poortwachter die in 2002 van kracht is gegaan, is ook in 2003 door beide disciplines aangegepen om de uitwisseling en de samenwerking verder te intensiveren. Het gaat daarbij niet alleen om bestaand ziekteverzuim, maar ook over werkwijzen, diagnostiek en preventie.

Naast het bilateraal overleg nam het Bedrijfsmaatschappelijk Werk ook deel aan het tweejaarlijks sociaal-medisch concern overleg, waar tevens het accent op preventie gelegd wordt.

Bedrijfsmaatschappelijk Werk ook in het land

Wageningen UR bestaat niet alleen uit Wageningen. Bijna éénderde van de medewerkers bevindt zich op andere locaties, bijvoorbeeld op de diverse proefstations in den lande, op locaties in Lelystad, Den Haag, IJmuiden enzovoort. Het Bedrijfsmaatschappelijk Werk is daar aanwezig door spreekuur te houden op de grotere locaties

4.6.3.3 Sociaal Medisch Team (SMT)

Het Sociaal Medisch Team is een zeer belangrijk instrument in het sociaal beleid van de organisatie. Ieder organisatie onderdeel heeft een Sociaal Medisch Team, dat in het algemeen goed is ingeburgerd. Het doel van een Sociaal Medisch Team is om zowel het ziekteverzuim als de knelpunten binnen een organisatie te signaleren, op te lossen en te voorkomen. Het monitoren van langdurig en kort verzuim, bespreking van een gemeenschappelijke aanpak bij reïntegratie van zieke medewerkers, en organisatie-ontwikkelingen met gevolgen voor medewerkers stonden in de Sociaal Medisch Teams centraal. In 2003 werden ruim 100 sociaal-medisch teams door het Bedrijfsmaatschappelijk Werk bijgewoond. Deze constructie zorgt er voor dat individuoverstijgende zaken ook binnen de kenniseenheid worden opgemerkt.

4.6.4 Signalen en aanbevelingen

Het Bedrijfsmaatschappelijk Werk spreekt met medewerkers, leidinggevend en, directieraden, Personeel- en Organisatiefunctionarissen, bedrijfsartsen, ondernemingsraden, arbofunctionarissen en dergelijke. Van het Bedrijfsmaatschappelijk Werk mag dan ook verwacht worden dat het een grootste gemene deler teruggeeft aan de organisatie van informatie, knelpunten en kansen op psychosociaal gebied. Het Bedrijfsmaatschappelijk Werk is daarmee één van de antennes binnen de organisatie.

4.6.4.1 Kernprobleem in 2003: combinatie van werkstress, reorganisatie, toekomstonzekerheid en competitie

Werkstress wordt nog teveel opgevat als het last hebben van een hoge werkdruk. Natuurlijk kan dit een ongezonde stress opleveren, maar veel vaker rapporteerden cliënten van het Bedrijfsmaatschappelijk Werk een andersoortige vorm van werkstress.

Deze is in een aantal elementen te ontleden, die allen met elkaar in verband staan, namelijk:

- economische/financiële tegenslag;
- de consequenties daarvan voor de omvang en inrichting van de organisatie;
- de reacties daarop van leidinggevend en medewerkers;
- de wijze waarop door leidinggevend en gestuurd wordt;
- en de effecten die dit op individuele medewerkers heeft.

Binnen diverse organisatieonderdelen werd in de loop van 2003 duidelijk dat de economische recessie de deur van Wageningen UR niet voorbij ging. Als bedrijfsmaatschappelijk werkers constateerden wij een toenemende zorg over de toekomst op alle niveaus van de organisatie. Hoewel – of misschien omdat – bijna nergens gekozen werd voor een reorganisatie, voelden sommige medewerkers een vage dreiging boven hun afdeling of boven hun eigen functie hangen. Dit resulteerde soms in gevoelens van onveiligheid en angst maar ook in soms ongewenste rivaliteit en competitie, of in het te lang doorgaan zonder een en ander bespreekbaar te maken.

Een ander punt van onveiligheid bij sommige medewerkers is het feit dat hun uren “niet gedekt” zijn. Ook het zodanig sterk aanzetten van de individuele verantwoordelijkheid hiervoor in Resultaat- en Ontwikkelings- dan wel functioneringsgesprekken, kan er voor zorgen dat er in plaats van creativiteit en gemeenschappelijkheid slechts angst ontstaat. Boekhoudkundige systemen zijn volgens cliënten te dwingend of geven niet altijd de werkelijkheid weer. Hierdoor is evaluatie van knelpunten niet goed mogelijk. Anderzijds constateren wij óók dat medewerkers weinig flexibiliteit ontwikkelen om met deze systemen om te gaan of ze naar hun eigen hand te zetten.

Ook dit jaar adviseren wij daarom de consequenties van het besturingsmodel en projectmatig werken door management, medewerkers, Human Resources Management discipline en ondernemingsraad op afdelings- en kenniseenheid niveau voortdurend te evalueren en bij te stellen. Zeker in tijden van bezuinigingen of recessie is het des te belangrijker te sturen op het belang van het geheel. Dit geldt op team-, afdelings- en kenniseenheidniveau, maar ook Wageningen UR breed.

4.6.4.2 Grote verantwoordelijkheid bij de leidinggevende niveaus bij organisatieverandering, mobiliteit en dergelijke.

Iedere keer opnieuw blijkt dat de wijze waarop de leidinggevende beslissingen communiceert, maar ook de wijze waarop hij of zij ruimte biedt aan de medewerker of het team om hierover te praten, voor meer dan helft bepalend is voor het effect. Niet alle leidinggevendenden gingen soepel met weerstand om; soms waren ze te veel bezig met de oplossing, zonder aandacht te hebben voor het proces van betrouwen. Anderzijds merken wij ook dat de directe betrokkenheid van leidinggevendenden in het Sociaal Medisch Team zeer verhelderend en productief is.

Net als in ons jaarverslag over 2002 vragen wij grote aandacht voor het “eerstelijnsmanagement”. Dat zijn diegenen die rechtstreeks leiding geven aan de werkvloer, dus bijvoorbeeld leerstoelgroepouders en teamleiders. Hun verantwoordelijkheden en bevoegdheden zijn niet altijd helder gedefinieerd. Medewerkers binnen Wageningen UR hebben een grote intrinsieke motivatie voor het werk. Zij voelen zich meer verbonden aan de inhoud van hun werk en hun kernteam, dan aan een afdeling of kenniseenheid. Ook in dit verband hebben leidinggevendenden een belangrijke rol om deze intrinsieke motivatie optimaal inzetbaar te maken. De coachevaluatie vanuit de resultaat- en ontwikkelingsgesprekken zou bijvoorbeeld gemeenschappelijk gemaakt kunnen worden, zodat team en leiding goed op elkaar worden afgestemd.

4.6.4.3 Aandacht voor mobiliteit

Gezien de situatie binnen Wageningen UR wordt binnen diverse kenniseenheden op mobiliteit van medewerkers ingezet. Dit wordt door sommige cliënten als positief beleefd. Daarnaast signaleren wij dat in een sfeer van onveiligheid en wantrouwen, men deze instrumenten echter niet altijd optimaal benut. De grenzen binnen en tussen kenniseenheden zijn soms nog steeds groot. Dit werkt beperkend op de inzetbaarheid van medewerkers buiten de eigen afdeling, bijvoorbeeld bij herplaatsingskandidaten, reïntegratietrajecten en mobiliteitskandidaten.

In het kader van reïntegratie en gezien de WAO-wetgeving wordt het steeds belangrijker om de eigen mogelijkheden van de organisatie te benutten. De Raad van Bestuur en directieraden kunnen nagaan waar eventuele beperkingen liggen en hoe die weggenomen kunnen worden. Dit bevordert de uitwisseling binnen Kenniseenheden en kan de WAO-instroom verder beperken.

Het "recept" dat bij organisatieverandering en mobiliteit centraal kan staan, is in onze ogen het volgende:

1. duidelijkheid over beslissingen;
2. transparantie in de uitvoering;
3. de stijl van de leidinggevende dient ruimte te bieden voor het bespreken van de individuele situatie van de medewerker;
4. maatwerk voor wat betreft individuele consequenties (mobiliteitsinstrumenten, Human Resources Management, Bedrijfsmaatschappelijk Werk, et cetera);
5. geringere grenzen tussen kenniseenheden, om uitwisseling te bevorderen.

4.6.5 Plannen voor het Bedrijfsmaatschappelijk Werk voor de komende jaren

In 2003 is het Bedrijfsmaatschappelijk Werk onderdeel geworden van de interne Arbo- en Milieudienst. Human Resources Management, Achmea Arbo, sectie Bedrijfsmaatschappelijk Werk en de sectie Arbo van de Arbo- en Milieudienst zullen hun signalerende, en adviserende rol nu beter op elkaar kunnen afstemmen, zowel in de uitvoerende taken als in het beleid. Door de reductie op het Bedrijfsmaatschappelijk Werk van 10% (december 2003) kan het Bedrijfsmaatschappelijk Werk, op basis van prioriteit aan de curatieve zorg, 45% van de preventieve taken niet meer uitvoeren.

De belangrijkste speerpunten van het Bedrijfsmaatschappelijk Werk liggen in het verlengde van het organisatiebeleid van Wageningen UR. Aansluiten bij het primair proces en dienstverlening op maat zijn daarbij uitgangspunten.

De belangrijkste speerpunten van het Bedrijfsmaatschappelijk Werk zijn:

- Versterken leiderschap door middel van advies en consultatiefunctie aan managers;
- Terugdringing ziekteverzuim door middel van reïntegratiebegeleiding en vroegsignalering;
- Preventie door middel van voorlichting, workshops, professionalisering van leidinggevenden, en dergelijke;
- Hulpverlening aan medewerkers;
- Signalering en beleidsontwikkeling door middel van rapportages.

Het Bedrijfsmaatschappelijk Werk hoopt binnen al deze ontwikkelingen op een stabiele en professionele wijze waar nodig bij te dragen aan het evenwicht van medewerkers en organisatie. Immers: in balans functioneer je beter!

Bijlage I - Onderwijs

Tabel 1:
Overzicht bachelor- en masteropleidingen 2003/ 2004

Onderwijsinstituut Levenswetenschappen	Biologie (BBI) Biologische productiewetenschappen (BBP) Dierwetenschappen (BDW) Plantenwetenschappen (BPW) Animal science and aquaculture (MAS) Biology (MBI) Organic agriculture (MOA) Plant biotechnology (MPB) Plant sciences (MPS)
Onderwijsinstituut Maatschappijwetenschappen	Bedrijfs- en consumentenwetenschappen (BBC) Internationale ontwikkelingsstudies (BIN) Food Quality Management (MFQ) International Development Studies (MID) Management of agro-ecological knowledge and social change (MAK) Management, economics and consumer- studies (MME)
Onderwijsinstituut Omgevingswetenschappen	Bodem, water en atmosfeer (BBW) Bos- en natuurbeheer (BBN) Internationaal land- en waterbeheer (BIL) Landschap, planning en ontwerp (BLP)

Milieukunde (BMK)
Earth system science (MEA)
Environmental sciences (MES)
Forest and nature conservation (MFN)
Geo-information science (MGI)
GIMA...
Hydrology and water quality (MHW)
International land and watermanagement (MIL)
Landscape, planning and design (MLP)
Leisure, tourism and environment (MLE)
Meteorology and air quality (MMA)
Soil science (MSS)
Urban environmental Management (MUE)

Onderwijsinstituut Technologie & voeding

Agrotechnologie (BAT)
Biotechnologie (BBT)
Levensmiddelentechnologie (BLT)
Moleculaire wetenschappen (BMW)
Voeding en gezondheid (BVG)
Agricultural and bioresource engineering (MAB)
Bioinformatics (MBF)
Biotechnology (MBT)
Food technology (MFT)
Molecular sciences (MMS)
Nutrition and health (MNH)

Tabel 2:

Aantal ingeschrevenen aan Wageningen Universiteit naar soort inschrijving: totaal aantal, aantal eerstejaars, aantal mannen en vrouwen, per 1 december 2003

Soort inschrijving	Totaal			Eerstejaars		
	M	V	T	M	V	T
Studenten-WO	2293	2192	4485	578	585	1163
Extraneï	3	2	5	-	-	-
MSc-ers	10	19	29	2	9	11
Tempus	3	3	6	3	2	5
Exchange prog.	22	17	39	22	16	38
PhD-AIO	16	12	28	2	2	4
PhD-Sandwich NWO	11	8	19	2	3	5
PhD-Sandwich NWO	6	1	7	1	0	1
PhD-Sandwich Ext.	30	25	55	10	5	15
PhD-Staff	1	0	1	-	-	-
PhD-Fellow	46	12	58	9	1	10
PhD-Extern TSP	3	4	7	1	2	3
Contractant-Maand	0	1	1	0	1	1
Toehoorder-Vak	0	1	1	0	1	1
Bijvakker	20	24	44	15	12	27
Erasmus Student	47	99	147	46	96	143
MBA-Part-time	12	3	15	9	1	10
Totaal ingeschrevenen	2523	2423	4947	700	736	1437

Tabel 3:

Aantal Studenten/MSc-ers aan Wageningen Universiteit naar studiefase: totaal aantal, aantal eerstejaars, aantal mannen en vrouwen, per 1 december 2003

Studiefase	Totaal			Eerstejaars		
	M	V	T	M	V	T
Propaedeuse	65	27	92	-	-	-
Doctoraal	768	657	1425	-	-	-
Bachelor	709	798	1507	248	276	524
Master	690	649	1339	330	309	639
MSc (old)	9	18	27	2	9	11
Overige/Afgest.?	62	62	124	-	-	-
Totaal studiefasen	2303	2211	4514	580	594	1174

Tabel 4:

Aantal studenten bacheloropleidingen aan Wageningen Universiteit naar opleiding: totaal aantal, aantal eerstejaars, aantal mannen en vrouwen, per 1 december 2003

Opleiding	Totaal			Eerstejaars		
	M	V	T	M	V	T
Biologie BBI	103	100	203	33	30	63
Biologische productwet. BBP	3	9	12	2	5	7
Plantenwetenschappen BPW	24	8	32	7	4	11
Dierwetenschappen BDW	38	48	86	21	33	54
Levenswetenschappen totaal	168	165	333	63	72	135
Bedrijfs- en consumentenwet. BBC	56	57	113	17	15	32
Internat.ontwikkelingsstudies BIN	21	76	97	8	22	30
Maatschappijwetenschappen totaal	77	133	210	25	37	62
Bos - en Natuurbeheer BBN	89	73	162	19	19	38
Bodem, water,atmosfeer BBW	51	62	113	15	18	33
Internat.land- en waterbeheer BIL	26	21	47	15	6	21
Landschap, planning en ontwerp BLP	80	54	134	18	10	28
Milieukunde BMK	38	36	74	21	20	41
Omgevingswetenschappen totaal	284	246	530	88	73	161
Agrotechnologie BAT	27	0	27	12	0	12
Biotechnologie BBT	73	36	109	28	15	43
Levensmiddelentechnologie BLT	29	57	86	15	21	36
Moleculaire wetenschappen BMW	44	28	72	16	7	23
Voeding en gezondheid BVG	7	133	140	1	51	52
Technologie en Voeding totaal	180	254	434	72	94	166
Totaal	709	798	1507	248	276	524

Tabel 5:

Aantal studenten masteropleidingen aan Wageningen Universiteit naar Opleiding: totaal aantal, aantal eerstejaars, aantal mannen en vrouwen, per 1 december 2003

Opleiding	Totaal			Eerstejaars		
	M	V	T	M	V	T
Animal Sciences and Aquacult MAS	41	74	115	23	34	57
Biology MBI	2	2	4	2	2	4
Organic Agriculture MOA	9	11	20	5	4	9
Plant Biotechnology MPB	6	10	16	3	4	7
Plant Sciences MPS	36	24	60	11	14	25
Levenswetenschappen totaal	94	121	215	44	58	102
Management of Agricult kwol MAK	38	22	60	16	12	28
International development Stud MID	11	15	26	9	12	21
Management, Economics and Cons MME	104	95	199	55	48	103
Food Quality Management MFQ	7	8	15	5	7	12
Maatschappijwetenschappen totaal	160	140	300	85	79	164
Earth System Science MEA	10	7	17	8	5	13
Environmental Sciences MES	79	58	137	32	17	49
Forest and Nature Conservation MFN	46	21	67	23	7	30
Geo-information Science MGI	28	12	40	10	2	12
Hydrology and Water Quality MHW	28	5	33	14	3	17
International Land and Water MIL	28	7	35	12	1	13
Leisure, Tourisme and Environm MLE	22	45	67	11	26	37
Landscape Planning and Design MLP	50	36	86	28	23	51
Meteorology and Air Quality MMA	3	0	3	1	0	1
Soil Science MSS	5	2	7	2	0	2
Urban Environmental Management MUE	25	37	62	10	16	26
Omgevingswetenschappen totaal	324	230	554	151	100	251
Agriculture and Bioresource MAB	12	0	12	5	0	5
Bioinformatics MBF	8	11	19	4	5	9
Biotechnology MBT	26	26	52	8	10	18
Food Safety MFS	6	10	16	4	10	14
Food Technology MFT	42	43	85	20	11	31
Molecular Sciences MMS	7	8	15	4	5	9
Nutrition and Health MNH	11	60	71	5	31	36
Technologie en Voeding totaal	112	158	270	50	72	122
Totaal	690	649	1339	330	309	639

Tabel 6:

**Aantal Propaedeuse en doctoraal studenten aan Wageningen Universiteit naar opleiding:
totaal aantal, aantal mannen en vrouwen, per 1 december 2003**

Opleiding	Propaedeuse			Doctoraal		
	M	V	T	M	V	T
Bedrijfs- en consumentenwet. BC	3	0	3	2	0	2
Biologie BI	8	4	12	26	30	56
Biologie BIO	3	1	4	59	59	118
Bos- en natuurbeheer BN	-	-	-	1	1	2
Biotechnologie BT	3	0	3	9	2	11
Bodem, water en atmosfeer BW	3	1	4	1	0	1
Dierwetenschappen DW	5	5	10	34	47	81
Internat. ontwikkelingsstudies IO	-	-	-	2	1	3
Bosbouw L10	-	-	-	67	45	112
Agrosysteemkunde L20	-	-	-	6	1	7
Landinrichtingswetenschappen L30	6	1	7	85	49	134
Bodem, water en atmosfeer L50	1	0	1	69	42	111
Landbouwtechnische Wet. L60	-	-	-	37	1	38
Landinrichting LI	0	2	2	6	5	11
Levensmiddelentechnologie LT	5	3	8	4	8	12
Econ. van Landb. en Milieu M10	5	1	6	39	17	56
Huishoud. en consumentenwet. M30	-	-	-	3	20	23
Moleculaire wetenschappen MW	2	1	3	3	3	6
Tropisch landgebruik O10	4	0	4	42	44	86
Rurale ontwikkelingsstudies O20	1	0	1	14	23	37
Plant- en gewaswetenschappen PG	2	1	3	17	5	22
Plantenveredeling en Gewb. T15	2	0	2	14	7	21
Plantenteeltwetenschappen T16	2	1	3	29	16	45
Zoötechniek T20	2	1	3	59	74	133
Levensmiddelentechnologie T30	2	0	2	33	49	82
Voeding van de mens T31	0	1	1	2	45	47
Milieuhygiëne T32	2	2	4	32	24	56
Moleculaire wetenschappen T33	3	0	3	25	13	38
Bioprocestechnologie T34	1	1	2	47	24	71
Techn. en milieumanagement TM	-	-	-	1	0	1
Voeding en gezondheid VG	0	1	1	0	2	2
Totaal Propaedeuse en Doctoraal Studenten	65	27	92	768	657	1425

Tabel 7:

Aantal Studenten S-opleidingen (MSc-opleidingen van voor september 2002) aan Wageningen Universiteit naar opleiding: totaal aantal, aantal eerstejaars, aantal mannen en vrouwen, per 1 december 2003

Opleiding	Totaal			Eerstejaars		
	M	V	T	M	V	T
Geogr. Inf. Sys. Rural Appl S17	1	0	1	-	-	-
Environmental Sciences S22	0	2	2	-	-	-
Leisure and Environments S24	1	0	1	-	-	-
Omgevingswetenschappen totaal	2	2	4	-	-	-
Biotechnology S15	1	2	3	-	-	-
European Food Network in Food S26	7	15	22	2	9	11
Technologie en Voeding totaal	8	17	25	2	9	11
Totaal	10	19	29	2	9	11

Tabel 8

Doctoraalrendementen van de cohorten 1996/97 en 1997/98 per opleiding(N in absolute aantallen, na x jaar in procenten)

	generatie 1996					generatie 1997			
	N	na 4 jaar	na 5 jaar	na 6 jaar	na 7 jaar	N	na 4 jaar	na 5 jaar	na 6 jaar
B10	107	6	31	50	61	104	2	25	42
L10	39	0	0	18	41	34	0	6	32
L20	11	27	45	82	82	8	0	38	50
L30	71	6	10	31	51	84	5	7	31
L50	60	3	10	27	48	73	4	7	34
L60	18	0	0	33	61	17	0	24	59
M10	43	19	30	35	42	46	17	35	41
M30	41	22	46	59	61	43	16	47	60
O10	42	0	7	29	52	43	2	7	26
O20	35	3	17	37	49	28	7	39	50
T15	31	16	52	58	77	26	15	50	65
T16	17	0	6	29	29	28	0	36	57
T20	92	4	18	45	52	80	5	15	45
T30	55	9	25	55	62	57	16	30	51
T31	54	19	70	76	81	90	18	56	70
T32	60	13	20	38	70	40	23	25	48
T33	32	3	31	56	69	40	5	38	58
T34	75	1	4	23	43	51	6	8	37
WU-T	883	8	23	42	57	892	8	25	46

Tabel 9

Rendementen van de MSc-opleidingen van het cohort 2001/02(N in absolute aantallen, na x jaar in procenten)

	N	na 1.5 jaar	na 2 jaar
S10	24	42	92
S11	15	20	100
S12	17	47	82
S13	15	80	100
S15	28	64	96
S16	6	33	83
S17	15	47	80
S19	8	88	100
S20	15	27	40
S21	41	49	88
S22	35	54	83
S23	16	0	0
S24	25	20	60
S26	9	0	89
	269	43	79

Bijlage II - Onderzoek

Tabel 1
Rendementscijfers AIO's en OIO's, peildatum 31-12-2003

Jaar	Instroom		totaal	< 4 jaar		4 - < 5 jaar		5 - < 6 jaar		6 - < 7 jaar		> 7 jaar		rendement	gestaakt		<5%	% <5%	
	V	M		V	M	V	M	V	M	V	M	V	M						
1986	2	4	6	0	0	0	3	0	1	0	0	0	5	83%	0	0	3	50%	
1987	13	47	60	0	2	1	7	4	16	1	6	3	9	49	82%	2	2	10	17%
1988	34	76	110	1	3	14	27	6	22	5	7	3	8	96	87%	2	1	45	41%
1989	14	50	64	0	0	2	15	4	15	2	5	2	5	50	78%	1	1	17	27%
1990	31	46	77	0	0	9	14	8	12	5	9	3	5	65	84%	0	1	23	30%
1991	31	63	94	0	2	4	16	12	17	6	2	7	15	81	86%	0	2	22	23%
1992	38	73	111	1	1	9	21	7	13	6	20	4	6	88	79%	3	1	32	29%
1993	38	51	89	0	1	4	10	12	17	3	8	4	5	64	72%	7	4	15	17%
1994	33	44	77	1	0	4	10	7	9	8	3	11	8	61	79%	1	2	15	19%
1995	36	70	106	0	1	10	22	7	12	11	13	2	8	86	81%	2	8	33	31%
1996	39	67	106	0	0	3	11	18	29	5	8	1	2	77	73%	3	1	14	13%
1997	49	58	107	0	0	15	26	17	15	6	4	0	0	83	78%	0	0	41	38%
1998	49	46	95	1	1	19	13	9	5	0	0	0	0	48	51%	0	0	34	36%
1999	44	58	102	1	1	7	8	0	0	0	0	0	0	17	17%	0	0	17	17%
2000	75	94	169	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0%	0	0	0	0%
2001	70	74	144	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0%	0	0	0	0%
2002	62	76	138	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0%	0	0	0	0%
2003	56	72	128	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0%	0	0	0	0%
Totaal	714	1069	1783	5	12	101	203	111	183	58	85	41	71	870	49%	21	23	0	0%

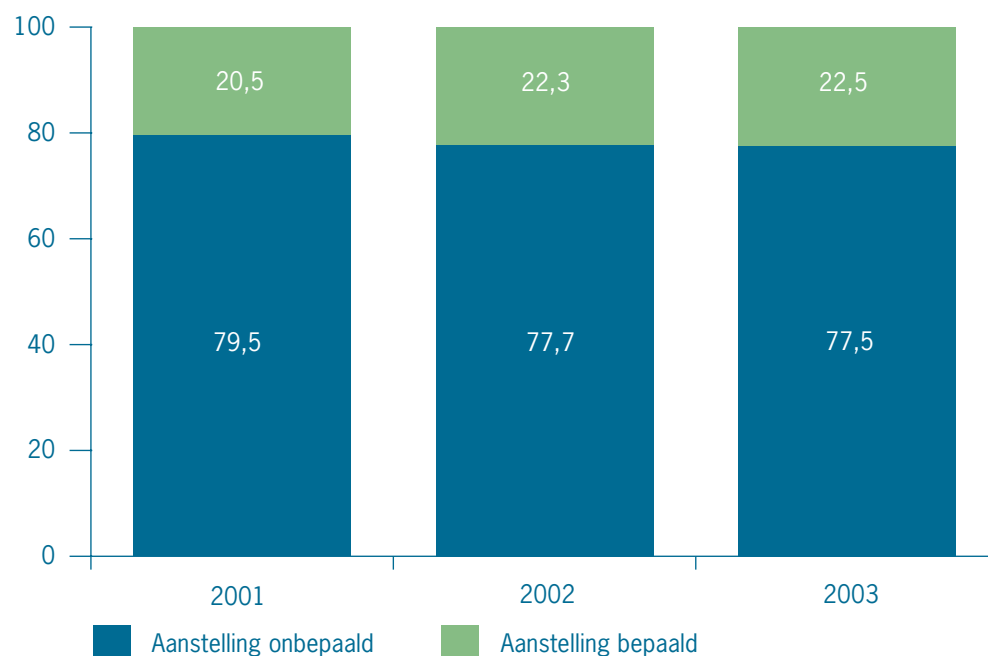
Bijlage III – a Sociaal jaarverslag

TABEL 1: MEDEWERKERS

	2001	2002	2003
Aantal medewerkers op 31-12	6714	6960	6947
Aantal fte op 31-12	5864	6104	6079

Het betreft hier de feitelijke standen per 31-12. In het financieel jaarverslag wordt het gemiddelde over een jaar gemeld.

GRAFIEK 1: ONBEPaald/BEPAALD

Flexibiliteit is essentieel om optimaal in te kunnen spelen op een veranderende omgeving en te groeien naar een duurzame organisatie. Wageningen UR ziet de verhouding tussen aanstellingen voor onbepaalde en bepaalde tijd als een indicator voor flexibiliteit. De verhouding bij WU wordt sterk beïnvloed door aiois, die per definitie een aanstelling voor bepaalde tijd hebben.

TABEL 2: ZIEKTEVERZUIM

	2001	2002	2003
Incl. verzuim > 1 jaar	6,9	5,0	3,8
Excl. verzuim > 1 jaar	4,4	3,4	3,0

Het ziekteverzuim (excl. zwangerschapsverlof) is in 2003 verder gedaald en is daarmee onder de streefwaarde van 4% gekomen. Vanaf 2004 wordt het ziekteverzuimpercentage berekend over het aantal fte i.p.v. het aantal medewerkers. Deze wijziging zal van minimale invloed zijn op het ziekteverzuimpercentage.

TABEL 3: OPTARE

	2002 WU	2002 DLO	2003 WU	2003 DLO
Aantal deelnemers	881	nvt	995	1588
% van totaal mogelijke deelnemers	33,4	nvt	36,4	39,9
Verkochte aantal uren	44.057	nvt	55.032	104.586
Doelen procentueel:				
- PC privé	26,0	nvt	53,5	72,9
- Fietsplan	19,8	nvt	10,4	13,5
- Extra salaris	43,0	nvt	25,2	5,6
- Overig	11,2	nvt	10,9	8

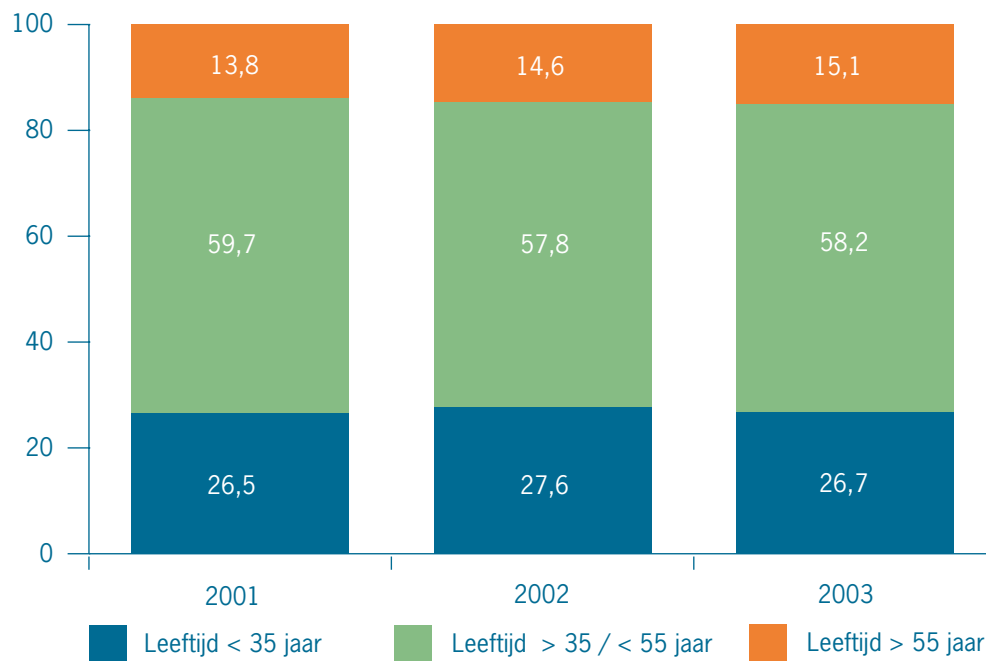
In 2003 kon DLO voor het eerst gebruikmaken van Optare. WU-medewerkers gebruikten Optare vooral voor PC privé en extra salaris; DLO-medewerkers vooral voor PC privé.

TABEL 4: ONTWIKKELING/OPLEIDINGEN

	2001	2002	2003
Kosten (x € 1.000,-) exclusief			
Tijdbesteding en afdrachtvermindering	3505	4267	3224
Percentage van de loonkosten	ca. 1,4%	ca. 1,5%	ca. 1,0%

Wageningen UR streeft ernaar 2% van de loonkosten te besteden aan ontwikkeling en opleiding. Dit wordt nog niet gerealiseerd. In 2003 zijn er duidelijk andere keuzes gemaakt. Wanneer met alle medewerkers in 2004 een R&O-gesprek is gevoerd, zullen er vele nieuwe afspraken voor ontwikkeling en opleiding zijn gemaakt.

GRAFIEK 2: LEEFTIJD

Een flexibele en duurzame organisatie heeft een evenwichtige leeftijdsopbouw. Aandachtspunt voor 2004 is daarom een toename van het aantal medewerkers in de leeftijdscategorie tot 35 jaar.

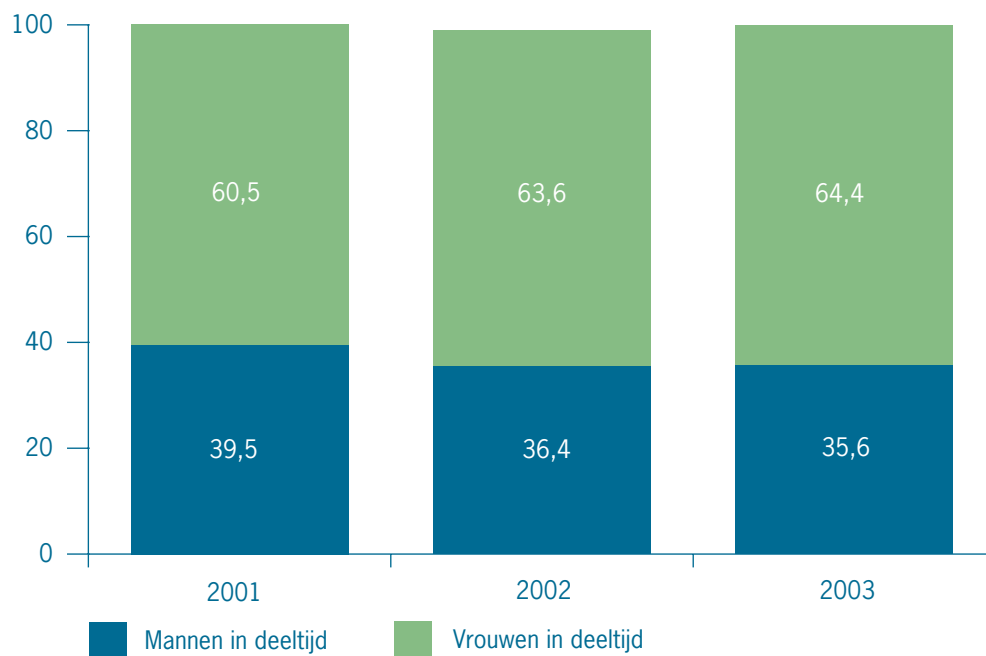
GRAFIEK 3: EMANCIPATIE: MEDEWERKERS

GRAFIEK 4: EMANCIPATIE: DEELTIJD

GRAFIEK 5 EMANCIPATIE: SALARIS (% VERDELING)

De emancipatie van de organisatie zet door. Het aantal vrouwen is toegenomen en hun aandeel in de hogere salarisschalen ook. Opvallend is wel dat het percentage mannen dat in deeltijd werkt in 2003 is gedaald.

TABEL 5: KINDEROPVANG: AANTALLEN EN KOSTEN (x € 1000)

	2001			2002			2003		
	WU	DLO	tot	WU	DLO	tot.	WU	DLO	tot.
Aantal geplaatste kinderen:									
- bij Koepel Kinderopvang	151	134	285	199	170	369	256	201	457
- buiten Wageningen	72	287	359	142	476	618	156	496	652
Totaal	223	421	644	341	646	987	412	697	1109
Kosten Kinderopvang*	545	916	1461	873	1279	2152	1004	1675	2679

* na aftrek eigen bijdragen, voor afdrachtvermindering De behoefte aan kinderopvang is in 2003 weer gestegen. In 347 gevallen was sprake van een plaats die gezamenlijk met de werkgever van de partner wordt gefinancierd.

TABEL 6: VOLTIJD/DEELTIJD

	2001	2002	2003
Aanstelling voltijd	66.6	66.4	64.9
Aanstelling deeltijd	33.4	33.6	35.1

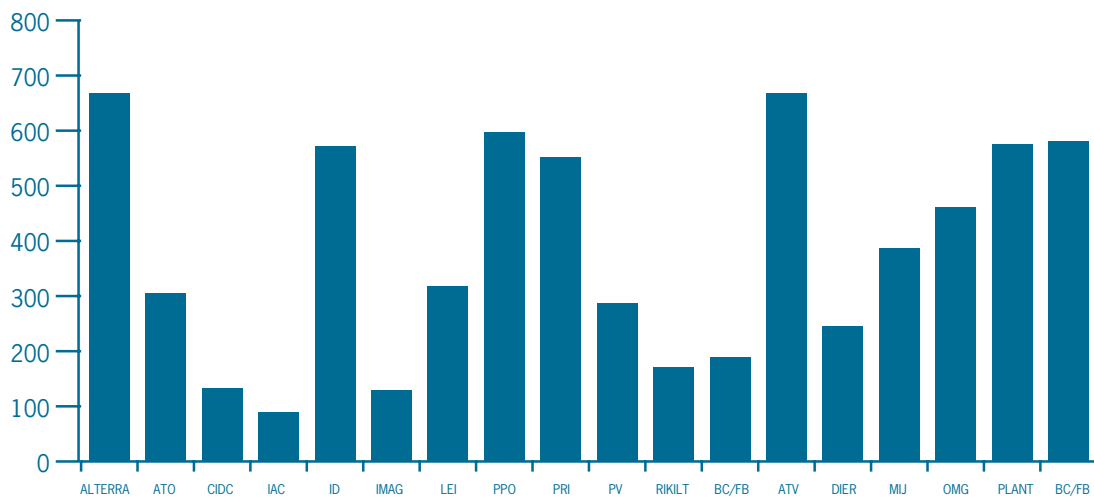
De aanstellingen in deeltijd nemen, conform landelijke trends, de afgelopen jaren ook binnen Wageningen UR toe.

TABEL 7: DIENSTTIJD

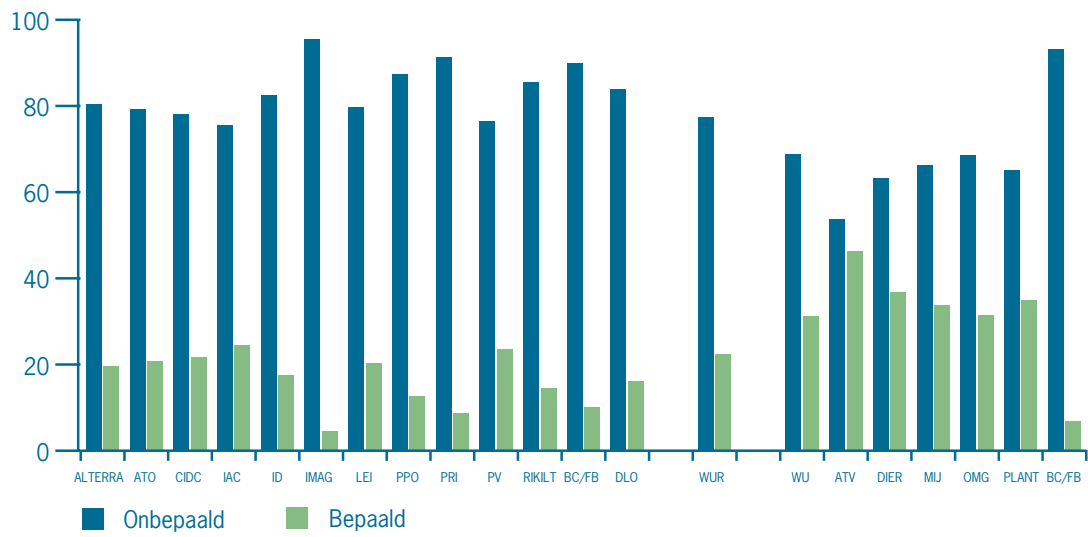
	2001	2002	2003
Diensttijd < 5 jr.	30.4	33.8	34.7
Diensttijd 5/<25 jr.	47.8	44.7	43.6
Diensttijd > 25 jr.	21.8	21.5	21.7

Bijlage III – b Sociaal jaarverslag

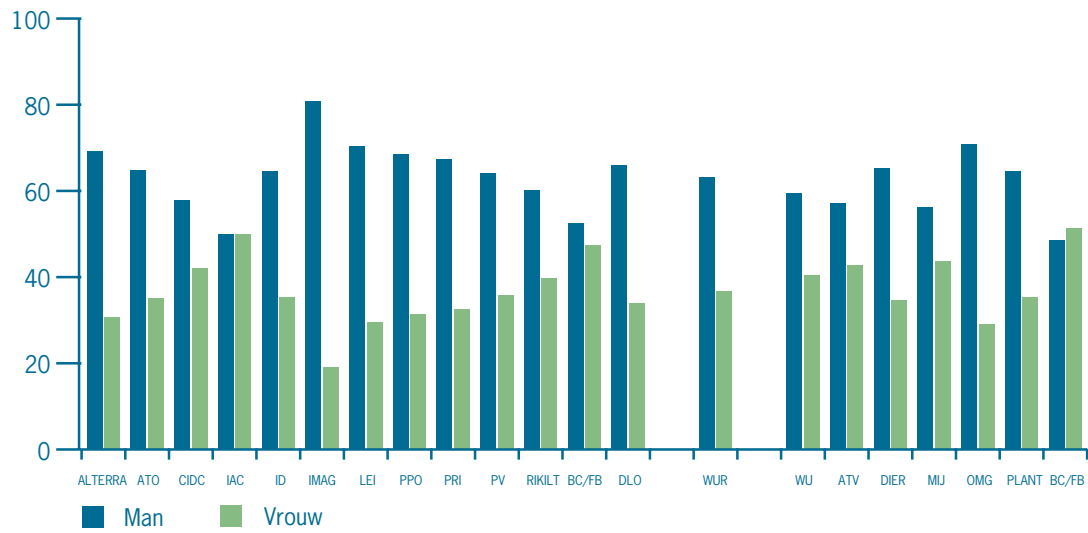
Aantallen 2003

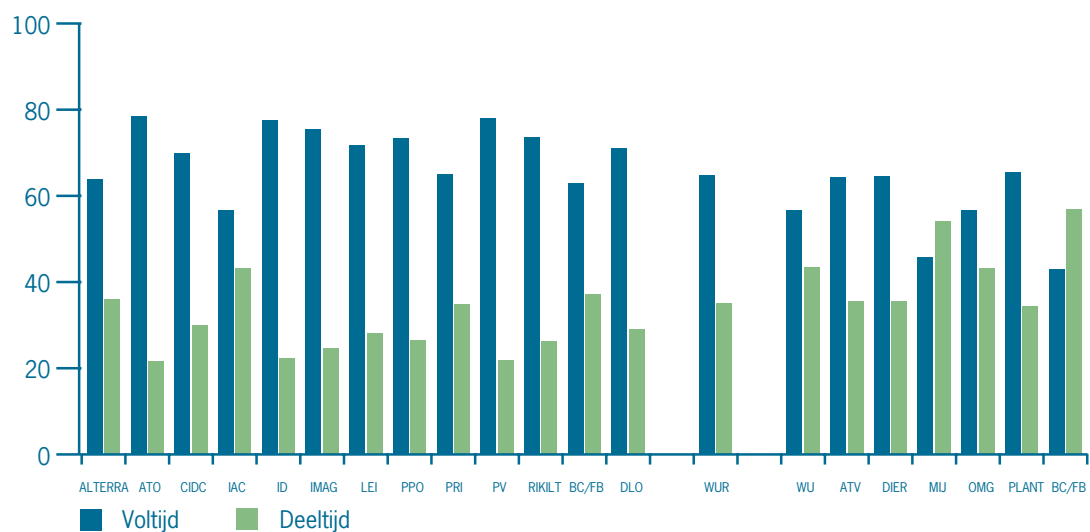
Onbepaald/bepaald 2003

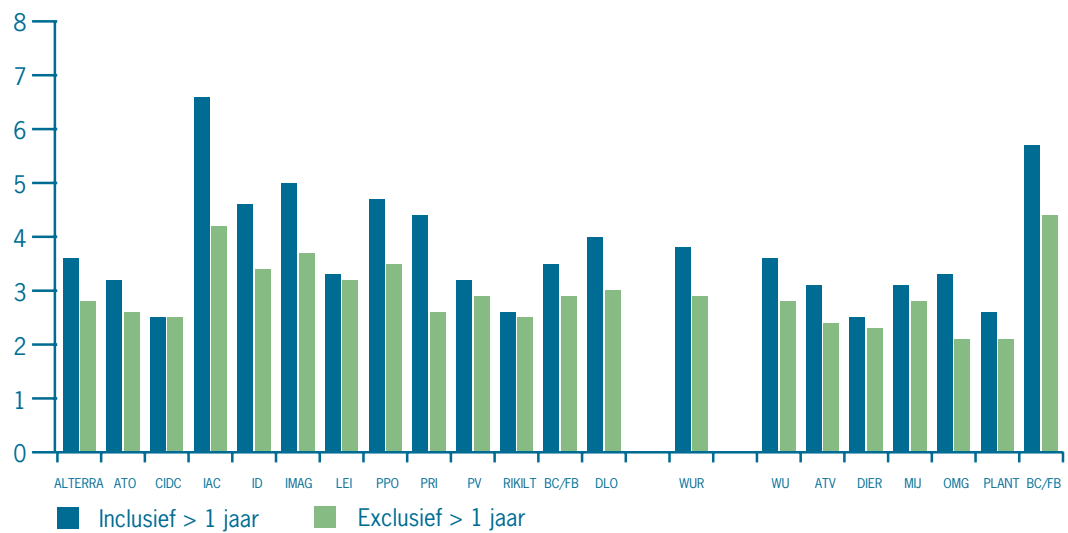
Man/vrouw 2003

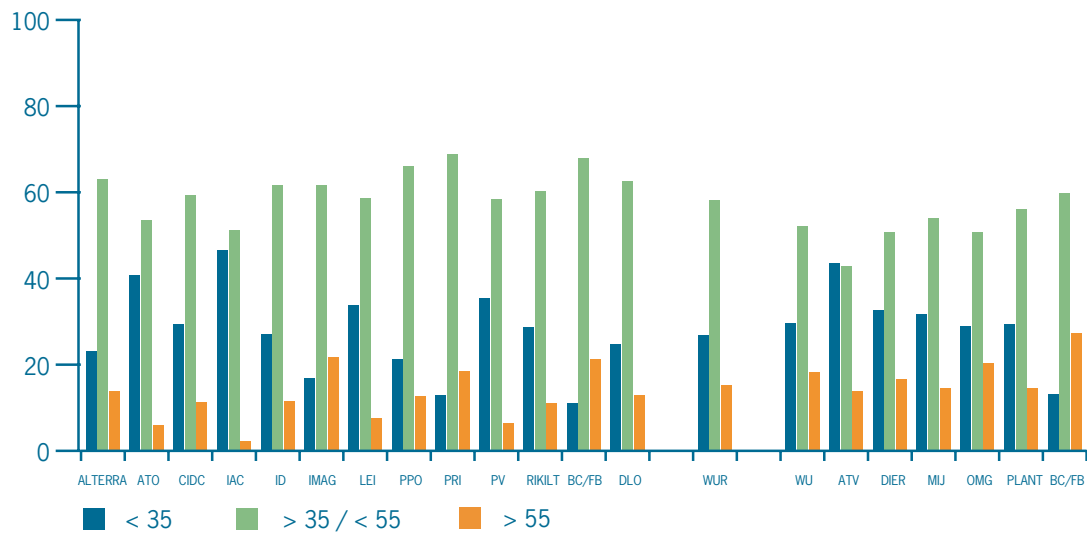
Voltijd/deeltijd 2003

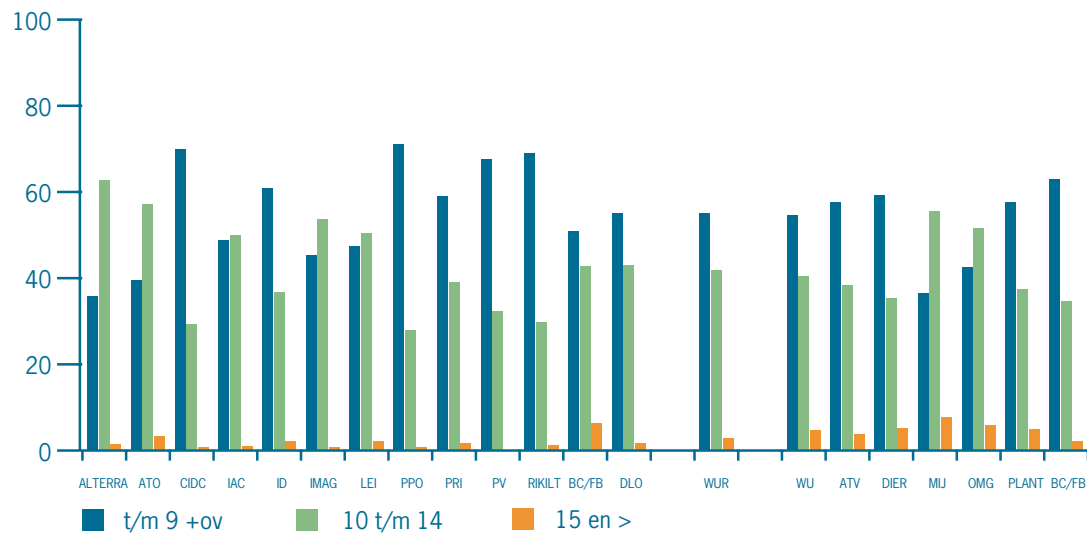
Ziekteverzuim 2003

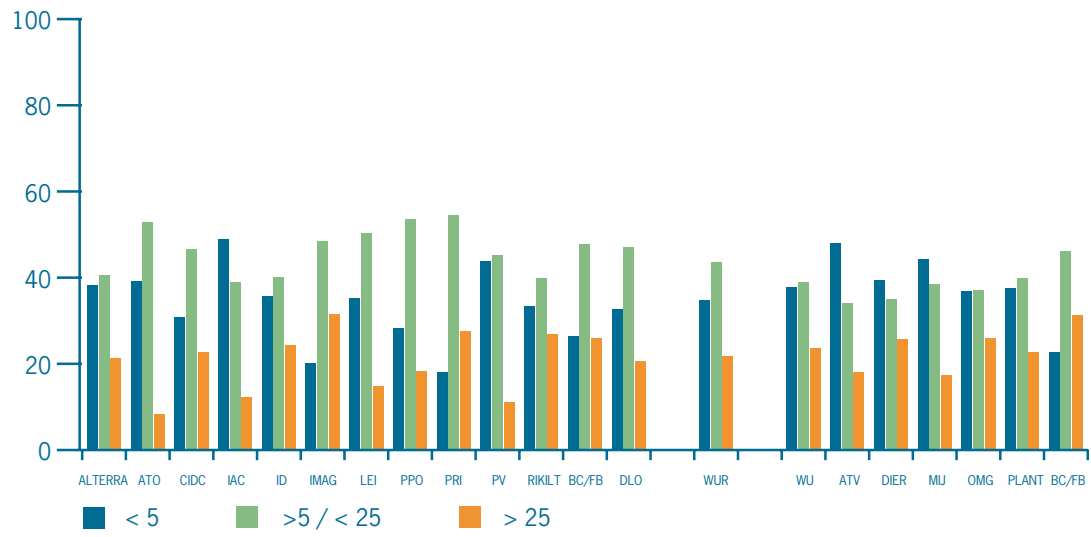
Leeftijd 2003

Inschaling 2003

Diensttijd 2003

Bijlage IV Arbo en milieu

Tabel 1:

Specifieke werkdrukbeheersende acties op basis van aanbevelingen TNO Arbeid

Naast het volgen van, en sturen op de effecten van de genoemde plannen, is door de Raad van Bestuur in de managementgesprekken gericht aandacht besteed aan de volgende aanbevelingen uit het algemene TNO rapport. Afspraken zijn gemaakt met betrekking tot het tijdstip waarop de concrete resultaten bereikt zijn.

	Actie Directie	Actie Raad van Bestuur
Met betrekking tot Wageningen Universiteit:		
– minder tijd hoogleraren aan managementtaken door:		
• minder organisatieveranderingen in een lager tempo;	X	X
• betere procesvoering en afstemming met betrokkenen.	X	
– intern overleg beperken door:		
• eenvoudige interne subsidieprocedures;	X	X
• hoogleraren meer bevoegdheden en verantwoordelijkheden geven.	X	
– betere managementvaardigheden hoogleraren ontwikkelen door		
• Resultaat- en Ontwikkelingsgesprekken invoeren en follow up bewaken.	X	
– betere ondersteuning van het primair proces door		
• omvang en kwaliteit van de ondersteuning toetsen en bewaken;	X	
• schaalvoordelen benutten.	X	
– verbeteren loopbaanbeleid		
• invoeren dual ladder loopbaanbeleid.		X
– teamvorming door leerstoelgroepen		
• voorkomen dubbele onderwijsbelasting;		X
• roulatiesysteem wetenschappelijk personeel ontwikkelen;	X	
• duo's vormen van specialisten.	X	

	Actie Directie	Actie Raad van Bestuur
Met betrekking tot het Praktijkonderzoek, IAC en ILRI:		
• versterken van de acquisitievaardigheden van de senior onderzoekers;	X	
• zorgen voor heldere positie, taakstelling en tarieven van IAC en ILRI.		X
Met betrekking tot het Facilitair Bedrijf:		
• zorgen voor een duidelijk en geregisseerd ontwikkelingstraject van de onderdelen van het Facilitair Bedrijf.	X	X
Met betrekking tot het Bestuurscentrum:		
• versterken van de regiefunctie voor de decentralisatie.		X
Het proces van decentralisatie van taken van het Bestuurscentrum naar de Departementsbureaus en leerstoelgroepen verbeteren door:		
• praktische hulp organiseren voor de uitvoering van nieuw belegde taken;		X
• training on the job;	X	
• het waarborgen van voldoende menskracht en kwaliteit;	X	
• betere benutting van het kolomoverleg voor zowel gezamenlijke beleidsontwikkeling als uitvoering van werkprocessen.	X	X
De veranderingsprocessen professioneler aanpakken door:		
• een duidelijke regiefunctie invullen;		X
• het doelmatig communiceren van veranderingen op zowel centraal als decentraal niveau (in plaats van over de schutting gooien);	X	X
• het vermogen ontwikkelen om lopende processen te corrigeren;	X	X
• het “probleemhouderschap” ontwikkelen, zodat problemen worden opgepakt en niet. worden ontlopen op diverse niveaus.	X	X

Tabel 2:

Volledig overzicht van de door Wageningen UR afgevoerde hoeveelheid gevaarlijk afval in 2002 en 2003

Categorie	Afvalstroom	Totale hoeveelheid (kg)	
		2002	2003
1	diverse zuren, anorganisch	3.592	4.722
2	cod/czv-afval, anorganisch	398	120
3	salpeterzuur en nitraten, anorganisch	5.400	9.214
4	diverse logen, anorganisch	2.369	933
6	kjeldahl-loog, anorganisch	6.624	5.426
8	Fixeer	2773	924
9	fotografische ontwikkelaar	1255	890
10	verf/inkt emballage	673	228
11	org. zuurstofverbindingen, aceton, MEK	9.554	8.887
12	halogeen rijke vloeistoffen	4.068	3.964
13	laboratorium chemicaliën, diversen	3.083	3.650
14	laboratorium chemicaliën, CN-houdend	76	6
15	tl-lampen	1.083	2.240
16	hogedruklampen, HPL/HPI/SON, natriumlampen	85	6
18	loodaccu's	2.441	492
19	batterijen	229	54
21	spuitbussen, pur-bussen	102	40
22	diverse medicijnen	640	122
23	bestrijdingsmiddelen en toxische stoffen	21.095	25.605
24+63	afvalwater met bestrijdingsmiddelen	46.186	22.834
25+601	chemisch besmet biologisch afval (ziekenhuisafval)	11.159	8.717
26	Injectieaalden	231	1.222
27	kantoorafval	132	692
28	lege emballage met chemicaliën resten	1.085	668
29	organische zuren	2.290	2.633
30	metallisch kwik	6	8
31	kwikhoudende voorwerpen	15	26
32	lijm- en harsresten	662	467
34	anorganische zouten > 10 kg.	478	212
35	PCB-houdende condensatoren	62	0
36	verontreinigde grond (met PAK's/bestrijdingsmiddelen)	928	3.645
37	fotonegatieven	302	8
38	oliefilters, alleen olie	176	66
39+600	asbesthoudend materiaal	467	248
40	actieve kool	0	36
41	waterstofperoxide	22	218
42	vetten	130	30
45	koelkasten	2.741	2.458
46	afvalolie, remolie (geen afgewerkte olie)	3.428	998
47	boor-, snij-, slijp-, walsolie	129	878
48	garageafval (droog alleen olieverontreiniging)	172	168
49	filters met chemicaliënresten	240	4
50	electronica-afval	2.220	1.030

Categorie	Afvalstroom	Totale hoeveelheid (kg)	
		2002	2003
51	spaarlampen (PL/SL) + afwijkende TL lampen	58	0
52 + 71	afgewerkte olie (kleine verpakkingseenheden)	1.562	1.150
53	water met ammoniumacetaat	–	32
55	mengsel fixeer/ontwikkelaar	106	0
56	glasafval uit laboratoria	1.261	2.878
57	huishoudchemicaliën, zepen/cleaners	154	57
59	grond met chemicaliën	–	294
64	hoog calorisch vloeistof (halogeen arm) emballage	1.772	1.353
66	basisch afvalwater	–	62
70	chloorbleekloog in kvp verpakt in PE-dekselvat	0	14
72	labchemicaliën, oxiderende stoffen in PE-dekselvat	68	170
75	materialen vervuild met chemicaliën, droog in dozen	1.458	1.094
77	biologisch vervuilde chemicaliën	124	1.311
78	laag calorische vloeistoffen	1.180	856
79	n-Methylpyrrolidon/piperidine	826	1.557
80	diverse logen, geen cyaniden, olie/verf verontreinigd	–	242
81	veevoer met Cu en Zn	–	70
82	betadine	–	14
83	labafval, halogeenarm, organisch	–	530
84	materialen vervuild met bestrijdingsmiddelen	–	336
85	seleenoxide in oplossing	–	1.340
	Totaal (kg)	147.370	128.149

Tabel 3:**Overzicht van de door Wageningen UR afgevoerde hoeveelheid gevaarlijk afval per instituut of departement in 2000, 2001 en 2002**

Organisatieonderdeel	2001	2002	2003
Facilitair Bedrijf	4.866	1.626	1.326
Arbo- & Milieudienst ¹⁾	378	4.694	3.944
Bestuurscentrum	–	488	22
Agrotechnologie en Voeding (ATV)	28.016	²⁾ 13.947	27.490
Agrotechnology & Food Innovations	18.315	19.234	27.388
RIKILT	22.350	23.729	20.478
Dierwetenschappen	6.632	3.914	3.800
Animal Sciences Group, locatie Lelystad	–	10.642	³⁾ 8.867
Animal Sciences Group, locatie IJmuiden	–	2.012	1.275
CIDC	–	–	³⁾ 2.888
Alterra	12.898	²⁾ 8.980	6.995
Omgevingswetenschappen (OW)	1.140	²⁾ 7.236	9.480
Plantenwetenschappen (PW)	5.620	5.426	3.284
Praktijkonderzoek Plant en Omgeving	–	33.210	1.300
Plant Research International	14.254	12.232	9.612
Totaal	114.469	147.370	128.149

1) Het betreft hier het radioactieve afval, dat na langdurig opslag in het Waste-gebouw vervallen is tot niet-radioactief gevaarlijk afval en als zodanig is afgevoerd.

2) Het gezamenlijke afval van de Dreijen werd tot en met 2001 opgevoerd onder ATV. Vanaf 2002 is onderscheid gemaakt tussen de afvalstromen van ATV, OW en PW.

3) Met ingang van 2003 is een begin gemaakt met het onderscheid maken tussen de afvalstromen van het CIDC en Animal Sciences Group -Lelystad.

colofon geïntegreerd jaarverslag Wageningen UR 2003

TOTAAL VERSLAG

Uitgave 1

Wageningen UR, mei 2004

redactie

stafafdelingen bestuurscentrum Wageningen UR

eindredactie

Corporate Communicatie Wageningen UR

basisontwerp huisstijl

Vormgeversassociatie, Hoog-Keppel

vormgeving en opmaak

Grafisch Atelier Wageningen

[www.wur.nl /nl/profiel](http://www.wur.nl/nl/profiel)